

EESTI POLITSEI

POLITSEIASJANDUSE JA ADMINISTRATIIV-ÕIGUSE AJAKIRI



Sisu: A. Tenson, Politsei toime kriminaaljälitamisel Kriminaalkohtupidamise seadustiku järgi. (Lk. 325). — L. Kahkra, Tunnistajad kriminaalprotsessis. (Lk. 331). — L. Puusild, Uuendusist välisriikide politseides ja viimaste tegevusest. (Lk. 336). — L. Kann, Väljamõeldud kuritegudest. (Lk. 349). — A. Org, Auto kurjategijate teenistuses. (Lk. 352). — S. Piir, Ennustajad ja kriminaalpolitsei. (Lk. 355). — S. Kallaste, Roimarite ühingud usulisel alusel Indias. (Lk. 359). — O. Teder, Järvamaa Politseiametnikkude Kogu 10-aastane. (Lk. 363.) — E. Dolf, Saksa omavalitsuste reformist. (Lk. 366.) — Oskar Angelus, Valdade ja alevite eelarvete koostamisest. (Lk. 374.) — V. Velner, Vallaomavalitsuste ümberkorraldamise aluseid (Lk. 382.) Ametlik osa. (Lk. 388.) — Küsimusi ja kostmisi. (Lk. 390.) — Kuulutusi.

1935

Nr. 5

1935

Toimetus ja talitus: Siseministeerium
Tallinn

ETK TUBAKATEHAS ESIMESEL KOHAL.



Meie suitsetajate poolehoid on kaldunud ühtlase ja parima kvaliteediga tubakate ja paberosside tarvitamisele, mis on valmistatud rahva oma ettevõttes — ETK tubakatehas. See on tõstnud ETK tubakatehase toodangu suuruselt juba esimesele kohale.

Eriti hinnatavad on ETK paberossid AHTO, RÜNNAK, SEVILLA-EKSTRA ja GRAND. Pildil: ETK tubakatehas.

Sarvitage majapidamises:

| | |
|---------|----------------------------------|
| Lodix | kingakreemi ja polituuri |
| Sidol | metalli- ja aknapuhastajat |
| Sigella | poonimisvaha, moppi ja polituuri |
| Sopal | plekkide kõrvaldamise vedelikku |
| Sirax | küürimispulbrit |

Sole paremat!

Valmistaja:

A-S. Sidol Company

Tallinn, Soo t. 29

EESTI POLITSEI

Ilmub 6 korda aastas, iga kahe kuu tagant.

Toimetuse ja talituse asukoht Toompea lossis.

Telefon 431-11.

Address kirjade jaoks: Tallinn, postkast 338.

Jooksev arve Eesti Pangas nr. 543.

| | | |
|------------------------------|-------------------------------|---------------------------|
| Nr. 5 (471) | 2. septembril 1935. a. | XIV aasta |
| Tellimise hind: | Kuulutuste hinnad: | |
| Aastas Kr. 4.50 | 1/1 lhk. Kr. 40.— | Kaantel |
| Poolaastas " 2.25 | 1/2 " " 20.— | 1/1 lhk. Kr. 45.— |
| Üksiknumber " —.75 | 1/4 " " 10.— | 1/2 " " 22.50 |
| | 1/8 " " 5.— | 1/4 " " 11.25 |
| | 1/16 " " 2.50 | 1/8 " " 5.65 |

Politsei toime kriminaaljälitamisel Kriminaalkohtupidamise seadustiku järgi.

A. Tenson

Üldmärkmeid.

Kriminaalkohtupidamise korra struktuuri määravad tema loomise ajal valitsevad või tunnustatud vaated süüteo ja karistusele. Lähimas seoses kriminaalõigusega kriminaalkohtupidamise kord näitab kätte need õiguslikud teed, mida mööda peab käima õiguse küsimuste lahendamine tõe leidmiseks. Seejuures selle korra nõuded on niivõrd tungivad, et isegi ühed ja samad vahendid, kui neid tarvitatakse selle korra vastaselt või sellega mitte kooskõlas olles, muutuvad oma juriidilises loomus. Selles avaldub kriminaalkohtupidamise korra suur tähtsus riigis õiguskorra säilitamisel; temas õieti peegeldubki tähtsal määral riigi õiguskord. Kriminaaljälitamine toimub riigi ja ühiskonna üldhuvides, mis ei nõua kaebealuse taunimist igal tingimusel, vaid kriminaalseaduse õiget rakendamist täie tõe leidmise teel. Sellel on sügav mõju riigi poliitilisele oluslikule. Süütute karistamine kahjustab riiki veel enam kui süüdlaste õigeks mõistmine.¹⁾ Õiguslikus riigis kriminaalkohtupidamise kord ei tohi anda ruumi süütegude jälitamist teostajate omavolile, aga ta ei tohi ka olla takistuste tekitajaks karitegevuse vastu võitlemise edukale teostamisele.

Meie kriminaalkohtupidamise korra määrab KKS²⁾, mis loodud varem kehtinud V. KKS-ku³⁾ eestistamise, täiendamise ja parandamise teel. Seega ei ole meil tegemist täiesti uutele alustele rajatud

¹⁾ Foinitski, Kurs ugolovnago sudoproizvodstva, tom I, 1912, lk. 8.

²⁾ Kriminaalkohtupidamise seadustik, avaldatud RT 89 — 1934 ja maksma pandud 1. veebruarist 1935, RT 94 — 1934; täiendusi RT 90 — 1934, 9 — 1935.

³⁾ Vene Kriminaalkohtupidamise seadustik.

seadusega, mis kriminaalkohtupidamises looks hoopis uue korra; kohtupidamise kord on oma põhikonstruktsioonis jäänud endiseks. Siiski leidub KKS-kus võrreldes V. KKS-kuga suuremaid muudatusi ja ühe säärase muudatusena tuleb märkida politseijuurduse⁴⁾ legaliseerimist. Siin on täies ulatuses muudetud V. KKS-ku eeskirjad politsei tegevuse kohta süütegude jälitamise alal ja politsei osavõtt kriminaaljälitamisest seatud palju laiaulatuslisemale alusele kui see oli V. KKS-ku järgi. Juurdlusele on antud seaduslik alus ja juurdlustoimingutele võrdne vormiline jõud eeluurimistoimingutega.⁵⁾ See tähendab, et politsei poolt süüteo ja süütegija selgitamiseks tehtud juurdlustoimingud tunnustatakse kohtulikul asja arutamisel tõendusmaterjaliks üheväärselt kohtu-uurija poolt tehtud eeluurimistoimingutega ja nad kuuluvad kohtus seaduses ettenähtud juhtudel samuti avaldamisele.⁶⁾ Kui seejuures võtta arvesse, et nende toimingute abil saadud andmed on kohtus sageli kaaluvamad kui tunnistajate ütlused, eeldades nende suuremat objektiivsust, ja et neist on paljud säärased, mida kohtu-uurija eeluurimisel ei saa enam täiendada, siis saab selgeks, millise tähtsuse evivad nende toimingute seaduspärasus, täpsus ja selgus kaebealuse süüküsimuse otsustamisel. Selles oieti seisabki osutatud muudatuse raskuspunkt.

Tekib küsimus, kas meie politsei on sedavõrd ettevalmistatud ja kvalifitseeritud, et suudab rahuldavalt täita KKS-kuga temale pandud ülesandeid kriminaaljälitamisel. Seda küsimust ei ole võib olla põhjust tõusetada linnades teotsevate ametnike ja eripolitseide komissariaatide kohta, kus juurdlustoimetavad ametnikud teotsevad vilunud vanemate ametnike vahetel juhtimisel ja kus juhtnõõride saamine prokuratuurilt on igal ajal võimalik. Küll võib see küsimus tõusta maal teotsevate ametnike kohta, kes, asudes kaugel juhtnõõride andmisvõimelisist asutisist ja ametnikest, on tihti sunnitud juurdlustoimetama peaaegu täiesti iseseisvalt. On tösi, et meie politsei teostas kriminaaljälitamist ja toimetas juurdlustoimetusi, olgugi seadusliku aluseta, ka V. KKS-ku maksvuse ajal, kuid neil juurdlustoiminguil ei olnud mingit vormilist jõudu ja seetõttu nad ei evinud kuigi suurt tähtsust õigusemõistmisel. Need juurdlustoimetused olid ainult ajendiks süüteo uurimise algatamiseks kohtu-uurija poolt, kes seaduse nõude kohaselt alati toimetas täieliku eeluurimise, mistõttu politseijuurdlustoimetused võimalikud vead ja puudused ei pääsenudki mõjule. Kohtu-uurijal on nüüdki õigus pärast juurdlustoimetuse saamist kontrollida, täiendada ja muuta politsei poolt juurdlustoimetuse kestel ettevõetud toiminguid ja korraldusi⁷⁾, kuid kuna juurdlustoimetuse ülesanne on

4) Meie juriidilises kirjanduses tarvitatakse termini „juurdlus“ asemel „avandus“ (vene: doznanie). Selle esitab ka F. Karlson'i — J. V. Veski Õigusteaduse sõnastik, Tartu, 1934. Kuna aga KKS räägib „juurdlustoimetusest“, siis on käesolevas kirjutises järjekindlalt tarvitatud seda terminit.

5) KKS-ku seletuskiri, vt. Riigikogu V koosseis, Vabariigi Valitsuse ettepanekud 1932/34, Tallinn, 1935, lk. 186.

6) KKS § 421, 422, 425.

7) KKS § 90.

sama, mis eeluurimise ülesanne, ja juurdlustoimingute seaduslik jõud võrdne eeluurimistoimingute jõuga, siis tohiks õigustatud olla nõue, et juurdlustoimingute täiendamise ja muutmise vajadusi ei tekiks, või et neid tuleks ette võimalikult vähe. Selleks peab aga juurdlus olema toimetatud eeluurimiseeskirjade järgi rahuldavalt ja täielikult.

Väga hea atestatsioon meie politsei võimeist juurdluste toimetamise alal V. KKS-ku maksvuse ajal on antud KKS-ku motiives. Seal märgitakse, et tegelikult kujunenud juurdlus ei läinud toimetamise korras, paljudes asjades aga ka sisult ja ulatuselt, milleski lahku eeluurimisest. On olnud palju lihtsamaid asju, milles politsei poolt koostatud juurdluse ja kohtu-uuriija poolt koostatud eeluurimise toimikuid võinud sisu poolest lugeda teineteise koopiaks, ainult selle vahega, et juurdlustoimiku protokollid kandisid politsei allkirja, eeluurimistoimiku protokollid aga kohtu-uuriija oma. Mõnikord olnud juurdlustoimik veel täielikum, kui temas leidis vaatluse, läbivaatuse, läbiotsimise või väljavõtmise protokolle, mida kohtu-uuriija ei olnud igal puhul kohustatud kordama ja mida igal juhul ei saanudki korrata.⁸⁾ Tulnud ette asju, milles politseijuurdlusega kogutud andmeile ei annud eeluurimine sisult midagi juurde, vaid osutus ainult juurdlusel tehtud toimingute kordamiseks, eriti tunnistajate ülekuulamise suhtes.⁹⁾

Sellest autoriteetsest arvamusest julgustatud, ka nende ridade kirjutaja tahaks loota, et meie politsei on suuteline korralikult täitma KKS-kuga temale pandud ülesandeid ja toimetama juurdlusi seaduses määratud vorminõuete kohaselt ja sisult täielikult, olles seejuures objektiivne ja õiglane. Ometi on avaldatud ka teissuguseid arvamusi, millest siinkohal tahan märkida meie Riigikohtu end. liikme hr. H. Jucum'i arvamust.¹⁰⁾ Suhtudes üldse eitavalt politsei juurdlustoimingute legaliseerimisse ja neile üheväärse jõu andmisse eeluurimistoimingutega, hr. Jucum räägib sellest muudatusest väga halvakspanevalt, leides selles sihi: kaotada eeluurimise instituuat kui kohtulik tegevus. Juurdlus toimuvat järelevalveta, kuna ringkonna-kohtu prokuratuuri väikese koosseisu tõttu olevat prokuratuuri valve teostamatu. Ka kaebuse korra kohta politsei-uuriija tegevuse peale ei olevat lausutud sõnagi, millest olevat selge, et jällegi ei taheta politsei tegevust kohtu kontrolli alla viia, kuid nõutakse, et politsei toimingutel oleks kohtulike toimingute tähtsus ja väärtus. Ei saavat küll salata, et meie politsei oma alal võitluses kuritegevuse vastu, s. o. süütegude avastamisel ja nende kordasaatjate ilmestamisel seisab oma kutse kõrgusel, kuid sel põhjusel ei saavat veendele tulla, et politseiametnik võib asendada kohtunikku-uuriijat, olgugi et kohtu-uuriijate keskel võib leida isikuid, kes eeluurimisel teotsevad ainult juurdlusega tõmmatud piires. Kohtutegelaste eetika ka ilma § 87 ja 196 nõudvat, et eeluurimise toimetamisel kohtu-

⁸⁾ KKS-ku seletuskiri, lk. 184.

⁹⁾ KKS-ku seletuskiri, lk. 185.

¹⁰⁾ H. Jucum, Märkmeid KKS eelnõu kohta, „Õigus“ nr. 1 — 1933.

uurija selgitaks tõelise erapooletusega niihästi süüalust süüdistavaid kui ka kaitsvaid asjaolusid ega taotleks süüaluse süütunnistust lubadustega, kavalusega, ähvardustega või muude säärate väljapressimisabinõudega.

Jättes siinkohal kõrvale küsimuse, kas politsei juurdlustoimingute legaliseerimisega on taotletud eeluurimise instituudi kui kohutliku tegevuse kaotamist või mitte, samuti küsimused juurdluse järelevalve ja politsei tegevuse peale kaebuste esitamise võimaluste kohta, pean vajalikuks peatuda mõne märkusega hr. Jucum'i arvamuse juures, mis otseselt puudutab politsei teguviisi kriminaaljälitamisel. Hr. Jucum'i arutlusest paistab, et ta ei kahtle niipalju mitte politsei võimeis teostada juurdlustoiminguid vorminõuete kohaselt ja täielikult, kui selles, kas politsei on eetiliselt nii kõrgel, et olla juurdluse toimetamisel erapooletu ja mitte taotleda süüaluse süütunnistust lubadustega, kavalusega, ähvardustega või muude säärate väljapressimisabinõudega. Millele see kahtlustus põhjeneb, ei ole lähemalt seletatud. Küll on selle eel toodud väljavõte KKS-ku motiivist, kus räägitakse, et politsei osavõttu esialgsest kriminaaljälitamisest tingib asjaolu, et edukas esialgne kriminaaljälitamine vajab sootuks teistel alustel organiseeritud ja teiste viisidega töötavat ametivõimu kui seda on kohus.¹¹⁾ Ei tahaks uskuda, et see „teiste viisidega töötamine“ juba tähendabki, et politseiametnik võib juurdluse toimetamisel olla erapoolik ja taotleda süüaluse süütunnistust väljapressimisabinõudega. Kui politsei kuulab üle arvatava süüaluse, olgugi tunnistanud, siis on ta samuti kui kohtu-uurija kohustatud arvestama seaduse nõudeid, mis keelavad süütunnistust taotleda väljapressimisega. Samuti on erapooletusega. Ka politseiametnik ei või juurdluse toimetamisel olla erapoolik ja arvesse võtmata jätta arvatava süüaluse kasuks rääkivaid asjaolusid. Vastasel korral ta satuks valejälile ja ei avastaks kunagi tõelist süütegijat.

Süüdistusi erapoolikuses on meie politseile väga harva ette heidetud. Küll on tulnud ette juhte, kus üks või teine kohtualune on asja arutamisel kohtus esinenud kaebusega, nagu oleks politsei süütunnistuse saamiseks temale avaldanud survet. Eriti sageli esinesid seesuguste kaebustega omal ajal kommunistid, kes olid antud kohtu alla kõrgema riigivõimu vastu sihitud süütegude pärast. Kuid need kaebused osutusid viimseni sihilikeks ja organiseeritult esitatuiks, et sel teel diskrediteerida ametivõimu ja heita varju meie riigis maksvale korrale. Hilisemal ajal seesugused kaebused on jäänud ära ka kommunistidelt. Kui siiski on tulnud ette üksikuid juhte, kus mõni politseiametnik on unustanud oma võimupiirid ja tarvitanud lubamatuid abinõusid süütegude jälitamisel, siis ei ole see jäänud karistamata. Süsteemiks ei ole meie politseis surve avaldamine juurdluste toimetamisel kunagi olnud ja ei ole mingit põhjust karta või oletada seda nüüdki. Tahaks uskuda, et meie politseiametnike

¹¹⁾ Hr. Jucum'i sõrendus.

eetiline tase on siiski nii kõrge, et nad KKS-kuga neile pandud ülesandeid võiksid täita korrektselt ja õiglaselt.

Kui nüüd peatuda KKS-kuga politseile määratud võimupiiride juures kriminaaljälitamisel, siis peab märkima, et samal ajal, kui politsei juurdlustoimingutele on antud võrdne seaduslik jõud eeluurimistoimingute jõuga, on politsei võimupiire võrreldes V. KKS-kuga ühes osas, nimelt süüaluse vastu tõkkeabinõude tarvitusele võtmises, tähelepandavalt kitsendatud. Kuna V. KKS andis politseile õiguse oma nimel võtta tarvitusele rahukogule alluvais asjus kõiki seaduses ettenähtud tõkkeabinõusid, nimelt allkirja, politsei või ülemuse valvet, kautsjonit või käendust ja vahistamist ja rahukohtunikule alluvais asjus vahistamist, on KKS-ku järgi politsei õigustatud oma nimel süüaluse vastu tarvitusele võtma tõkkeabinõuna üksnes vahistamist ja seda ainult ühel juhul, nimelt süü te o l t a b a m i s e l.¹²⁾ Süüteolt mittetabatud süüaluse võib politsei tõkestamise otstarbel vahistada ainult kohtuvõimu loal.¹³⁾ Äärmistel juhtudel, s. o. kui politsei juhuslikult ühel ajal avastab ja tabab säärase süüteolt mittetabatud süüaluse raskes kuriteos või kuriteos, kelle isikut ei olnud võimalik varem kindlaks teha ning kelle vahistamise luba selle tõttu ei olnud võimalik kohtuvõimudelt nõutada, ja kelle kohta on andmeid, et ta hoidub kõrvale kohtuvõimude eest, on politseil õigus tabatud enesega kaasa kutsuda, keeldumise korral ta sunniisil toimetada kohtuvõimude juurde või lähemasse telefoni- või telegraafiasukohta selleks, et viivitamata nõutada vastav vahistamisluba.¹⁴⁾ Kuna tegelikult elus harva tuleb ette juhte, kus politsei tabab süütegija otse süüteolt, eriti raskete kuritegude ja kuritegude puhul, siis on seks juhuks politseile vahistamise õiguse andmisel väga väike osatähtsus kriminaaljälitamisel. Üldreeglina jääb politseile võimalus võtta süüaluse vastu tarvitusele tõkkeabinõu ikkagi ainult kohtuvõimu loal.

Selline politsei võimupiiride äärmine piiramine tundub mõnes osas tõesti liigsenal ja eluvõõrana, kuna sellest võib politseile süütegude jälitamisena tekkida raskusi, mis võivad isegi saada takistuste tekitajaks kuritegevuse vastu võitlemise edukale teostamisele. Seda ei eita ka KKS-ku eelnõu koostajad ning esitavad seda kitsendust paratamatusena, leides, et ei olnud võimalust ses küsimuses teist seisukohta võtta, kuna Põhis. § 8 teeb selleks takistusi.¹⁵⁾ Nimelt näeb Põhis. § 8 kolmas lõige ette, et, välja arvatud kuriteolt tabamisel, ei või kedagi vangistada või kitsendada isiklikus vabaduses muidu kui kohtuvõimu otsusel.

See KKS-ku motiives avaldatud Põhis. § 8 tõlgendus on senini enamvähem üldiselt tunnustatuna esinenud¹⁶⁾, kuid on avalda-

¹²⁾ KKS § 62.

¹³⁾ KKS § 63.

¹⁴⁾ KKS § 63 teine lõige.

¹⁵⁾ KKS-ku seletuskiri, lk. 189.

¹⁶⁾ Vrd. E. Maddison ja O. Angelus, Das Grundgesetz des Freistaats Estland, Berlin, 1928, lk. 21; J. Kaiv ja J. Klesment, Eesti Vabariigi Põhiseadus, Tallinn, 1934, lk. 9.

tud teisigi arvamusi. Viimastest tahaks siinkohal märkida hr. K. Trakmann'i arvamust, kes juba KKS-ku esinemisel eelnõuna juhtis tähelepanu reale kahtlusile, mis tema arvates süüaluse vastu tõkkeabinõu tarvitamiseks politseile ettenähtud korra praktiline teostamine võib tekitada.¹⁷⁾ Analüüsides Põhis. § 8 teksti, hr. Trakmann leiab, et selle paragrahvi teine lõige räägib jälitamisest, millesse kuulub ka kinnipidamine kui jälitamise olulisem moment, ja kuna samas lõikes lubatakse jälitamist normida seadusega, siis olevat selge, et Põhis. § 8 lubab ka kinnipidamist normida seadusega, nähes ette, missugused võimud võivad seda teostada. Põhis. § 8 kolmas lõige kõnelevat juba kohtu tegevusest ja kohtu (põhjendatud) otsuseist, mida peab kuulutama hiljemalt kolmandal päeval. Sellest on tehtud järeldus, et KKS ja teised vastavad seadused peavad politsei ja muude julgeolekut tagavate võimude tegevust nii normima, et nende poolt kinnipeetud isikutele kohtuniku põhjendatud otsus kuulutatakse 3 päeva jooksul.

Kahtlemata võimaldaks Põhis. § 8 eeltoodud tõlgendus palju vabama ja võib olla isegi otstarbekama ning kuritegevuse vastu võitlemist soodustavama korra seadmist politsei toimesse süüaluse vastu tõkkeabinõu tarvitusele võtmisel. Võimalik, et seda nii mõtlesid ka 1920. a. Põhiseaduse koostajad, kuid välja ei paista see mõte küll kusagilt, vähemalt Põhis. § 8 sõnastusest mitte. On õige, et Põhis. § 8 teine lõige kõneleb jälitamisest ja lubab seda normida seadusega, kuid sama paragrahvi kolmas lõige kõneleb vangistamisest ja isiklikus vabaduses kitsendamisest, keelates need mõidu kui kohtuvõimude otsusel. Kinnipidamine ei ole küll vangistamine kohtuvõimu otsusel, aga kahtlemata on see kitsendamine isiklikus vabaduses, millest kõneleb Põhis. § 8 kolmas lõige ja keelab selle ilma kohtuvõimu otsuseta. Seega tuleb pidada ekslikuks arvamust, nagu kõneleks Põhis. § 8 kolmas lõige ainult kohtu tegevusest ja otsuseist. Selles määratletakse üldse isikliku vabaduse kitsendamise võimalusi jälitamisel.

KKS-kuga seatud loa muretsemine süüaluse vastu tõkkeabinõu tarvitusele võtmiseks ei tekitagi politseile minu arvates erilisi raskusi süütegude jälitamisel linnades ja isegi mitte maal, kui tegemist on mitteelukutseliste kurjategijatega ja kui ei teki vajadust kahtlusealuse ajaviitmatuks isoleerimiseks. Küll võib tekkida mõningaid raskusi neil juhtudel, kus tegemist on professionaalsete kurjategijatega, kes ei jäta kasutamata ühtki vahendit selleks, et end varjata, ja kus politsei peab toimima suure kiirusega. Siin vahistamiseks viivitamata loa muretsemine võib muutuda raskeks ja aega kulutavaks, eriti maal, kust kohtunikuga ühendusse astumine ei ole igakord kerge, näiteks kohtuniku kodunt eemalviibimise, telefonirikke, ühenduse katkemise jne. tagajärjel. Säärastele võimalikele raskusile juhtis tähelepanu KKS-ku eelnõu olles ka hr. J. Eichbaum, avaldades koguni arvamust, et kui täpselt panna maksuma eelnõu eeskirjad tõkkeabinõu tarvitamise suhtes, siis see märksa takistab

¹⁷⁾ K. Trakmann, Vahistamine KKS eelnõu järgi, „Õigus“ nr. 8 — 1932.

politseid kuritegevuse vastu võitlemisel ja väheneb iseäranis suuremate kuritegude ja vargajõukude avastamine.¹⁸⁾

Kuivõrd üks või teine märgitud raskusist politsei toimes tegelikult avaldub ja missuguseiks kujunevad kõnealoleva muudatuse tõelised tagajärjed kriminaaljälitamisel, on praegu õieti varajane ütelda, kuna maksmapandud uus kord on olnud kehtiv selleks liiga lühikest aega, et oleks võinud avalduda kõik võimalikud pahed või hüved selle korra käsitamisel. Peab märkima, et politsei peamiseks ülesandeks ka uue korra juures on eeskätt süütegude avastamine ja nende kordasaatjate ilmestamine, ja kui ta sel alal teotseb senise edukusega, on ta täitnud oma suurema ülesande. Põhjaliku vormilise juurdluse toimetamiseks ei jää politseile alati aegagi, kuna ta süüaluse tabamisel ja vahistamisel peab juurdluse andma üle 48 või 24 tunni jooksul, arvates vahistamise momendist.¹⁹⁾ Selle aja jooksul süüaluse kohta kõik asjaolud selgitada ja põhjalik juurdlus toimetada, eriti suuremais süüteo asjus, kus esineb enam kui üks-kaks süüalust, on peaaegu võimatu. Seniste kogemuste järgi säärased uurimised on nõudnud isegi vilunud kohtu-uurijailt sagedasti kuid. See ei vähenda aga nõuet, et politsei juurdlustoimingud peavad olema toimetatud seaduses määratud vorminõuete kohaselt.

Järgnevate ridade sihiks on selgitada lähemalt KKS-kus ettenähtud politseitoime piire ja korda kriminaaljälitamisel. (Järgneb.)

Tunnistajad kriminaalprotsessis.

(Lõpp.)

L. Kahkra

Eelmises numbris toime mõningaid tähtsamaid teid ning viise, kuidas satuvad tunnistajate ütlussisse ebatäpsused, eksitused ning tõe moonutamised. Kuna nad on seotud inimese kehalis-hingelise organisatsiooniga, siis on need loomulikud nähted ja kõigile suuremal või vähemal määral omased. Kuid mitte vähema tähtsusega, eriti kriminaalkohtupidamise praktika vaatekohalt, on ka inimese kehalisest või hingelisest haiglasest olekust või narkootiliste ainete mõjul tekitatud ebanormaalsest seisukorrast põhjustatud eksitused, ebaõiged ettekujutused ning tõeolude moonutamised tema tähelepanekuis, mälestusis ja väljendusis kohtu ees.

Eriti soodsaks pinnaks igasuguste eksituste ja tõemoonutuste sünnitamiseks tunnistaja ütlusis on närvihaigused: hüsteeria, epilepsia, neurasteenia ja mitmekujulised psühhopaatilised seisukorrad, alates kergest psühhopatiast kuni iga laadi väljakujunenud vaimuhaigusteni. Säärased haiglased nähted nõuavad kõige suuremat kohtu tähelepanu. Neid tuleb tõsiselt arvestada niihästi tunnistaja ülekuulamisel kui ka tema ütluste hindamisel.

Neurasteenia, veel suuremal määral aga hüsteeria ja epilepsia,

¹⁸⁾ J. Eichbaum, Kriminaal-kohtupidamise seadustiku eelnõu ja selle kohaldamine tegeliku jälgimisega, „Eesti Politsei“ nr. 3 — 1932.

¹⁹⁾ KKS § 62 ja 63.

on säärased kehalis-hingelise organisatsiooni seisukorrad, mil tunnistaja ütlesis toodud tähelepanekud, andmed, mälestused jne. võivad osutada eriti ebatäpseiks ja moonutatatuiks subjektiivsete elementide juurdesegamise tõttu, mis on tingitud sääraseile haigetele omasest hingelise tasakaalu puudumisest, nende kõikumast ning järskult muutuvast meeleolust, nende suurest ärritavusest, ebanormaalselt suurest isiklikust tundelikkusest ning haiglasest egotsentrismist, millest on tingitud ka nende püüe poseerida ja tähtsat osa mängida, mis läheb kuni otsese, kuigi ebateadliku valetamiseni. Sääraste tunnistajate ütlesis leiduvad valed võtavad vahest isegi valetunnistuse iseloomu selle sõna kitsamas juriidilises mõttes. Epileptikute juures tuleb veel arvestada seda, et need haiged sageli põevad nn. moraalset degeneratsiooni, s. t. et nende eetilised ning sotsiaalsed tunded progressiivselt nõrgenevad, mis võib areneda kuni nende tunnete täieliku kaotamiseni. Säärane epileptik varjab hoolega oma haigust kohtu ees. Ta võib jätta tunnistajana eriti hea mulje oma ütluste sisukuse, elevuse ning näilise tõetruudusega.

Mis puutub ilmselt vaimuhaigesse isikusse, siis on nende kohta ammu avaldatud kahtlust, kas neid üldse võib lubada esineda kohtu ees tunnistaja osas. Hingelise tasakaalu puudumine, igasugu meeltepettused, mis sageli arenevad hallutsinatsioonideni, see kõik peab niivõrd suurel määral mõjuma nende ütluste tõetruudusele, et ülalmainitud kahtlused näivad täiesti õigustatud olevat. Seepärast ongi endine vene Kr. kp. seadus (§ 93 ja 704) ja kehtiva Kr.-kohtupidamise seadustiku § 473 ja 791 üldse keelanud kutsuda vaimuhaiged tunnistajatena. Kuid vaimuhaigete täielikuks kõrvaldamiseks tunnistuste andmisest kohtu ees pole siiski küllaldasi põhjusi. See on küll õige, et vaimuhaiged suhteliselt sagedamini annavad valetunnistusi ja et nende seisukord nõuab erilist ettevaatust niihästi ülekuulamisel kui ka nende tunnistuste hindamisel. Kuid kahtlemata võib vaimuhaige tunnistaja ütlus vahest osutada väga väärtuslikuks. On olnud juhtumeid, kus ilmselt vaimuhaige inimene on täpselt ning õieti pannud tähele lihtsaid sündmusi ning nähteid, neist õieti saanud aru ja ülekuulamisel ka tõetruult kirjeldanud neid. Prof. Kramer annab järgmise üldise juhise vaimuhaigete tunnistuste hindamiseks: kui tunnistuse kohtu ees annab vaimuhaige, siis peab juhtum, mida ta kirjeldab, olema selge ja ühtlasi lihtne, mis teravalt torkab silma ja jätab sügava mulje teadvuses. Seejuures on hädatarvilik, et sündmuse ja tema kohta tunnistuse andmise vahel oleks möödunud võimalikult vähe aega.

Närvi- ning vaimuhaigete tunnistajate kõrval nõuavad erilist tähelepanu veel need isikud, kes seisavad narkootiliste ainete mõju all või kelle organismis ning hingelises organisatsioonis on nende krooniline tarvitamine juba jätnud oma laastava ning hävitava mõju sügavamad jäljed. Kõige sagedamini tuleb kohtupraktikas tegemist teha alkoholiga, siis kokaiini ja morfiumiga.

Kui isik on ajal, mil ta on olnud selgitatava sündmuse tunnistajaks, seisnud alkoholi, kokaiini, morfiumi jne. mõju all, siis tuleb endastmõistetavalt tema ütlusi võtta äärmise ettevaatusega. Kuid

ka sel juhul, kui krooniline narkootiliste ainete tarvitaja tol momendil on olnud kaine, peab tema tunnistuste hindamisel arvestama nende mürkide mõju tema iseloomule, psüühilisile omadusile, mälule jne. Sest narkootiliste ainete alaline tarvitamine sünnitab inimese organismis ja hingelises organisatsioonis enam-vähem sügavaid muutusi, mis tema seisukorda ligindavad närvi- või koguni vaimuhaige inimese seisukorrale. Eriti laastavalt mõjub inimese organismile kokaiin, missugune mürk kõige kiiremini sünnitab jäävaid muutusi inimese organismis. Seepärast evib kohtumõistmise vaatekohalt erilise tähtsuse kahtlust äratavail juhtudel teha kindlaks, kas tunnistaja pole kokainist.

Psüühiliste tegurite loetelu, mis mõjuvad moonutatavalt tunnistaja ütluste tõetruudusele ning ustavusele, pole küllalt täielik, kui jääb nimetamata suggestiooni mõju, kusjuures meie selle all ei mõista nn. hüpnootilist suggestiooni, vaid neid suggestiivse mõjutuse nähteid, millega on läbi immutatud kõik suhted inimeste vahel ja kogu igapäevane elu. Nagu eksperimentaal-psühholoogilised uurimused on tõendanud, mängib suggestioon palju suuremat osa, kui seda harilikult arvatakse. Pea kõik inimesed alluvad tahtmatult ning teadmatult enam-vähem suggestiooni mõjule. Eriti kergesti alluvad suggestiooni mõjule lapsed, tütarlapsed rohkem kui poisid, täiskasvanute seas naised tunduvalt rohkem kui mehed.

Suggestiooni mõju tuleb arvestada mitte üksi tunnistajate ütluste hindamisel ning kasutamisel, vaid eriti veel tunnistajate ülekuulamise toimetamisel. Eriti tuleb tõsiselt pidada silmas, kui see seni kr.-kohtupidamise praktikas on leidnud aset, et küsimuste seadmisega võib väga kergesti suggereerida tunnistajale valevastust ja teda n. ö. psüühilise survega, tema enese tahtmise vastu, sundida valetunnistuse andmisele. Ei tohi unustada, et kohtu ees on tunnistaja juba niikuinii säärases psüühilises seisukorras, mil ta on eriti vastuvõtlik igasuguseile suggestioonele. Enamail juhtumel esitatud küsimused ja neile vastuste andmine kohtu ees on tunnistajale uudiseks, mis ühes vajadusega avalikult välja astuda ning kohtuistungi kogu olukorraga, näiteks vande andmisega, loob tunnistaja hinges pingul-olekut ja teatavat ärritust. Sarnases hingelises seisukorras alistub tunnistaja eriti kergesti suggestiivseile mõjutusile, eriti kui tema osa kohtuprotsessis tundub talle piinava koormana, millest ta instinktiivselt püüab võimalikult kiiresti vabaneda. Seepärast peab tunnistaja ülekuulamine toimuma rahulikus toonis, ilma et teda vastuste andmisel segataks ning eksitataks, ilma et tema isikut eba-meeldival viisil puudutataks, teiste sõnadega hoidudes kõigest, mis võib ärritada või vihastada tunnistajat, või teda viia hingelisse segadusse või rõhutud meeleollu. See on tähtsamaid kohtuistungit juhtiva eesistuja kohuseid, kaitsta tunnistajat teda isiklikult puudutavaist või haavavaist kallaletungest ja kõigest, mis võib tunnistaja ütluste täielikkusele ja tõetruudusele avaldada teatavat survet ja seega kahju.

Seadus nõuab, et tunnistajad kuulatagu üle eraldi, ilma teiste

tunnistajate juuresolekuta (KKS § 244). Sel seaduse ettekirjutusel on väga oluline tähtsus, kuna seeläbi kõrvaldatakse tunnistajate vastastikune suggestiivne mõjutamine. Kohtupidamise ning -mõistmise huvide vaatekohalt omab kõige suurema tähtsuse see, mida ülekuulamise all tunnistaja vabalt, takistamatult ning mõjutamatult on seletanud. Seetõttu peab sel ülekuulamise staadiumil tunnistajale võimaldama täiesti vabalt seletada kõik, mis temal teada selgitatava asja kohta, kandes hoolt vaid selle eest, et tunnistaja seda teeks kõige suurema täielikkusega, objektiivsusega. Peab hoiduma tunnistaja seletuste katkestamisest ilma erilise põhjuseta, ei ole soovitatav takistada tunnistajat vaba seletuste andmises igasuguste üksikasjaliste küsimuste esitamisega. Ei tohi eksitada ega segada tunnistaja mälu vaba tegevust, vaid temale tuleb võimaldada vabalt anda oma seletusi, nagu ta ise seda peab tarvilikuks ja nagu see vastab tema iseloomule ning tema psüühilisele organisatsioonile. Seeläbi kindlustatakse võimalikult suurema tõetruudusega tunnistajate ütluste saamist ja vähendatakse nende psühholoogiliste tegurite mõju, mis, nagu ülal seletatud, nii kergesti võivad sünnitada puudusi ning eksitusi tunnistaja ütlusis. Lubatav on vaid hoolikalt formuleeritud ning ettevaatlikult esitatud küsimustega juhtida tunnistajat võimalikult täielikkude seletuste andmisele. Psühholoogiliselt ei ole õige tunnistajat näiteks järgmiselt usutleda: „Kas teie ei mäleta, mis värvi oli X-i ülikond?“ Õigem on sellele saada vastus küsimuse esitamisega: „Kirjeldage võimalikult üksikasjaliselt, kuidas X. oli rietatud.“

On tunnistaja kõik ütelnud, mis temal oli teada asja kohta, siis algab ülekuulamise teine staadium, nimelt vastuste andmine poolte küsimusile. Uuemad psühholoogilised uurimistulemused on näidanud, kui tähtis on neid kaht üldtähendatud ülekuulamise staadiumi kõige suurema hoolega teineteisest lahutada. Kuid ka ülekuulamise teisel staadiumil, mil pooled esitavad tunnistajale küsimused, peab võimalust mööda hoiduma sääraselt formuleeritud küsimusist, millega juba küsimuse seadmisega suggereeritakse tunnistajale teatud kindel vastus. Ka ei tohi küsimuste esitamine tunnistajale algusest peale sihitud olla sellele, et tunnistajat kinni püüda vastoludes tema ütlusis, et leida põhjust teda süüdistada valetamises jne., eesmärgiga alavääristada tema ütlusi kui tõendusasi asja kohta.

Kokkuvõttes võime formuleerida järgmisi järeldusi:

1) Tunnistajate ütlused ei ole sugugi niivõrd kindlaks tõendusiks, nagu seda peeti endistel aegadel ning sageli peetakse ka praegugi. Tunnistajate tunnistuse usaldusväärsuse hinnangu kohta vaated on aja jooksul muutunud, milline vaadete muutmise protsess pole praegu veel lõppenud. Formaalsete tõenduste ajajärgul oli küllaldane, kui kohus tunnistajate ütluste hindamiseks antud eeskirjad võttis täpselt täitmisele, mis seisis selles, et kohus tunnistajate ütlusi matemaatiliselt arvutas, s. o. tegi kindlaks, kus seisis tunnistajate ütluste ülekaal. Kui tunnistajate ütluste hindamiseks antud eeskirjad olid täidetud, oli saavutatud protsessi tulemus.

Kehtivas kriminaalprotsessis (§ 531 kommentaari osas) tunnis-

tajate ütluste usaldusvääruse hindamise küsimuses on väljutud seisukohast, et tunnistajate usaldusväärsus ei lase end põhjendada, kuna puudub toetuspunkt, millele võiksid sellised põhjendused tugeda. Riigikohus tunnistajate ütluste hindamise küsimuses ei ole senini avaldanud kindlat seisukohta, mõnel korral on seda nõudnud, teisel korral jällegi loobunud.

2) Tunnistaja ütluste hindamisel tuleb kõigepealt pidada silmas seda üldist psühholoogilist tõde, et inimese mälu oma funktsioonides nii kvantitatiivselt kui ka kvalitatiivselt on piiratud. Mälestusis mõnest keerulisest sündmusest peame vaid mõningaid üksikuid jooni kinni niisugustena, nagu neid oleme võtnud vastu oma meelte organite kaudu, jättes tähele panemata ning mäletamata palju ning sageli väga tähtsaid ja olulisi üksikasju. Oma hingelise organisatsiooni tõttu täiendame vaid seda katkendilist pilti mälestustega teisist üleelamusist ning oma endiste kogemuste varast laenatud andmetega. Tunnistajate usaldusvääruse hindamise aluseks osutuvad muljed, mis tunnistaja vahenditult kohtu peale on avaldanud.

3) Edasi tunnistaja ütluste hindamisel peab arvesse võtma tunnistaja need psüühilised omadused, mis sõltuvad tema soost ning vanusest.

4) Tervis on teha kindlaks, kas ei ole tunnistajal sääraseid kehalisi või hingelisi puudusi või iseärasusi, mis võivad mõjutada tema tähelepanekute ning vaatluste täpsust ja tema mälestuste ning kohtu ees antud seletuste tõetruudust.

5) Peab tegema kindlaks, kas tunnistaja selgitatava sündmuse üleelamisel või vaatlemisel on olnud normaalses psüühilises olukorras või affektiivses seisukorras, seistes näiteks viha, hirmu, murelikkuse jne. mõju all, samuti, kas ta ei ole olnud tol momendil mõne narkootilise mürgi, näiteks alkoholi, kokaiini jne. mõju all.

6) Pidades silmas, et ebatäpsused ning tõeolude tahtmatud ning tunnistajale teadmatud moonutamised on mälestusis vähegi keerulisist sündmusist harilikuks nähteks, ei tohi nende ilmsiktulekul kohe kahtlustada tunnistajat teadlikus valetamises ja temaga käituda tema isikut haavava teravusega.

7) Samuti ei ole põhjust nende ebatäpsuste ning tõemoonutuste ilmsiktulekul kohe arvata, et seega on tõendatud tunnistaja vale ja tema ütlused ei kõlba tõenduseks arutatava asja kohta. Säärasteil juhtumel peab analüüsi ning kontrolli läbi, kasutades selleks tarbekorral erilise ekspertiisi kaasabi, tunnistaja ütlusis seda osa, mis otseselt sõltub tema individuaalseist iseäraldusist, tema seisukorrast ja üldisist psühholoogilisist tegureist, eraldama muust sisust, mis võib osutada väga väärtuslikuks tõendavaks materjaliks arutatava asja kohta.

8) Lõpliku otsuse tunnistaja ütluste sisulisest väärtusest teeb kohus oma seesmise veende järgi, tuges kõigi tõenduste ärakuulamisel, kõigi tõenduste koguväärtuste hindamisel, samuti nagu see on maksev ka kõigi muude tõenduste kohta. Sest võimatu on anda mingisuguseid objektiivseid tundemärke, mis võimaldaksid

kohtule absoluutselt teha kindlat vahet täpse, tõetruu tunnistuse ja tõele suuremal või vähemal määral mittevastava tunnistuse vahel.

9) Eelmisist punkttest selgub, kui tähtsaks on tunnistaja isiku uurimine, et kindlaks teha kõik tema omadused ning iseärasused, mis võivad nii ehk teisiti mõjutada tema ütluste täpsust, täielikkust ning tõetruudust. Selleks tarvilike andmete saavutamine võib sündida kohaste küsimuste esitamise teel nii tunnistajale kui ka teistele asjaga seoses seisvaile tunnistajatele, siis dokumentide esitamise nõudmise läbi ja muul teel. Tarbekorral võib ning peabki kohus pöörduma erilise eksperdi poole. Eriti juhtumeil, kui tekivad kahtlused tunnistaja psüühilise seisukorra kohta, on asjatundliku eksperdi määramine hädatarvilik. Tunnistaja isiku kõigekülgne uurimine on möödapääsematult tarvilik, kui tema ütlusile kui peatõendusile rajatakse süüdistus kohtualuse vastu.

10) Nagu psühholoogilised uurimused näitavad, mälestuste täpsus ning tõetruudus kahaneb aja jooksul, seepärast peab võimalust mööda hoiduma kohtuistungite edasilükkamisest ja üldse asjatõimetuse venitamisest.

11) Tuleb arvestada ka väsimust kui psühhofüsioloogilist tegurit, mis halvasti mõjub tunnistaja ütluste täpsusele, tõetruudusele ning täielikkusele. Peab seepärast hoiduma tunnistajate väsitamisest kauaaegse kestva ülekuulamise või ootamisega.

12) Tunnistaja ülekuulamist peab toimetama rahulikus toonis ja temale peab jätma võimalikult täieliku vabaduse ütelda ning selgitada kõik, mis ta peab tarvilikuks, ja nii, nagu ta ise leiab seda vajalikuks.

Ühendusist välisriikide politseides ja viimaste tegevusest.

L. Puusild

Inglismaal on viimasel aastail hakatud erilist rõhku panna politseiametnike koolitamisele ja nende teadmiste tõstmisele. Muu seas asutati selleks otstarbeks läinud aasta alul Hendonis, Londoni läheduses, eriline politseikool, mis allub Londoni nn. Metropolitan politseile ja peab koolitama jõude eeskätt Londoni politseile. Hiljuti varustati Hendoni politseikool suure ja väga rikkalikult varustatud teadusliku kriminaallaboratooriumiga, mille järgi tunti suurt tarvidust, mida aga polnud seni võimalik sisse seada vastavate rahaliste ressursside puudusel. Vastasutatud laboratooriumil on kaks ülesannet: 1) ta on õppeabinõuks ja õppevahendiks politseikooli kasvandikele ja 2) teda hakatakse kasutama praktilisil uurimusil kriminaalkuritegude selgitamisel. Asi seisab selles, et Londoni politseil, üle maailma kuulsal Scotland Yard'il puudus ja puudub omaette kriminaallaboratoorium. See paneb küll imestama, kuid tegelikult oli olukord niisugune ja seni aeti läbi sel viisil, et tarbekorral kasutati eraisikute teadmisi ja laboratooriume krimi-

naalkuritegude selgitamisega ühenduses olevate küsimuste ja asjaolude uurimiseks. On selge, et säärane uurimisviis osutus tülikaks ja, mis peaasi, väga aegaviitvaks: polnud alati võimalik töösse rakendada vastavat spetsialisti (keda ei leitud kodus, kes oli Londonist ära sõitnud, kes oli koormatud teiste töödega jne.), aja kaotus tähendab aga kriminaalkuritegude avalikukstegemisel väga palju ja otsustabki tihti kuriteo selgitamise küsimuse. Muidugi oli endisel süsteemil ka häid külgi: politseil oli võimalik enesele abiks võtta tuntud spetsialiste ühelt või teiselt alalt; eriteadlased, kelle kätte anti ühe või teise asja uurimine, tegelesid ainult eriküsimuste lahendamise, mistõttu nende teadmised ja praktika teataval alal olid väljapaistvad, pealegi olid need eriteadlased eraisikud, s. o. ei seisnud politseiteenistuses, ja olid seetõttu objektiivsed küsimuste lahendamisel. Kuid Londoni politsei loodab oma laboratooriumi jaoks leida silmapaistvaid ja erapooletuid eriteadlasi, kes aja jooksul koolitavad välja omasarnaseid teadlasi. Edasi tehti sama kõrgema politseikooli ülesandeks õpetada välja raadiospetsialiste Londoni politseile, mis osutus seda vajalisemaks, et iga aastaga rakendatakse Londonis raadio ikka enam ja enam politseiteenistusse ja et seepärast suureneb seal alata nõudmine raadiospetsialistide-politseiametnike järgi. Olgu siin tähendatud, et sama Londoni Metropolitan politseil läks korda läinud aasta viimase kuue kuu jooksul tabada 821 kurjategijat tänu üksnes Londoni politsei raadioorganisatsioonile, nagu selgub Londoni Metropolitan politsei 1934. aasta aruandest. Teistest Hendonis asuva politseiülikooli tähtsamaist uuendustest võiks veel mainida erilise politsei ajakirja väljaandmist. Kooli väljaandel ilmus mõne kuu eest esimene number uuest ajakirjast: „Kõrgema politseiteenistuse poolaasta žurnaal“. Sissejuhatus uuele ajakirjale on kirjutatud Londoni politseipresident Lord Trenchard. Uues ajakirjas leidub hulk teaduslikke artikleid, mis on kirjutatud Hendoni politseiülikooli õppejõududelt ja Londoni politsei juhtivalt jõudelt. Kõik need asjaolud on eriti huvitavad seetõttu, et kõnesolev žurnaal on esimene ja ainuke puhtteaduslik ajakiri inglise politseile, mis regulaarselt hakkab ilmuma. Mis nüüd puutub Hendoni politseiülikooli, siis olgu tähendatud, et ülikooli juurde kavatakse veel käesoleva aasta jooksul tuua Peel-house'is asuv politseikool, kuna ruumid seal on kitsaks jäänud politseile ja kuna ülikooli õppejõude saab hästi kasutada ka hariliku politseikooli jaoks, mis on vaid kasuks viimasele. Vastavate õppejõududega on juba kokkulepe saavutatud ja politseikool tuuakse üle nii pea kui valmivad tarvisminevad juurdeehitused ülikooli juures.

Teiste puuduste seas Londoni Metropolitan politsei juures, millest oli jutt eelpool, andis ennast valusalt tunda juriidilise büroo puudus Scotland Yard'is. Londoni politseil tuleb tihti kohut käia, tuleb ajada tsiviilasju, mis pole otseselt ühenduses politseiteenistusega, vaid ainult kaudselt, mis tekivad seetõttu, et Metropolitan politsei on kinnisvarade omanik, et ta ostab varustust ja kraami, et tema vastu esitatakse tsiviilnõudeid, mis seisavad ühenduses polit-

seiteenistusega jne. Seni kasutati eraisikute-advokaatide abi, mis aga osutus ebapraktiliseks ja kalliks. Nüüd asutati Scotland Yard'i juurde eriline juriidiline osakond, kelle koosseisu võeti muu seas kaks tuntud Londoni advokaati, kes seni ajasid politsei asju kohtus, eriti tsiviilkohtus; samuti võeti vastloodud osakonda ühe suure advokaadibüroo teenijaskond pea terves koosseisus, selle büroo kaudu oli Metropolitan politsei samuti aastate vältel ajanud oma asju.

Koosseisult mitte suure, kuid üldiselt tähtsa osa Metropolitan politseist moodustab Londoni jõepolitsei ehk nn. Themse politsei. Jõepolitsei on koondatud erilisse divisjoni (Metropolitan politsei 23. divisjon), kes koosneb: 10 ohvitserist, 49 seersandist ja 143 kordnikust. 23. divisjoni käsutada on: 3 mootorlaeva, 28 mootorpaati ja 7 sõudepaati. Metropolitan politsei Themse divisjon jaguneb 5 politseirajooni; iga rajooni alla kuulub teatav jõeosa, mida vastav rajoon peab valvama ja milles tal tuleb täita hariliku välispolitsei funktsioone. Igas jõeosas, s. o. iga rajooni piirkonnas patrullib alaliselt vähemalt üks politsei-mootorpaat, milles harilikult sõidavad 1 seersant ja 2 kordnikku. Kavatakse lähemal ajal sisse seada raadioühendus rajoonide ja patrullivate mootorpaatide vahel, kuna tegelik elu on näidanud, et mootorpaadid peavad seisma alalises ühenduses keskusega ja alati peavad edasi andma kiireid teateid ning vastu võtma rutulise iseloomuga korraldusi. Themse politseiametnike koosseis täiendatakse harilikult välispolitsei koosseisust. Ametnik, kes soovib pääseda jõepolitsei teenistusse, peab teenima vähemalt üks aasta Metropolitan politsei ühe maadivisjoni koosseisus. Enne jõepolitsei teenistusse võtmist peab vastav politseiametnik sooritama erikatse, sest jõepolitsei ametnikelt nõutakse erilisi teadmisi, mis on ühenduses hariliku välispolitsei teenistusest erineva teenistusega. Jõepolitsei ametnikel on erimunder, mis sarnaneb inglise mereväelaste mundrile.

Suurt muret Metropolitan politseile valmistab muidugi liiklemine Londonis ja selle reguleerimine, millest on juba mitmel korral kirjutatud käesoleva ajakirja veergudel. Hiljuti kutsuti Londonis liiklemise alal ellu uuendus, mis pole veel suutnud näidata oma praktilist väärtust, mis aga endast on huvitav ja lööb võib olla läbi terves maailmas. Metropolitan politsei püstitas mõne kuu eest Londoni tänavanurkadel, kus puudub automaatne tänavliiklemise reguleerimine (eriti eeslinnades), umbes kahe meetri kõrgusi must-valgeks värvitud poste, mille otsas on kõrvitsasuured, kollast värvi klaasist pallid. See märk tähendab seda, et neil tänavanurkadel, kus sarnane post seisab, võib jalakäija ise tõstetud käega liiklemise seisma panna, kui ta tahab minna üle tänava, teiste sõnadega mängib sarnastel tänavanurkadel igaüks politseinikku, kui see osutub tarvilikuks.

Igal aastal korraldatakse Inglismaal kirjalikud auhinna-võistlused politseiametnikele, kusjuures neist võistlusist võivad võtta osa peale emamaa ametnike ka kõik inglise asumaade politseiametnikud. Parima töö eest antakse auhinnana kuldmedal. Käesoleva aasta

auhinnatöö teemiks on: „Suur-Briti üksikute politseiosade koondamise head ja halvad küljed ühtlase keskvalitsuse alla.“ Teem on Britis praegu väga aktuaalne ja võib leida lahendamist politsei riigistamise teel; igatahes vaieldakse sel ainel mitte ainult politseiringes, vaid ka seltskonnas, ajakirjanduses ja rahva hulgas. Tööde pikkuõ peab olema 7000 ja 11000 sõna vahel, viimaseks tööde esitamise tähtpäevaks on 1. november 1935. Läänud aasta kuldmedal jäi välja andmata. Teem: „Raskete kuritegude ärahoidmine ja selgitamine“ osutus nähtavasti raskeks tavalisele politseiametnikule, võib olla olid ka nõudmised liiga suured. Sisse tuli hulk töid, kuid ühtegi ei arvatud auhinna vääriliseks.

Nagu teada, teotseb Inglismaal riikliku politsei kõrval omavalitsuste politsei, kusjuures kaugelt suurem osa politseist allub just omavalitsustele. Kuna aga viimased üksinda ei suuda politseid ülal pidada, maksab riik teatud alustel omavalitsustele osa politsei ülalpidamiseks tarvisminevaist summadest, mille eest riigil on õigus politsei koosseisusid teataval määral ja teatavais piires reguleerida ning politsei tegevust revideerida. See riigi juurdemaks, mis harilikult teeb välja 50% kõigist politsei kuludest, on õige suur: Inglismaa, Šoti ja Walesi kogukondadele ja krahvkondadele selleks otstarbeks minev summa on käesoleval aastal 12,3 miljonit inglise naela (üle 200 miljoni krooni) ja on tõusnud võrreldes eelmise aastaga 0,6 miljoni inglise naela võrra, kus üldjuurdemaks oli 11,7 miljonit inglise naela.

Britis teotseb politsei kõrval veel eriline, vabatahtlik politseireserv, keda võiks umbkaudselt võrrelda ülesannetelt ja õppustelt meie kaitseliiduga. Juba pikemat aega on päevakorral selle politseireservi varustamine mundriga. Küsimus on seni vaid osaliselt lahendatud, kui vähegi võimalik tahetakse veel käesoleva aasta jooksul muretseda munder tervele politseireservile, mis läheb palju maksuma, sest selles reservis teenib ümmarguselt 165.000 meest (politsei koosseis on 70.000 meest). Jutt on seejuures vaid Britist enesest, kuna asumaades on küsimus veel puudutamata ja selle küsimuse lahendamisega ühenduses olevate kulude tõttu arvatavasti niipea ei teki päevakorrale.

Inglise ametivõimudele sünnitab suurt muret gaasikaitse. Läänud aastal asutati Inglismaal eriline õhukaitse komisjon, kelle ülesandeks on leida teid ja välja töötada kavasad passiivse õhukaitse korraldamiseks Inglismaal. See komisjon ongi nüüd töötanud välja laialdase õhukaitse kava; mille teostamisele hiljuti asuti. Igas omavalitsuses kutsutakse ellu kohalik gaasikaitse komisjon, kelle koosseisu ex officio kuuluvad omavalitsuse juht ja omavalitsuse ülemarst või -arstid. Komisjoni esimeseks ülesandeks on korraldada gaasikindlate ruumide ehitamist ja häireseadeldiste sisseseadmist. Edasi peab komisjon kiires korras hoolitsema isikute teenistusse võtmise ja väljaõpetamise eest, kelle ülesandeks on hädaohu puhul teatada liginevast hädaohust elanikele ja täita sanitaride ülesandeid, kui omavalitsus on sattunud gaasirünnaku alla. Neid väljaõpetatavaid jõude tuleb eeskätt palgata maailmasõjast osavõtnud

sõdurite seast. Edasi kuulub eelnimetatud komisjoni peaülesandesse hoolitseda selle eest, et ehitataks lähemas tulevikus gaasikindlad ruumid toiduainete ja joogivee jaoks. Õhukaitse peakomisjon arutas ka kodanikele gaasimaskide muretsemise küsimust, kuid ei võtnud selle küsimuse kohta veel lõplikku otsust.

Inglise teedeministerium maksab aastas suuri summasid toetuseks maanteedehitamisel. Seni pandi rõhku toetuste andmisel vaid sellele, kas ehitada kavatsetud maantee on hädavajaline ja kas seda ehitatakse ministeriumile vastuvõetavast materjalist. Nüüd on hakatud rõhku panema veel teisele asjaolule. Nimelt annab inglise teedeministerium tulevikus toetusi teede ehitamiseks ainult siis, kui kavatsetaval maanteel on kaks autoteed, iga suuna jaoks eriline tee. Seega tahetakse inimesi sundida uut tüüpi maanteid ehitama.

Mis puutub lõpuks inglise politsei tegevusse viimaseil kuudel, siis peab tähendama, et suurt tööd välispolitseile andis mõistagi kuninga 25-aastase valitsemise juubel. Sel päeval liikus kuningas erilise tseremooniaga läbi Londoni ja see kutsus esile tarviduse erilise liiklemise reguleerimise järgi. Liiklemise korraldamiseks sel päeval ja kuninga ning tema saatjaskonna sõidukite kaitseks võimalike üllatuste ärahoidmiseks (mida aga Inglismaal võib vaevalt oodata) seati jalule: 9000 mundrikandjat ametnikku Metropolitan politseist, 1000 kriminaalametnikku Metropolitan politseist, 400 Metropolitan politsei eriametnikku, 1100 ametnikku City of London politsei koosseisust ja 500 ametnikku väljaspool Londoni asuvaist krahvkonnist abiks City of London politseile. Seega oli erakorraliselt väljas 12.000 politseinikku, mis omakorda tõendab Londoni linna suurust. — Wales'is pandi Blaina linnas 21. märtsil toime suured tööta tööliste demonstratsioonid vaatamata vastavale keelule. Politseile anti käsk sulgeda liiklemine ja demonstrandid laiali ajada. Selle aktsiooni läbiviimisel sattus umbes 100-meheline politseisalk kahe demonstrantide rongkäigu vahele, kus oli kokku paartuhat inimest. Demonstrandid tungisid politsei kallale ning viimased katsusid kumminuiade abil pääseda demonstrantide ringist. Viimased tungisid veel ägedamalt politsei kallale, tarvitades kallaletungimisel keppe ja kive. Alles siis, kui naaberlinnast Newport'ist kutsuti kohale politsei abijõude, suudeti kord uuesti maksma panna ja demonstrandid laiali ajada. Neil kokkupõrkeil sai haavata 25 demonstranti raskelt, kergelt haavatute arv pole teada; politseinikest sai raskesti haavata 12 meest.

Prantsusmaal leiutati hiljuti kuulikindel näomask, mis on tehtud terasest ja mida kavatakse tarvitusele võtta politsei-ametnike jaoks. Mask on üleni terasest, tal on kitsad pikad avused, mis võimaldavad hingamist ja rääkimist. Silmade kohad on kaetud paksu kuulikindla klaasiga. Leiutajaks on prantsuse insener. Katsed maskidega näitasid, et nad on tõesti kuulikindlad. Nende konstruktsioon on väga praktiline ja võimaldab igal ajal maskide tarvitamist.

Nagu juba varemates ülevaadetes prantsuse politseist tooni-

tatud, on Prantsusmaal käimas politsei ümberkorraldamine mitmes suunas. Ühenduses selle reorganiseerimisega nimetati märtsikuu lõpul üks kõrgema sõjanõukogu liige terve sandarmiväe inspektoriks; see ei ole alaline koht, vaid vastnimetatud inspektori ülesandeks on kontrollida terve sandarmiväe tegevust nii emamaal kui ka asumaades, uurida sandarmiväe teenistusega ühenduses olevaid küsimusi, kõrvaldada pahesid, mis on tingitud selle politseilis-sõjaväelise osa organisatsioonist. Inspektori nimetamine seisvat ajalehtede teadete järgi ühenduses võimaluste otsimisega, kuidas kasutada sandarmiväge sõjalisiks otstarbeiks suuremal määral kui seda võimaldab praegune sandarmiväes maksmapandud kord ja praegune selle väeosa organisatsioon. Olgu tähendatud, et sandarmivägi on Prantsusmaal võrdlemisi suur ja koosneb praegu ümmarguselt 45.000 mehest. Sandarmiväkke kuuluvad käesoleval ajal: prantsuse provintsi-sandarmivägi, nn. Garde Républicaine mobile, Pariisi linna Garde Républicaine ja asumaade ning mandaatmaade sandarmivägi.

Ühenduses Marseille linnas toimepandud atentaadiga, mille ohvriks langes läinud aastal teadupärast Jugoslaavia kuningas ja prantsuse välisminister, pandi prantsuse siseministri poolt 6. aprillil s. a. maksuma erikord, mis näeb ette, missuguseid erakorralisi kaitseabinõusid tuleb võtta tarvitusele välisriikide riigipeade külaskäikude puhul Prantsusmaal. Muu seas näeb see kord ette, et juhul, kui mõne välisriigi riigipea kavatses külastada Prantsusmaad, tuleb prantsuse poliitilisel politseil üksikasjaliselt kindlaks teha, missugused antud juhul kardetavad poliitilised grupid teotsevad Prantsusmaal ja väljaspool vabariigi piire. Selleks peavad poliitilisele politseile abi andma, nii palju kui see neile muidugi on võimalik, eeskätt kõik prantsuse piiri-, sadama- ja raudteepolitsei asutused. Uus kord näeb üksikasjaliselt ette liiklemise sulgemise korra, kaitseabinõude tarvitusele võtmise, kui välisriigi riigipea juba on asunud prantsuse pinnale; erilist rõhku pannakse välisriigi riigipea auto kaitsele, kui riigipea autoga kuskil liigub; see auto peab kogu aeg, mil temas viibib kõrge väliskülaline, olema ümbritsetud mootorsõidukeist, nii et keegi ei pääse väliskülalise auto ligi. Uus kord kasutab kõik kogemused ja nähted, mis tulid avalikuks Marseille linnas toimepandud atentaadi puhul.

Pariis hakkab teiste suurlinnade eeskujul kasutama naispolitseid. Prantslased olid — ja on osalt veel praegugi — miskipärast õige umbusklikud naispolitsei vastu. Käesoleva aasta alul võeti Pariisi politsei teenistusse kolm naisametnikku, kusjuures teenistusse võtmine sündis katsena, ajutiselt. Nüüd otsustati kaks naisametnikku proovile võetud kolmest jätta Pariisi politsei teenistusse koosseisulistele kohtadele. Naisametnikele antakse eriline munder (helesinine kostüüm ja skautide kübar); nende ülesandeks on valvata laste ja noorte naiste üle raudteejaamade läheduses ja Pariisi linnaparkides. On muidugi selge, et kaks naisametnikku Pariisis ei tähenda midagi, et nad kaovad teiste politseiametnike sekka kui tina tuhka. Praegu pole veel selge, kas kavatsetakse vastvõetud suunas

edasi teotseda, s. o. võtta teenistusse hiljem veel uusi naisametnikke (säärasel korral on praegu teenistuses olevad naispolitseinikud teerajajaiiks teistele, nende saavutustest politseiteenistuses oleneb, kas võetakse juurde uusi naispolitseinikke või mitte), või jäädakse kahe naisametniku juurde, kelle teenistusse võtmisega säärasel juhul oleks nagu vastu tulnud sellele voolule, mis peab naisametnike võtmist politseiteenistusse hädatarvilikuks kodanike ja politsei huvides.

Prantsusmaal pööratakse juba pikemat aega tähelepanu õhukaitsele. Nii määras Pariisi linnaomavalitsus hiljuti 100 miljonit franki õhukaitse korraldamiseks Pariisi elanikele õhurünnaku puhul. Selle raha saamiseks teeb Pariisi linn laenu, mille kustutamine sünnib 30 aasta jooksul. Terve töö Pariisi passiivse õhukaitse alal lasub selleks loodud erikomitee õlgadel, kusjuures komiteele annab näpunäiteid töö korraldamise alal Pariisi politseiprefekt, kellele ühtlasi kuulub ka järelevalve tähendatud komitee poolt ettevõetud abinõude tarvilikkuse ja tegelikult läbiviimise üle, nii et vastutajaks terve passiivse õhukaitse korraldamise eest on politsei tema prefekti näol. Üksikute omavalitsuste kõrval teotseb muidugi riik õhukaitse organiseerimise alal, muu seas ka passiivse õhukaitse korraldamise alal. Mõne aja eest astus jõusse uus õhukaitse seadus, mille eeskirjade kohaselt hiljuti alustasid tegevust kaks erikomisjoni, kelle ülesandeks on esimeses järjekorras korraldada järgmisi küsimusi: 1) gaasimaskide ala; seni pole Prantsusmaal samme astutud eraisikute varustamiseks gaasimaskidega; arvesse võttes seda suurt kulu, mis on ühenduses gaasimaskide soetamisega kõigile elanikele või ka ainult suurlinnade elanikele, pole loota, et riik suudaks lähemas tulevikus muretseda oma kulul maske elanikkonnale; kodanikel tuleb hoolitseda selle eest, et neil hädaohu silmapilgul oleksid tarvitada maskid ja et nad siis oskaksid ka neid käsitada; komisjonide ülesandeks on teha propagandat maskide ostmiseks, on kodanike tähelepanu juhtimine sellele, kui hädavajaline on aegsasti soetada gaasimaske; ühtlasi antakse teada, kust võib osta gaasimaske ja missugust tüüpi on kõige otstarbekohasemad, kõige soovitatavamad; 2) kaitseruumide ala; majaomanikele, kelle majades on juba seatud sisse kogunemiskohad õhurünnaku puhul, antakse teada, mitu inimest võib võtta nende majades asuvaisse kaitstud kogunemiskohtadesse, sest need gaasivarjendid kaotavad oma mõtte, kui ühte ruumi koguneb liiga palju inimesi — sarnasel juhul võivad hukkuda kõik; tänavale kinnitatakse sildid, mis juhivad kodanike tähelepanu lähemal asuvale kaitstud kogunemiskohale; arvesse võttes, et olemasolevatest kogunemiskohtadest kaugeltki veel ei jatku kõigi elanike kaitseks ja et need kogunemiskohad on väga erinevalt jaotatud üksikute linnaosade vahel, mistõttu mõnes kohas on neid külluses, teisel aga puuduvad, kavatakse asuda uute kaitstud varjendite ehitamisele; suurlinnade servadel ja väikestes linnades väikeste majadega kavatakse ehitada ülevalt kindlustatud kraave, mis hädakorral pakuvad küllaldast kaitset elanikele; 3) ehituste ümbertegemise alal; uute hoonete püstitamise puhul tuleb silmas pidada kõik õhukaitse nõuded: tuleb ehitada gaasi-

kindlaid keldreid ja neid varustada gaasirünnaku puhul elanikele tarvisminevate esemetega, tuleb ehitada kindlad katused, mis on kaitstud tulikahju vastu; vanade ehituste juures tuleb ette võtta aja jooksul ja võimaluste piires ümberehitusi: tuleb kõvendada keldrilagesid, nii et keldrid oleksid kaitstud lagede sisselangemise vastu lennukeilt pillutavate pommide löhkemise puhul, keldrid tuleb katsuda teha gaasikindlaks, katused tuleb ümber teha võimaluste piires, igal juhul tuleb katusealuseile asetada liivakotte, mida võib tarbekorral kasutada ka tulikahjude kustutamiseks; 4) harjutused; kõigis suurlinnades tuleb aega-ajalt, vähemalt mitu korda aastas, korraldada harjutusi kodanikele ja vastavaile ametiasutustele, et kõik teaksid, kuidas olla ja teotseda gaasirünnaku puhul.

Prantsuse politsei tuli möödunud kuude jooksul mitmel korral välja astuda demonstratsioonide ja rahutuste puhul, mille organiseerijaiks olid kas äärmised pahempoolsed või äärmised parempoolsed ollused. Nii korraldasid kommunistid märtsikuu alul mitmes garnisonilinnas sõjaväeteenistuse vastaseid demonstratsioone, mis olid sihitud kaheaastase sõjaväeteenistuse sundaja sisseseadmise vastu. Eriti suureks kujunesid demonstratsioonid Lõuna-Prantsusmaal, kus Coursan linnas juhtus tõsiseid kokkupõrkeid demonstrantide ja kohaliku politsei vahel. Kuna kohalik politsei oli koosseisult liiga nõrk, et korda jalule seada, saadeti talle naaberlinnast Carcassonne'ist appi sandarmivägi, kelle abil demonstrandid aeti laiali ja kord seati jalule. Kokkupõrgete ajal sai haavata hulk demonstrante, ka politseiametnike seas leidus raskelt ja kergelt haavatuid. Mõnes garnisonilinnas ähvardas ässituste tagajärjel isegi osa sõjaväest mässama hakata; ässitajate õigel ajal kõrvaldamine ja kindlasse paika mahutamine tegi mässukatsetele otsekohe lõpu peale ning kainestas rahutute meeleolu. — Samuti leidsid kommunistide ässituste tagajärjel rahutused aset Grenade linnas 13. mail s. a. Omavalitsuste esinduskogu valimistel kaotasid marksistid hulk kohti, mille tagajärjel kommunistid võtsid võimuga enese alla raekoja ja vabatahtlikult ei lahkunud sealt. Kohalik politsei oli jõuetu; appi võeti sandarmivägi, kellel korda läks demonstrante laiali ajada ja raekojaplatsi puhastada; kuna kommunistid ka sandarmiväe kohalejõudmisel keeldusid vabatahtlikult raekojast lahkmast, võeti tarvitusele sõjariistad; sandarmivägi võttis tormijooksuga raekoja, kusjuures sai haavata hulk kommuniste; peategelased areteeriti ja anti kohtu alla. — Juunikuu alul panid äärmised parempoolsed Pariisis toime demonstratsiooni, vaatamata vastavale keelule. Politsei pani liiklemise teatud tänavail seisma, kuid sellele vaatamata juhtus tõsiseid kokkupõrkeid politsei ja demonstrantide vahel. Sandarmite abil seati kord jalule, kusjuures 20 demonstranti sai haavata. Huvitav on selle demonstratsiooni juures märkida, et kuningriiklaste lennukid demonstratsioonide ja kokkupõrgete ajal pildusid alla lendlehti, milles kutsuti Pariisi elanikke protesteerima kõrgete maksude vastu. Lennukite

tegevuse lõpetamiseks tõusid õhku politseilennukid, kelle läks korda sundida maanduma kahel kuningriiklaste lennukil.

Viimaseist Itaalia politseis ettevõetud uuendusist võiks nimetada pealinna, Rooma, liiklemispolitsei korraldamist. Seni seisid liiklemispolitseinikud välispolitsei üldises koosseisus, kuid kasutati peamiselt liiklemise reguleerimiseks Rooma tänavail, kuid neid võidi ka kasutada muudeks politseiliseks ülesandeks. Nüüd otsustati eraldada Rooma liiklemispolitsei üldise välispolitsei (nn. Metropolitani) koosseisust. Liiklemispolitsei moodustab Roomas nüüdsest peale erilise välispolitsei osa. Üldine välispolitsei Roomas koosneb praegu 60 ohvitserist ja 5000 politseinikust; sellest koosseisust eraldati liiklemispolitsei jaoks 750 meest ja nimelt: 400 jalakordnikku, 100 jalgrattakordnikku, 100 mootorrattakordnikku ja 150 ratsakordnikku. Neist 750 mehest oskab ümmarguselt 400 meest võõraid keeli, mis Roomas muidugi on väga tähtis, liigub ju seal palju välismaalasi. — Üldse on hakatud Roomas suurt huvi tundma liiklemisprobleemide vastu. Muu seas on seal hakatud energiliselt võitlema kära ja müra vastu, mis on seotud liiklemisega, esijoones arusaadavalt mootorsõidukite liiklemisega. Alul võeti tarvitusele primitiivsemad abinõud. Keelati nimelt autode signaalide andmine. Eialgu pani Rooma politseivalitsus maksma korralduse, millega keelati autode tuututamine keskööst kuni hommikuni. Kuna see korraldus andis häid tagajärgi (samuti nagu muide Londonis, kus niisugune kord esimesena pandi maksma), otsustati autodele üldse keelata signaalide andmine, arvatud välja üksikud hädavajalised erandid. Vaatamata sellele, et absoluutse keelu vastu oli suur osa politseinikest, vaatamata sellele, et kõikjal ennustati keelu halbu tagajärgi, andis keeld häid tulemusi, katse õnnestus. Eialgu vähenes küll liiklemise kiirus, sest autojuhtidele oli uus kord võõras ja kardeti õnnetusjuhtumite asetleidmist. Kuid nüüd, mil autojuhid on harjunud sõitma signaali andmata, on liiklemine sama kiire nagu varemgi, kuid sootuks vaiksem kui varem. Kas õnnetusjuhtumite arv, mis on tingitud liiklemisest, on Roomas uue korra tagajärjel suurenenud või mitte, praegu ei tea, sest selle kohta puuduvad andmed. See on muidugi kõige olulisem terve küsimuse juures ja rippuvalt sellest jääb uus kord maksma või muudetakse endiste vastu. Igatahes Rooma on muutunud vaiksemaks suurlinnaks maailmas, nagu jutustavad viimasel ajal Roomas käinud turistid.

Itaalias asub teadupärast omaette riik — Vatikan, Rooma paavsti residents, mida võib nimetada riik-linnaks, kus asub praegu 500 elanikku (Vatikani ametnikud ja teenijad ühes oma perekondadega, vaimulikud) ja kus peab olema ka politsei. Rooma paavsti ihukaitsevägeks on, nagu üldiselt teada, nn. šveitsi kaardivägi, millel pole politseilisi funktsioone. Viimased lasuvad erilise sandarmi-osa õlul, mis koosneb: 6 ohvitserist, 1 sõjaväelasest-vaimulikust, 29 allohvitserist, 12 kapralist ja 100 sandarmist. Peab ütleva, õige suur koosseis väikese üksuse kohta, näib, et Vatikan on maailmas suhteliselt kõige tugevam politseinike arvult. Siin tuleb silmas pi-

dada, et Vatikani sandarmid täidavad peale politseiliste ülesannete veel teisi: nimelt on nende seas hulk häid muusikamehi, Vatikani sandarmite orkester on kuulus mitte ainult üle Rooma, vaid üle terve Itaalia. Vatikani sandarmite mundriks on: kõrged mustad lakknahast saapad, valged põdranahast püksid, must baskikuub hõbenööriidiga ja pikk mõök. Vatikani sandarmioossa võetakse isikuid pärast pikka valikut ja sinna pääsemine pole kerge: meeste pikkus peab olema 175 ja 185 sm vahel, nad peavad Itaalia nn. Carabinieride korpuses (sandarmiväes) teeninud olema ja nad peavad olema jumalakartlikud inimesed.

Muidugi pannakse ka Itaalias suurt rõhku õhukaitsesele. Viimaste ajakirjanduse teadete järgi olevat Itaalia valitsus hiljuti põhimõtteliselt otsustanud igale kodanikule muretseda gaasimaski. Selle otsuse täitmine pandavat kohalikele gaasikaitsekomiteedele, kelle kulul maskid esialgu valmistatakse. Need komiteed seisavad valitsuse kontrolli all. Komiteedele tasutakse maskide kulud. Näib siiski küsitav olevat, kas Itaalia valitsus suudab ja tahab praegu, mil kulukad ettevalmistused on käimas sõjaks Abessiinia vastu, neid kulusid kanda, mis on kahtlemata väga suured. Tööandjaile on kohuseks tehtud alati valmis hoida tarvilik arv maske, et nendega saaks hädaohu korral varustada vastavate tehaste töölisi.

Nõukogude Venes sünnitab suurt muret kasvav röövlite ja terroristide tegevus; viimase kohta on raske öelda, kas ta on organiseeritud ja juhitud kuskilt keskkohast või tekib ta siin ja seal spontaanselt. Kindel muidugi on, et üksikud terroristlikud aktid on kauemat aega ette valmistatud ja et nende kordasaatmine juhitakse kuskilt tsentrumist. Et edukamalt võidelda banditismi ja terrorismi vastu, otsustas täidesaatva komitee presiidium käesoleva aasta märtsikuus anda määruse, millega keelatakse pusside, pikkade nugade ja teiste sarnaste löökriistade kandmine (laskeriistade kandmine ilma sellekohase loata on algusest peale keelatud). Isikutel, kellel on pusse ja teisi sarnaseid löökriistu ja kes neid tahavad alal hoida või kanda ka edaspidi, peavad sisekomissariaadilt paluma vastava loa väljaandmist. Karistused selle määruse vastu eksimise eest on võrdlemisi suured: keelatud löögiriista hoidmise või kandmise eest võib karistusena määrata kuni viis aastat vangistust. — Aprillikuu alul pandi maksma uus kord ka alaealiste karistamise suhtes, mis samuti peab kaasa aitama banditismi likvideerimisele. Nimelt täiendati Nõukogude Venes maksvat kriminaalkoodeksit ses mõttes, et surmanuhtlust võidakse määrata ka alaealistele kuni 12 aastani; varem oli vanuse alammääraks surmanuhtlusega karistamise mõttes 18 aastat. Surmanuhtlust alaealistele võib määrata: tapmise või surmamise puhul, samuti nende kuritegude katsete eest, edasi varguste eest, kui varguse toimepanemisel tarvitati vägivalda ja seejuures haavati või surmati keegi. Selle seaduse maksmapanemise motiiviks on püüe likvideerida kuritegevust alaealiste seas.

Suurt rõhku pannakse Nõukogude Venes ka teede, eriti maanteedete parandamisele ja ehitamisele, mis on arusaadav, kui arvesse võtta Venemaa teede arvu vähesust ja, võib olla, tarvidust ette val-

mistuda sõjaks. Kavatsetakse maanteede ehitamine läbi viia kiirendatud korras, nii et see ehitamine ei jääks maha riigi üldisest motoriseerimisest. 1928. a. oli Nõukogude Venes umbes 32.000 km maanteid, äärmiselt madal arv selle suure riigi jaoks. Praegune maanteede pikkus ulatub 93.000 km, nii et esialgne pikkus on tõstetud kolmekordseks. Uus viisaastakuplaan näeb ette olemasoleva maanteede pikkuse tõstmise jällegi kolmekordseks. Ühenduses maanteede pikkuse tõstmisega tahetakse ka autode arvu, mis on suuresti tõusnud viimaste aastate jooksul, tõsta kiiresti; selle ja teiste maanteedega ühenduses olevate küsimuste lahendamiseks on kutsutud ellu eriline instituut: Autotööstuse teadusliku uurimise keskinstituut.

Nagu Prantsusmaal, nii on ka Hispaanias käimas suur politsei ümberkorraldamine, millest juba varem on kirjutatud selle ajakirja veergudel. Riiklik politsei linnades, nn. Cuerpo de Seguridad, kelle koosseisu viimase kahe aasta jooksul tunduvalt suurendati (9446 mehe peale), suurendati viimase poolaasta jooksul jällegi, nimelt 4680 mehe võrra (nende seas 248 ratsapolitseinikku), nii et selle politseiosa koosseisu kuulub praegu 14.126 meest. Cuerpo de Seguridad osa koosneb kahest suurest osast: umbes kaks viiendikku sellest politseikorpusest täidab linnades harilikult välispolitsei ülesandeid, ülejäänud kolm viiendikku moodustavad politseireservi, kes tegevusse astub vaid tõsistel juhtudel; need reservmeeskonnad (nn. asaltos) asuvad kasarmuis ja on pillatud laiali üle terve Hispaania linnade. Koosseisude viimane suurendamine sündis peaaesjalikult just kasarmuis elutsevate politseireservide kasuks, kelle üldarvu leiti vajalikuks tõsta korra ja julgeoleku huvides. Nende politseireservide täiendamiseks varustamiseks muretseti 52 uut kuulipildujat, 26 miiniheitjat ja hulk mootorsõidukeid. Samuti alustati mitme uue kasarmu ehitamistöödega ja politsei raadio võrgu laiendamise ning täiendamisega. Selle politseiosa käsutuses on ka lennukid: 1934. a. muretseti korpusele kaks väikest lennukit, mille peaülesanne seisab vaatluses rahutuste, demonstratsioonide jne. puhul. Nüüd telliti korpuse jaoks kaks suuremat lennukit, mis võib mahutada peale lennukijuhhi ja abijuhtide veel 25—30 meest. Nende lennukitega tahetakse juhul, kui kuskil väljaspool lennukite asukohta vajatakse kiiret politseilist abi, kohale toimetada politsei abijõude eelnimetatud politseireservest.

Ühtlasi suurendati ka sandarmiväe koosseisu Hispaanias. Sügisel 1934. a. tõsteti sandarmiväe koosseis 32.464 mehe peale, arvatakse, et seda koosseisu lähemal ajal veelgi suurendatakse. Sandarmiväge (nn. Guardia Civil) varustati kogemuste põhjal, mis saadi l. a. oktoobrikuu mässu puhul, hiljuti nelja uue soomusautoga ja viie liikuva raadiojaamaga. See varustus on mõeldud juhuks, kui jällegi peaksid puhkema rahutused. Peale selle soetati sandarmiväele veel 160 kergesõiduautot, mis antakse sandarmiväe tähtsamate kompaniide juhtide käsutada, et viimased saaksid hädaohu korral kiirelt liikuda ja käske jagada ning hädaohus olevaile kohtadele ilmuda. Juba mainitud 1934. a. oktoobrikuu mäss oli kõige

verisem Kataloonias, mis mässu puhkemiseni oli peaaegu täiesti iseseisev ja kus asus mässu peakoht. Ka praegugi peetakse Kataloonia provints kõige rahunumaks riigi osaks ja kõigi võimalike rahutuste tekkimise keskuseks. Seetõttu on muidugi Kataloonia politseikorraldusele pööratud erilist tähelepanu. Käesoleva aasta alul saadeti sinna sandarmiväe kolm erikompaniid, mis on motoriseeritud ja seetõttu suudavad kiiresti liikuda ühest kohast teise. Kompaniide alaliseks asukohaks on Barcelona linn. Kõigil Kataloonia maanteedel patrullivad vahetpidamatult sandarmid, kes liiguvad kuulipildujatega varustatud sõiduautodega. Mässu ajal pandi Kataloonias maksma laskeriistade kandmise keeld. Arvesse võttes, et Kataloonias leidub hulk kodanikke, kellele on vastuvõtmatud lahutamise püüded Hispaaniast ja kes ihu ja hingega seisavad praeguse Hispaania valitsuse poolt, otsustas Kataloonia provintsi kuberner laskeriistade kandmise keelu osaliselt tühistada ja tuntud riigitrundele kodanikele uuesti lubasid anda, millega nad võivad hädahoju korral kaitsta maksvat korda teisiti mõtlejate ja vägivaldselt teotsejate vastu.

Hispaanias — mis on viimastel aastatel üldse muutunud streikide maaks — puhkes märtsikuus politseiametnike streik, mis küll kiiresti likvideeriti. Nimelt anti Barcelona linnas juhtivate politseiametnike poolt käsk kahjutuks teha üht röövlite ja riisujate jõuku. Selgus, et käsud polnud otstarbekohased, mistõttu sai asjata surma kaiks politseiametnikku, kusjuures raskesti haavati 6 politseinikku. Politseiametnikud protestisid pärast käsu täitmist sarnaste käskude andmise vastu ja nõudsid süüdlaste politseijuhtide karistamist. Et oma nõudmisi läbi suruda, alustasid politseinikud streiki, s. o. nad ilmusid ja lahkusid korralikult teenistusest, kuid ei teinud teenistuse ajal midagi. Konflikt lahendati paari päeva jooksul.

Austria kriminaalstatistika näitab kuritegevuse langust Austrias. Käesoleva aasta märtsikuus avaldas Austria statistikaamet kohtuministeeriumi ülesandel 1933. a. kriminaalstatistika, millest selgub, et tähendatud aastal mõisteti süüdi kokku 117.374 isikut, neist 17.200 kuritegude toimepanemise eest, 1865 kergeste süütegude toimepanemise eest ja 98.309 seadustest üleastumise eest. Kogu karistatud kuritegude arv on võrreldes 1932. aastaga tagasi läinud 3% võrra. Osariikidest on kõige rohkem suhteliselt kohtulikult karistatud Steiermarki elanikke ja kõige vähem Viini osariigi (mitte linna) elanikke.

Suhted Austria ja Itaalia vahel on head ja kõvenevad iga päevaga. See muidugi avaldab omakorda mõju nende riikide politseiasutuste ja -ametnike omavahelisele läbikäimisele. Nii sõitsid aprillikuul alul 150 Viini politseiametnikku Rooma ühes perekondadega; reisi peasihiks oli Itaalia politsei tegevuse ja organisatsiooniga tutvumine kohal, samuti isiklike sidemete loomine suure naabri politseiametnikega. Politseiametnikud viibisid ühes perekondadega Itaalias oma itaallastest kolleegide arvel, olles nende külalisteks. Politseiametnikke võttis teiste seas vastu ka Rooma paavst.

Austrias on kavatsusel erilise Doonau jõepolitsei loomine, mis

nende ridade kirjutamisel ongi võib olla juba tõsiasjaks saanud. Doonau jõepolitsei ülesandeks on Viinis väljatöötatud kava järgi laevade liikumise järelevalve teostamine Doonau jõel Austria piirides, eriti välismaile minevate transportide kontrollimine. Selleks liigub Doonau jõepolitsei alatasa oma sõidukeil mööda jõge nii päeviti kui ka öösiti. Kava järgi varustatakse Doonau politseid moodsalt varustatud mootorpaatidega ja kiirsõidu-mootorpaatidega. Viimaseile asetatakse raadio-saate- ja vastuvõttejaamad, nii et nad seisavad alalises ühenduses üksteisega, samuti ka keskkohadega. Tellingimised esimestele kontrollpaatidele anti kava vastuvõtmisel ministrite nõukokku, sest oldi arvamisel, et välisriikidest keegi ei hakka protestima uue korra ja korralduse vastu, mis lõpuks on ikkagi ainult Austria sisemine asi. Millal Doonau jõepolitsei tegelikult astub teenistusse, pole veel teada, samuti puuduvad esialgu teated tema suuruse ja varustuse kohta. Jõepolitsei keskkohadeks saavad kava järgi Viini ja Linzi linn; kava näeb ette täpse koostöötamise välispolitsei asutustega, eriti eelmainitud linnade politseivõimudega, samuti ka lähema koostöötamise riigi sandarmeeriaga ja tolliametkondadega.

Ameerika Ühendriikide politsei on tehniliselt kõige paremini ja kõige täiuslikumalt varustatud politsei maailmas. Nii, näiteks, on New Yorgi politsei kasutada kõige parem raadio-autopatrullimise süsteem maailmas. Peasaatejaam politseile asub Manhattani linnaosas, politsei keskvalitsuses, kust lähevad laiali korraldused tervele New Yorgi politseile. Teateid võtavad vastu kolm politsei raadioabijaama, mis asuvad üksikuis linnaosis. Alaliselt — normaalaegadel ja -tundidel — on 250 politseiautot ja mitu politsei mootorpaati linnas ja selle ümbruses liikumas, mis on varustatud raadio-vastuvõtteaparaatidega. Suurima osa patrullautodest moodustavad väikesed politseiautod, milles istub kaks politseiametnikku ja mis liiguvad kindla, varem kindlaksmääratud kava kohaselt, kui midagi erilist ei sunni neid kõrvale kalduma; iga rajooni kasutada on rajooni kriminaalosakonna auto, mis alati seisab sõiduvalmis ja esimesel tekkival tarvidusel kohe võib liikuda. Keskkohal on alati teada, kus antud silmapilgul viibivad patrullautod, millel peale hariliku numbri on veel eriline politseinumber, mille all neid tarbekorral ka raadio teel välja kutsutakse ja neile käsked ning korraldusi antakse. Kui patrullauto on mingipärast sunnitud sõitma teisiti, kui kavas oli nähtud ette, tuleb sellest otsekohe teatada keskkohale. See süsteem võimaldab peale muu veel koondada linna tarvilikku paika mõne minuti jooksul kuni 500 politseinikku.

Kuna politseiautod on varustatud raadio-vastuvõtteaparaatidega, mis sõiduajal peavad töötama, on asi eraisikutega hoopis halvem. Meil viimasel ajal on liikvel sõiduautosid, mis on varustatud raadio-vastuvõtteaparaadiga ja mis on paljudele meeldivaks uudiseks. Ameerika Ühendriigis on palju sarnaselt varustatud autosid, — kuid New Yorgis ei tohi eraautode omanikud kasutada sõidul oma raadio-vastuvõtteaparaati! New Yorgi politseipresident keelas nende tarvitamise. Selgus nimelt, et autojuhid kuulavad meelsamini

muusikat kui juhivad autot. Tagajärg on selge: alaliselt kasvavad autoõnnetuste arvud. Autoomanikud protestisid küll sarnase keelu vastu, ajalehed tõstsid lärmi, kuid politseipresident jäi kindlaks ja võitis lahingu.

Kuna Austrias, nagu eelpool näidatud, kahaneb kuritegude arv, näitab see arv Ühendriiges tõusu, vaatamata sellele, et Ühendriigid on ka suhteliselt selles mõttes kaugelt teiste kultuurriikide ees. Hiljuti ilmus Ameerika Ühendriikide elukindlustusseltside liidu poolt väljaantud statistika 1934. a. Ühendriiges toimepandud tapmistest ja surmamistest kohta. Selle statistika järgi on tapmise või surmamise teel elu kaotanud isikute arv tõusnud 9,2 inimesele iga 100.000 elaniku kohta. See arv ületab kaugelt Euroopa riikide vastavad arvud: ta on, näiteks, kolm korda suurem kui vastav arv Itaalias, kus tapmisi ja surmamisi juhtub võrdlemisi palju, ja 29 korda suurem kui vastav arv Hollandis!

Mõnes Ühendriikide osariigis, eriti neis, kus praegu veel elutseb pärismaalasi suuremal arvul, on keelatud alkoholi müüa indiaanlastele; keelu vastu eksijaid ahvardab raske karistus. Keeld on pandud maksma, et kaitsta indiaanlasi, kes meeleldi joovad „põletatud vett“ ja kes varemalt suurel arvul hukkusid liigjoomise tagajärjel. Washingtoni osariigis muudeti nüüd see keeld osariigi parlamendis istuvate indiaanlaste pealekäimisel. Ühtlasi võeti vastu seadus, mille põhjal indiaanlasi eriti raskelt karistatakse, kui nad alkoholi mõju all panevad toime raurikkumisi või üldse seaduserikkumisi.

Liiklemine autodega on Ameerika Ühendriiges paisunud ennenägematult suureks. Liiklemise reguleerimine sünnitab seetõttu politseile erilist muret. Õige karmide ja drastiliste abinõudega võitleb liiklemisõnnetuste vastu nähtavasti San Francisco politseipresident. Isikud, kes on karistatud autojuhtidena liiklemise korra vastu eksimiste eest, peavad politseipresidenti viimase korralduse järgi varustama oma auto kaitseklaasi ja bensiinipaagi suure pealkirjaga: „Ettevaatust! Liiklemise korra vastu eksija!“ Vaesed patused peavad kuus kuud vahetpidamatult sõitma selle sildi all, kui nendega vahepeal ei juhtu mõnd uut viperust ja seetõttu tähtaega ei pikendata või neilt juhtimisluba sootuks ära ei võeta.

Väljamõeldud kuritegudest.

L. Kann

Meil juhtub sageli väljamõeldud kuritegusid süütamise alal, nagu seda teab iga tegelik politseinik ja eriliselt iga kriminaalametnik. Niisuguseist süütamisest on kirjutatud mitmel puhul „E. Politsei“ veergudel. Sageli selgub, et tulikahjud, mille tekkimise põhjus teadmata, osutuvad kuritahtlikeks süütamiseks; harilikult saab selle kuriteo jälile, kui arvesse võtta ärapõlenud maja, korteri sisseseade jne. tegelikku väärtust ning viimast võrrelda kin-

nitussummaga, või kui selgusele jõuda „kahjukannataja“ varandusliku seisukorra ning nende kohustuste üle, mis temal tuli täita tulikahju tekkimise aja ümber: lunastamata vekslid ja teised sarnased kohustused näitavad mõnel korral jälitavale ametnikule, millises suunas tuleb toimetada juurdlust. Nii mõnigi „kahjukannataja“ on sattunud kindlasse kohta selle asemel, et kätte saada suurt rahasummat kinnitusseltsilt.

Tihti juhtub neis riikides, kus on nähtud ette erilised toetus- ja abirahasummad ametnikele, kes saanud kannatada õnnetusjuhtumite tagajärjel, et mõeldakse välja igasuguseid õnnetusjuhtumeid. Meie teame, et vene ajal oli moes enesevigastamine noorte inimeste seas, keda kutsuti kaitseväeteenistusse, vaatamata sellele, et seadus karistas seda kuritegu väga rängalt; meie ajal on see halb nähe peaaegu täiesti kadunud, mis osalt muidugi oleneb sellest, et vigastuste arv, mis takistavad noort inimest kaitseväeteenistusse võtmast, on tunduvalt vähenenud võrreldes vene ajaga.

Kuid politseil ei tule tegemist teha ainult fingeeritud vigastustega, vaid hoopis tõsisemate ja keerulisemate asjadega. Nii on tulnud ette juhtumeid, kus katsutakse enesetapmisele anda ilmet, nagu oleks toime pandud tapmine. Motiiviks niisugusele võõrastavale nähtele on asjaolu, et surmamineja ei taha kurvastada omakseid ja tüttavaid, vaid tahab neid uskuma panna, et on tegemist hariliku mõrvaga. Ühest sarnasest loost jutustab endine Berliini kriminaalüleminspektor Schultz (arusaadavalt ei tule niisuguseid juhtumeid tihti ette). Lugu leidis aset enne maailmasõda E. linnas. Ühel hommikul leidsid kaevanduse töölised tööle minnes linna läheduses peatänava ääres, mis viis läbi linna metsa, noormehe laiba. Tööliste esimene mulje oli, otsustades teopaiga järgi, et on pandud toime tapmine. Teopaik, samuti ka surnu ülikond kandsid võitlusjälgi. Noormehe kaasavõetud vihmavari oli katki, kuuevooder puruks rebitud, vestinööbid ära kistud, püksitaskute voodrid olid samuti katki rebitud, rahakott leiti tühjana metsast, kuna laiba ümbruskonnas olid maas üksikud metallrahad. Kriminaalpolitsei kutsuti kohale. Ametnikele torkas kohe silma, et mõrva toimepanemist oli raske oletada. Noormees, kes surma läks, tegi liiga palju selleks, et teisi uskuma panna, et on sündinud kuritegu. Ametnikele näis väga imelikuna, et mõrvar oli kiskunud katki oma ohvri kuue ja varrakate, samuti püksitaskute voodri. Kui juba see asjaolu äratas üldist kahtlust, sest keegi ei osanud enesele kujutleda, kuidas oli võimalik võitluse ajal katki rebida käiste voodrit, siis oli veel imelikum see, et mõrtsukas jättis oma püstoli, millega ta surmas oma ohvri, surnu juurde, nagu sooviks ta, et teda kiirelt tabataks. Kõik need leiud, ühenduses asjaoluga, et laibal ei leitud mingisuguseid kriimustusi (võitluses oleksid sarnased ilmingimata pidanud tekkima), vaid ainult tüübiline auk paremas meeleskohas, mis iseloomustav enesetapjale, kes enese maha lasknud, äratasid ametnike suurimat kahtlust tapmise toimepanemises. Seetõttu hakati kõigepealt uurima surnud isiku elu ning leiti hulk asju, mis lubasid teha oletuse, et tegemist võib olla ainult vabaturmaga ja et sarnase teo motiiviks

oli soov omakseid mitte kurvastada, et kadunu ise on vabatahtlikult lahkunud elust. Kui siis veel kindlaks suudeti teha, et püstol oli kadunu omandus, et tema enne surma käis päevapiltniku juures ja laskis ennast päevapildistada ja palus päevapiltniku saata näo-pilte nimekirja järgi teatud inimesile, ei olnud enam kahtlust, et tegemist on vaid enesetapmisega.

Hoopis sagedamini juhtub muidugi vastupidine nähe, s. o. mõr-var katsub äratada ilmet, nagu poleks tegemist tapmisega, vaid va-basurmaga, et jälitavaid ametnikke segadusse viia. Nii, näiteks, puuakse kägistatu pärast surma üles, tapetu visatakse jõkke või asetatakse raudteerobastele eeldusega, et tuleb rong ja et arva-takse, et laibal leiduvad vigastused on pärit rongi ülesõidu tagajär-gedest. Niisuguste kurjategijate hulka kuulub ka üle maailma kuulsaks saanud Haigeri linna mitmekordne mõrtsukas Angerstein, kes katsus kaheksa inimese tapmist kuidagi katta teiste tegudega, mis tal ei läinud korda. Esimene arstlik ülevaatus tegi kindlaks, et sündmused pole võtnud seda käiku, nagu seletas ülekuulamisel Angerstein, kes siis hakkas andma üksteisele vastukäivaid seletusi ning lõpuks pidi tunnistama üles oma julma kuritöö.

Siin võiks veel mainida sagedaid naisterahvaste kadumisi, kus-juures harilikult arvatakse, et naisterahvad langevad naistega kau-bitsejate või teiste kurjategijate küüsi. Peab ütleva, et tõesti juh-tub, et üks või teine naisterahvas kaob jäljetult, et siis sattuda ku-hugile löbumajja, kuid, nagu näitab tegelik elu, on nende „jäljetult kadumiste“ arv hoopis suurem, mis ainult välja mõeldud, mis võetud ette fiktiivselt ühel või teisel põhjusel. Kahtlase väärtusega raa-matute lugemine, kõiksugused romantilised kinoetendused, sensat-sioonihimu ning peaasjalikult vajadus midagi välja mõelda, omas-tele seletada, mispärast ei tulnud õigel ajal koju, mispärast terved ööd ja päevad ära jääd, ja et sellega pääseda manitsusist ning kar-istusist — need on harilikud alused, millele rajatud eriti suurlin-nades „jäljetult kadumise“ väljamõeldud jutud. Keegi ei mõtle seejuures, et sarnaste juttudega tehakse ametiasutusile palju üle-liigset tööd ja et ametnike vastavate sammude tagajärjel võivad kannatada ilmsüütud kodanikud. Kui, näiteks, vanematele jutus-tatakse sarnast lugu, siis pöörduvad nad loomulikult politsei poole, sest nad usuvad laste juttu ja tahavad, et süüdlased langeksid tee-nitud karistuse alla. Varsti selgub, et lapse jutt vägivaldselt ära-viimisest ei vasta tõeloludele, selles leidub liiga palju võimatut, ning tagajärjeks on harilikult tõe ülestunnistamine, pisarad jne.

Edasi olgu toodud ühe väljamõeldud kõlblusvastase kuriteo lugu, mis huvitav motiivide poolest ja näitab, kui elavalt töötab mõnel korral inimese fantaasia, kui on vaja saavutada ülesseatud eesmärki. Juhtum leidis aset Berliinis. Keegi lihunik pani ühel hommikul tä-hele oma teenija kadumist. Tema asus ühes naisega kadunud ot-sima ning leidsidki varsti „vaese“ teenija: ta lamas oma voodis pöö-ningul, kusjuures tema käed ja jalad olid seotud kinni. Teenija vabastati otsekohe, ja kui tema oli veidi rahustunud, jutustas ta järgmise loo. Kella kahe paiku öösel olevat tunginud kaks tundma-

tut meesterahvast tema tuppa ning tahtnud ära viia toas leiduvaid asju. Teenija olevat appi hüüdnud, kuid siis pigistanud üks mees- test tema suu kinni ja tarvitanud tema kallal vägivalda. Hiljem olevat seotud tema käed ja jalad voodi külge kinni. Ähvarduste mõjul ei olevat ta saanud enam appi hüüda. Mehed tahtnud korvi ära viia, kuid teenija olevat tähendanud, et see ei olevat tema oma, mille peale murdvargad lahkunud. Kohale kutsutud krimmiaalamet- nikele torkas silma murdvaraste pehme süda, mis ei lubanud ära viia korvi. Teenija tuba võeti lähema vaatluse alla. Kohe oli selge, et vägivallast jne. ei saanud juttugi olla, kuid ametnikud pidid siiski palju aega selleks raiskama, et teenijale selgeks teha, et kuriteo toi- mepanemist ei ole märgata, enne kui tüdruk lõpuks, nähes, et asi siiski tuleb päevavalgele, asjakäigu tunnistas üles. Motiiv üllatas kõiki: tüdruk oli väga kartlik ja ei tahtnud enam edaspidi magada üksinda pööningul ning tahtis oma peremeest sundida temale teist magamisruumi andma. Sensatsioonihimu ning mitmesugused näh- tud kinofilmid aitasid veel omalt poolt kaasa ja nii tekkiski fantas- tiline murdvarguse lugu.

Lõpuks veel paar sõna poisipeast, mis, nagu näeme, ka omalt poolt annab politseile tööd. Sageli juhtub, et vanemad ei anna tü- rele luba juukseid maha lõigata. Kuid tütar leiab, vähemalt suur- linnas, kerge väljapääsutee. Koolitatud lapsed on lugenud isesu- guseist kurjategijaist — ebanormaalseist inimesist sugulisel alal, need on nn. patsilõikajad, s. o. isikud, kelle suurim lõbu seisab sel- les, et nad tänaval naisterahvastel lõikavad juuksed maha. Ettevõt- likud tütreid seletavad, et keegi patsilõikaja neil juuksed ära lõiga- nud. Asjast antakse teada politseile, kirjeldused ilmuvad ajale- his ning kriminaalametnikud hakkavad kurjategijat otsima. Hari- likult selgub, et asi on väga lihtne ja et „lõpmatu õnnetu“ tütarlaps on ise kõiges süüdi; publik imetleb, et patsilõikajad ka praegu veel võivad tegutseda, et neid on nii palju ja et politsei ei suuda asjale piiri panna.

Auto kurjategijate teenistuses.

A. Org

Ühenduses maailmasõjaga kasvas kohutavalt kurjategijate ja kuritegude arv. Alles viimasel ajal on märgata kuritegude vähenemist, mis seletatav osalt üldise majandusliku olukorra paranemisega, osalt politsei energilise tegevusega. Palju kasu on kahtlemata toonud ka politseiasutuste lähem koostöötamine, mille tagajärjel on loodud tihe ühendus üksikute riikide politseiüksuste vahel, nii et praegu võib juba kõnelda politsei rahvusvahelisest koostöötamisest.

Nagu tähendatud, kasvas maailmasõja ajal ja samuti ka sellele järgnevail aastail kurjategijate arv kiiresti; ka kuritegude, eriti raske- kete kuritegude arv näitas tõusu, kuid, mis siiski huvitav ja millé kohta ollakse tihti valearvamusel, kurjategijad ei suutnud sammu

pidada tehnika arenguga sõjapäevil ja pärast sõda: isegi kallaletungiabinõude arenemine jäi kurjategijaile nagu silmapaari vahele, igatahes ei osatud neid sel määral kasutada, nagu see oleks olnud võimalik. Tõsi küll, siin ja seal tegutseb mõnel korral mõni silmapaistev kurjategija, kelle töötamisviisid uued, kes oskab hästi kasutada tehnika uusi saavutusi, kuid sarnased isikud on õnneks erandid nende suurearvulises ametivendade peres.

Kui nüüd eriliselt peatuda autode küsimuse juures, siis peab tähendama, et autode tarvitusele võtmine kurjategijate poolt ei ole õieti viimaste aastate saavutusi, küll on hakatud alaldaselt tarvitama hoopis suuremal määral kui varem. Et autosid laialdaselt kurjategijate poolt tarvitatakse, on seletatav muidugi sellega, et auto on hea ja kiire transportabinõu, mis ei ole võrdlemisi kallis ja mis on kergesti kättesaadav, kui enesel puudub see sõiduk.

Üldiselt võib öelda, et — arvatud välja vast Ameerika Ühendriigid — auto ei ole praegu veel kaugeltki kõigile kättesaadav, teiste sõnadega, autoomanikeks on meie päevil ikkagi ainult jõukad inimesed. Kui Ameerika Ühendriigis on paljudel töölisil, ametnikel, kontoriteenijail jne. oma „Ford“, siis on Euroopas asi hoopis teine, siin on see sõiduriist luksusasjaks, tema soetamiseks puudub kehvadel kodanikul igasugune võimalus, mille tagajärjel ka autode arv on piiratud. Ühenduses sellega seisab ka see tõsiasi, et Euroopa kurjategijaile harilikult puudub oma auto, isegi suuremail salkadel ei ole seda sõiduriista. Tõsi küll, mõnel üksikul juhtumil loeme ajalehist, et mõnel tabatud kurjategijal oli oma auto, mille abil ta pani toime mitmesuguseid kuritegusid ja mille abil ta harilikult siis, kui politsei oli tema kannul, katsus põgeneda. Kuid siin on huvitavaks nähteks see asjaolu, et niisugune kurjategija-autoomanik peab enamalt jaolt mingisugust korralikku ametit, mis talle võimaldab seaduste rikkumist kergelt läbi viia. Pealegi muudab niisugune auto tihti oma välimust. Pärast kuriteo kordasaatmist, mille juures tarvitati autot, muudetakse viimase värv ning välimus.

Kurjategija peab tegutsema kiirelt. Teopaigale jõudmine, kuriteo kordasaatmine ja kuriteopaigalt lahkumine — kõik see peab sündima võimalikult ruttu, sest lõpuks oleneb kurjategija edu ainult kiirest tegutsemisest. Kurjategija on alati hädaohus, et kriminaalpolitseinik võib nurja ajada kuriteo toimepanemise ja pärast teo kordasaatmist kurjategija tabada ja trellide taha toimetada. Seejuures peab pidama silmas, et mootorratas — samuti ka jalgratas — on tihti liiga väike ja ei vasta seetõttu kurjategija eesmärgile, pealegi ei ole need sõidukid väga kindlad ja neil puudub auto kiirus. Lennuk pole samuti otstarbekohane, kui seda üksi kasutada: teda ei saa igal pool tarvitada, puudub ka väljaspool linnu harilikult maandumisvõimalused, s. o. sarnane maandumisvõimalus, mis ei ärata võimude tähelepanu ja neile ei anna näpunäiteid, kust ja kelle seast tarbekorral otsida kurjategijaid. Lennuk on — vaatamata sellele, et ta on isenesest kõige ideaalsem liikumisvahend — kõige vähem tulutoov kurjategijale. Jääb peale auto veel hobune ja vanker, kuid sarnane liikumisabinõu ei kõlba kurjategijale, kes

peab, nagu tähendatud, kõigepealt kiirelt tegutsema ja kiirelt liikuma. Jääb ainult auto, mis on alati kergesti kättesaadav, mis ei ole kallis, kui seda kasutada üüriautona, ja mis liigub kiirelt.

Autoomanikke leidub kurjategijate seas õige vähe, seepärast tuleb kurjategijail otsida mõni pääsetee, et siiski tarvitada autot kuritegude toimepanemisel. Sageli võtavad kurjategijad, iseäranis Ameerika Ühendriiges, teatavaks ajaks auto üle. See tähendab: asudes kuriteo toimepanemisele, varastavad kurjategijad kusagilt auto, sest harilikult leidub nende seas alati mõni väljaõppinud autojuht; äärmisel korral võetakse appi mõni hea sõber, muidugi mõista vastava korraliku tasu eest, kes siis täidab autojuhi kohuseid ja harilikult salga kinnivõtmisel politsei poolt midagi asjast ei tea. Kui kuritegu on saadetud korda, siis jäetakse auto maha, juhtub ka, et kurjategijad põletavad auto ära, sest sellest võib saada hädaohtlik tumm tunnistaja.

Hoopis kasulikum ja kergem on — eriti juhuslikele kurjategijaile — taksiautode kasutamine. Nii mõnigi taksiauto juht on saanud alles ajalehtede kaudu teada, kes need elegantselt riietatud härrad olid, kes tarvitasiid tema autot lühikeseks sõiduks ja nii helled olid jootraha andmisel; mõnigi mees sai alles hiljem aru, et tema ise aitas varastele tunduvalt kaasa, võib olla isegi pakke kandes ja neid aidates autosse mahutada! Säärasel viisil tegutsemiseks on vaja sularaha, sest autosõit või -sõidud tuleb otsekohe kinni maksta: ei ole soovitav tüsata autojuhti, pealegi pole see nii kerge, et seda saaks hädaohutult läbi viia. Autojuhi petmine on muidugi väga hädaohtlik seepärast, et niisugune autojuht osutub loomulikult kõige kardetavamaks tagaajajaks ja hiljem ka hädaohtlikuks tunnistajaks. Mõne aasta eest juhtus Berliinis sarnane lugu, kus autojuht, kes õigel ajal taipas, mis liiki härradega temal on tegemist, sõidutas vargad ühes varastatud kraamiga otsekohe — politseipresiidiumi ette, ilma et kurjategijad oleksid sellest aru saanud õigel ajal!

Auto tähtsus kurjategijaile seisab kõigepealt selle sõiduriista kiiruses. On ekslik arvata, nagu ei täidaks auto kurjategijaile veel teisi ülesandeid, auto muutub tihti ka kuritegevuse abinõuks. Auto abil toimetatakse kõiksuguseid abielupetmisi, siis veel põgenemisi arvete õiendamisel ja muud sarnaseid asju. Meie aja inimesed — eriti suuremais linnus — on harilikult arvamusel, et neid midagi ei suuda imponeerida. Seejuures avaldab ilus auto, eriti kui tema omanikuks osutub kaval, hästiriietatud ja meeldiva välimusega isik, alati tarvilist mõju. Seepärast on võimalik just auto abil kergesti toime panna sarnast liiki kuritegusid, nagu abielupetmisi, arvete õiendamata jätmisi jne., sest elegantne autoomanik ometi ei või olla pettur! Ja peale kahju saavad kannatajad veel (juba teenitud) naeru ja pilke osalisiks.

Autoga tuleb tegemist teha ka piiripolitseil, kus see olemas, ja piirivalvel. Põgenemisel välismaile tarvitavad kurjategijad harilikult autot, kui aga piiripunktidele pole õigel ajal teatatud ette mõne kurjategija arvatavast põgenemisest, siis võimud ei saa midagi teha piiril. Kuid ka sel juhtumil, kui piirivõimudel on teada, et võib

oodata kurjategijat, osutub mõnikord väga raskeks kinni pidada otsitavat isikut. Auto, millega sõidetakse, on niivõrd muudetud, inimese välimus niivõrd moonutatud, et ei saa imeks panna, kui mõni kaval kurjategija kõigile hoiatusile vaatamata pääseb terve nahaga üle piiri, seda enam, et tal on paberid ja passid harilikult kõige paremas korras: võltsimisi piiril tähele panna, kus selleks puuduvad tarvilised abinõud, on väga raske.

Eriline kurjategijate liik kasutab ära autode kinnitamise võimalusi õnnetuste vastu, et sünnitada suurt kahju kinnitusseltsidele. Välismaade kinnitusseltsid, kus kinnitamine kõiksuguste võimaluste vastu on rohkem arenenud kui meil, kaebavad suurte kahjude üle, mis neil tuleb kanda tänu eriliste kelmide-autoomanike tegevusele, kes seejuures tegutsevad nii kavalasti, et nende vastu ei saa midagi võtta ette. Sealjuures on väljamaksusummad harilikult väikesed, nii et paljud seltsid loobuvad protsesside alustamisest, mis seotud tüliga ja uute väljaminekutega. Väikeste summade näol aga petab nii mõnigi kelm aastas suuri summasid kokku, kinnitades auto kord ühes, kord teises seltsis.

Välismaail kasutavad kurjategijad autosid, s. o. teiste inimeste autosid, riisumiseks. Üle maantee tõmmatakse traadist köis ja sunnitakse seega läbisõitvaid autosid seisma jääma. Kui auto on peatunud, riisutakse sõitjad mahalaskmise ähvardusel paljaks. Kurvem on lugu, kui sarnane köis tõmmatakse üle maantee öösel; selle tagajärjeks on muidugi auto ja peaasjalikult sõitjate vigastamine, mis tihti lõpeb ühe või teise sõitja surmaga.

Auto ei ole muidugi ainult politsei vaenlane. Vaatamata kõigile soomusautodele ja harilikele autodele, mis politsei teenistuses kuritegevuse vastu võitlemisel ja mis toovad politseile igapäev määratud kasu, on auto kasulik politseile ka muil juhtumel. Juhtub, et korraga üks perekonnaliikmeist kaob jäljetult, kuid siis paari päeva pärast ilmub tagasi ja seletab, et teda olevat tahetud vägivaldselt ära viia. Suurtes politsei keskustes võib igapäev näha vanemaid, abikaasasid, vendi ja õdesid, kes otsivad omakseid. Kui siis hiljem kadunu ilmub ootamatult tagasi ja — nagu see praegu üldiselt viisiks — seletab, et teda olevat viidud vägivaldselt ära ning selleks kasutatud autot, siis selgub lähemal ülekuulamisel peaaegu alati, et vägivaldsest äraviimisest ei saa olla juttugi: auto kirjelduse, istmete täpse äranäitamise jne. juures antakse risti üksteisele vastukäivaid seletusi, nii mõnegi vägivaldse röövimise ja äraviimise selgitamise juures on suudetud selgust muretseda ainult auto kirjeldamise abil. Niisugustel ja teistel sarnastel juhtumel võib auto tuua olgugi kaudselt politseile palju kasu.

Ennustajad ja kriminaalpolitsei.

S. Piir

Ühenduses mitme kuriteo avalikukstegemisega on viimasel ajal kerkinud küsimus päevakorda, kas on võimalik kasutada krimi-

naalpolitsei huvides tuleviku ennustajate, eriti aga nn. selgeltnägi-
jate teadmisi, teiste sõnadega, kas neid tuleb tõsiselt võtta ja kas
neil on praktiline tähtsus. Küsimust on pikemalt arutatud ajaleh-
tedes ja osalt ka erikirjanduses. Asi on iseenesest tähtis, sest tege-
mist pole puhtteoreetiliste kaalutlustega, vaid küsimusega, mille
vastu tunneb huvi peale kriminaalpolitsei ka publik ise.

Viimaseil aastail suureneb juhtumite arv, kus isikud, kellelt
midagi on varastatud või kes muidu on saanud mingil viisil ainelist
kahju kurjategijate läbi, pöörduvad ennustajate poole, lootes neilt
abi, s. o. varastatud kraami tagasi saada. Eriliselt on seda nähtust
võidud tähele panna Saksa- ja Prantsusmaal, kuid ka meil pöördu-
takse tihti selle asemel, et kriminaalpolitseisse minna, igasuguste
kaardimooride, hiromantide jne. poole, olgugi et hoopis vähem kui
vene ajal. Sarnasele teguviisile avatlevad inimesi tihti teated aja-
lehtedes, eriti välismaa ajalehtedes, et ühe või teise ennustaja abil
on läinud korda selgitada kuritegu, veel enam aga mitmesugused
raamatud, mis pühendatud igasuguseile salateadusile ja milles loe-
takse üles saavutusi, mis olevat ennustajate teadmiste tulemus.

Nagu tähendatud, on kõnesolevat küsimust ka kirjanduses kä-
sitatud, eriti huvitavad on nõunik Dr. G. Heiland'i andmed, kes
Leipzigis kriminaalpolitsei juhina on sellega palju tegemist teinud.
Dr. Heiland'i arvamine nn. selgeltnägi- ja teaduste kohta on kokkuvõetult
järgmine. Arvesse võttes seda suurt usaldust, mis on laiematel rah-
vahulkadel ennustajate tegevuse vastu ja seda suurt usku nende ette-
kuulutussisse, tekib vajadus iga üksikut juhtumit täpselt uurida ja
selgitada. On vaja kõigepealt kindlaks teha, kui palju tõtt peitub
igas ettekuulutuses ja kuidas ettekuulutus tekkis, s. o. mispärast
selles sisaldus enam või vähem tõtt. Kuigi asjale skeptiliselt vaada-
ta, peab siiski erapooletult uurima küsimust, sest kui sarnane uuri-
mine annab jaatavaid tagajärgi, siis on see tähtis esimeses järjekor-
ras kriminaalpolitseile. Praegune põhimõte politseis üldse ja kri-
minaalpolitseis eriti on: kasutada kõiki uuema aja tehnika ja tead-
duse saavutusi võitluses kurjategijate vastu, kes omalt poolt ala-
tasa võtavad tarvitusele uusi abinõusid ja kasutavad tehnikat sea-
dusevastaste eesmärkide taotlemisel. Politsei võib puhtsüdamlikult
ütelda, et uurimiste põhjuseks kõnesolevas suunas pole kitsarini-
naline bürokratism ega kartus uuenduste eest; kriminaalpolitsei
täidab ainult oma ülesandeid, kui tema uurib niisuguseid küsimusi,
mis huvitab laiemaid hulki ja mis võib olla tihti kannavad kuri-
tegevuse tundemärke. Uurimine on kõigepealt tähtis selgeltnägi-
jate suhtes, kes ise harilikult õige vihased, kui asja uuritakse, ol-
gugi et uurimised ka neile võivad kasulikud olla, sest, nagu teada,
leidub nende ridades palju kahtlasi isikuid, petiseid, kes on sead-
nud enesele ülesandeks inimeste ebausku ja kergemeelsust kasu-
tada, et ilma suurema vaevata palju raha teenida ja kerge tööga
varandusi kokku kuhjata. Et niisuguseid isikuid tuleb kahjutuks
teha seltskonnale, on selge, nad on harilikud petised ning pettuste
eest peab neid kohtu alla antama, nii et seesuguseid ennustajaid
tõsiselt ei saa arvesse võtta. Seepärast jäävad järele need vähesed

isikud, kes ise usuvad oma erilisse andeisse ja kes asja näevad ja sündmusi rekonstrueerivad, mida harilikud surelikud ei oska teha.

Leipzigi kriminaalpolitsei on teinud hulk katseid niisuguste selgeltnägijatega, kusjuures eriteadlastena katsete juures viibisid linnaarst dr. Marloth ja Leipzigi ülikooli psühholoogia õppetooli professor dr. Klemm. Katsete juures on pandud suurt rõhku sellele, et vigu ei tehtaks, mis sarnaste katsete juures siiski võivad tulla ette. Kõigepealt on püütud kõrvaldada nn. telepaatiat, s. o. mõtete lugemist, mis sellega kätte saadi, et mitte ükski osavõtjaist ei teadnud ette pandud ülesande lahendust. Harilikult ei märka keegi, et selgeltnägija avaldab ainult neid mõtteid, arvamusi jne., mis tekivad katsetegijal, s. o. küsimuse ettepanijal. Peab tunnustama, et väga tihti selgeltnägijate edu põhjeneb just sellel, et nemad oskavad lugeda küsija mõtteid, ja ka sellel, et mõnikord küsijale enesele on varemalt selgeltnägija poolt osavalt pandud ette mitmesuguseid küsimusi, mille kohta tahetakse andmeid. Üks Leipzigi selgeltnägija tunnustas avameelselt, et võib inimesilt väga palju teada saada, kui aga osavalt esineda küsimustega, nii et „selgeltnägimine“ pole isenesest raske teatava osavuse juures. On arusaadav, et niisuguseil „ettekuulutusil“ pole mingit tähtsust, neil on samasuur väärtus kui hariliku kaardimoori ettekuulutusil. Kuidas on nüüd lugu teadetega, mis saadakse, kui käia eelpoolkirjeldatud teed, s. o. mõtete lugemist võimalikult eemaldada. Kõigepealt peitub neis väga palju vigu, tõendus, mis risti vastu käivad tõeoludele. Selgeltnägijale — naisterahvale — pandi näiteks ette küsimus: kelle kallal pandi riisumine toime? Vastus oli: ühe naisterahva kallal. Juba see oli vale, sest käsitatud juhtumil oli kahjukannatajaks meesterahvas. Suurem osa teateist, mis niisugused selgeltnägijad annavad, on niivõrd umbkaudsed, udused, segased ja mitmel viisil seletatavad, et neid praktiliselt ei saa kasutada. Lõpuks jäävad üle veel mõningad teated, mis tõesti ühenduses sündmusega, mis tõeoludele vastavad ja mis, võib olla, kasulikud kuritegude jälitamisel.

Tekib muidugi küsimus, kuidas on võimalik, et inimene võib teada asjust ja sündmusist, mis kusagil teisel kord varem sündisid ja millest tema õieti midagi ei või teada. Et täpselt vastata sellele küsimusele, pandi selgeltnägijaile ette seitse küsimust, mis käisid ühe röövimise kohta, mis juba kohtu poolt oli selgitatud, nii et võimalik oli kohtuaktide alusel vastuseid kontrollida. Umbes pool selgeltnägijaist langes selle katse juures otsekohe välja, nad ei saanud mingisuguseid kindlaid vastuseid küsimusile, ja kõik, mis nad asja kohta kõnelesid, oli väljamõeldis, mis ei seisnud mingisuguses ühendas toimepandud kuriteoga. Ainult üksikud katsealuseist andsid vastuseid, mis olid enam-vähem kooskõlas sündmusega. Üks selgeltnägija — jällegi naisterahvas — teatas päris õieti, et röövimine on sündinud õhtul, et kurjategija on isik, kes mitu korda on karistatud ja et tema istub kinni. Teine seletas, et kurjategija viibib Hamburgi linnas (mis õige oli) ja kirjeldas kaunis täpselt maja, kus kuritegu leidis aset. Kolmas lõpuks nimetas kahe isiku nime, kes

olevat segatud asjasse; tõesti elasid majas, kus röövimine pandi toime, kaks sellenimelist inimest, kes aga sündmusega ei seisnud ühenduses. Viimase selgeltnägija seletusist võis järeldada, et küsimuse all olevas majas asub šokolaadiäri ja et majas elab üks maamõõtja.

Kui meie nüüd lähemalt hakkame neid andmeid vaatlema, siis torkab kõigepealt silma, et nad ei anna kriminaalpolitseile midagi. Andmed käivad maja kohta, kuid neil pole tähtsust, maja näevad kriminaalametnikud ise, või need on sarnast üldist laadi, et nendega kõige parema tahtmise juures midagi ei saa peale hakata. Mis see aitab kriminaalpolitseile, kui teada on, et kurjategija viibib Hamburgis, kui politseil pole veel aimugi, kes võiks olla kurjategija.

Kuidas üldse sarnaste teadete andmine on võimalik, selle kohta lähevad arvamused lahku. On avaldatud arvamust, et tõesti on olemas inimesi, kellel on eriline anne näha asju, mis kunagi teisel kohal varem on sündinud. Teised juhivad suure õigusega tähelepanu sellele, et üks ja sama inimene sündmuse kohta nii palju annab valeandmeid, et neid väheseid õigeid andmeid võib täie õigusega lugeda juhuslikeks. Tähendatud Leipzigi ülikooli professor Klemm juhib tähelepanu sellele, et suur vahe on selle vahel, kas üks inimene saja ettepanud küsimuste peale 99 korda valesti vastab ja üks kord õieti, või kas saja inimese seast, kes küsimuste peale valesti vastavad, üks leidub, kes kõigi küsimuste peale annab enam-vähem õigeid vastuseid. Viimasel juhtumil oleks vahekorral 1:100 muidugi see tähtsus, et keskmiselt 100 inimese seas leidub üks, kelle teated on õiged. Kuid tehtud katsed näitasid, nagu kõik niisugused katsed, et üks ja sama isik annab osalt õigeid andmeid, osalt — ja suuremalt osalt — ebaõieti asju valgustab ja sündmusi kirjeldab. Lõpuks on ka need vähesed õiged andmed samasuguse väärtusega, nagu ülal juba seletatud, kuid täiesti valeandmed: kriminaalpolitseil pole nendega midagi peale hakata.

Kui tõesti oleks olnud mingi selgeltnägemise kunst või teadus või kuidas seda nimetada, siis pole ometi selge, mispärast tuleb ette nii kohutavalt palju eksimusi ja mispärast need andmed, mis vastavad tõele, kannavad üldist kuju, et neil igasugune praktiline tähtsus puudub. Mõistagi peavad arstid ja hingeteadlased andma lõppsõna selle küsimuse kohta, mis siiski veel igakülgsest pole selgitatud ja mis teaduslikult uurimisele on võetud alles viimasel ajal.

Tegelikele kriminaalametnikele on kõik ettevõetud katsed siiski tagajärgi annud, kuigi nad teaduse seisukohalt veel pole küsimust otsustanud, sest praeguste meetodite tarvitamise juures juhtub vigu nii hästi selgeltnägija kui ka katsetegija kahjuks. Tagajärg on, et kriminaalpolitsei nn. selgeltnägijate teadmisi ei saa kasutada. Kriminaalpolitseile pole peale saadud tagajärgede üldse tähtis, kas on olemas selgeltnägijaid või mitte, kas on võimalik teada, mis varem kord sündis ja seda sündmust kirjeldada selgeltnägemise ande alusel või mitte. Kriminaalpolitsei ei saa selgeltnägijaid kasutada abinõuna kuritegevuse vastu võitlemisel, vähemalt praegusel ajal ja praeguste teaduslike abinõude varal.

Peame tunnustama, et need Dr. Heiland'i järeldused on täiesti

õiged. Ühelt poolt näitab tegelik elu, et selgeltnägijate kunst teadusest, täpsusest, teadmisest jne. seisab õige kaugel, teiselt poolt on uurijad, kes käsitletud küsimusega on tegelenud, jõudnud samasugusele arvamusel. Palju tööd on selles suunas teinud salanõunik Dr. Moll Berliinis ja Dr. Helvig Potsdamis, kes on uurinud mitmeid selgeltnägijaid, kes viimaste teateid on kontrollinud aktide põhjal ja kel on võimalus olnud kontrollida ka tuleviku ettekuulutusi, mis kunagi (arvatud välja vähesed tühised erandid) täide pole läinud. Dr. Helvig toob eriti veel paar juhtumit, kus politsei ja kohtuvõimud asjus, mis esialgu kuidagi ei läinud korda lahendada, pöördusid selgeltnägijate poole, proovides nõnda ütelda õnne ja tarvitades viimast abinõu kuriteo avalikukstegemiseks; mitmel korral andsid selgeltnägijad täiesti valeandmeid, mis viisid uurijaid võimused eksiteele, nii et kuriteo selgitamisel läks kaduma palju kallist aega. Viimased juhtumid näitavad, et politseil tuleb kindlasti loobuda kõikisuguste hiromantide, kaardimooride ja selgeltnägijate jne. kaasabist, sest kasu asemel saab kahju; ka publiku tähelepanu tuleks rohkem pöörata sarnaste isikute omakasu tagaajamise tegevuse iseloomule, et asjata ei raisataks raha.

Roimarite ühingud usulisel alusel Indias.

S. Kallaste

Tähtsaimaid ja kõige paremini organiseeritud salaühinguid Indias on thug'ide (kägistajate) ühing, mille aluseks, sihiks ja eesmärgiks on mõrtsukatööde kordasaatmine usulisil motiivil. Millal ja kuidas see ühing tekkis, pole teada, kindel on igitahes, et see on väga vana, niisama vana kui praegu Indias valitsev usk.

Et paremini iseloomustada kõne all olevate ühingute tegevust ja et ühtlasi näidata, kuidas on üldse võimalik sarnaste seltside tekkimine ja töö, olgu lühidalt valgustatud india õpetus jumalaist. Algolevus on Braama, kes end ilmutab kolmainsuses: Braama, Vishnu ja Shiiva, see on kui looja, alalhoidja ja hävitaja vaim. Et aga olemas pole absoluutset hävinemist, vaid iga hävinemise tagajärjel tekib jällegi midagi uut, siis on Shiiva seesama Braama, hävitaja on ühtlasi ka looja, ja kõik kolm on lahutamata, ühesugused pühad ja kummardamisväärised. Seepärast on ka hävitamine ühes kõigi nende jõudude ja nähetega, mis aitavad kaasa hävitamisele, samuti püha ja tarvilik nagu looming ja alalhoidmine, ning Shiiva, hävitaja vaim, on suur jumal ja tema poolehoidjad loevad teda muidugi kõige tähtsamaks jumalaks. Olgugi, et usutakse kolmainusse, on siiski igal jumal oma erilised kummardajad; iga jumala jaoks on kutsutud ellu erilised usuühingud. Sellele tuleks veel juurde lisada, et igal jumalal on oma naisjumal.

Thug'ide õpetuse järgi asutas maailma alguses Shiiva nais-

jumal Kali või Bhavani thug'ide salaühingu, et neile abiks olla võitluses loova vaimu vastu ning näitas neile selleks ootstarbeks kägitamise viisi tapmisel. Jumalanna avaldas oma poolehoidu thug'ide vastu ka sellega, et tema ise igakord kaotas mõrtsukatöö jäljed. Kuid siis eksisid thug'id jumalanna vastu ja tahtsid näha, kuidas kaovad jäljetult tapetute laibad. See uudishimu ei jäänud karistamata ning sellest ajast peale peavad thug'id ise selle eest hoolt kandma, et surnukehad kaoksid ning võimalikult vähe jälgi jääks. Siiski aitab jumalanna edasi thug'idele mõrtsukatöö jälgi varjata.

Thug'ide usulised kombesid sarnlevad üldiselt Braama usuõpetuse tseremooniaile. Jumalanna Bhavani jüngerite vastuvõtt ühinguusse on seotud suuremate pidulike talitustega. Pärast suplust, mis pattudest puhastab, esitatakse uus jünger teistele ühingu liikmeile. Kui keegi ei kõnele jüngri vastuvõtmise vastu, minnakse lähedasse pühasse metsa. Sinna jõudes palub ühingu pealik lageda taeva all jumalannat näidata, kas tema soovib, et ühingu uus poolehoidja saaks ühingu liikmeks võetud, ja kui tema seda soovib, siis palub guru — pealik — seda näidata silmnähtava märgi abil. Kõik ootavad suures vaikuses: šaakali haukumine, eesli karjumine või hane möödaland või mingi muu sarnane märk tähendab, et jumalanna toetab uut jüngrit. Peale selle minnakse tagasi koosolekuruumi ning pealik annab uue liikme kätte raudkirve, ühingu sümboli, ja ütleb temale ette püha vande sõnad, mida tema peab kuuldavalt kordama. Lõpuks annab guru uuele liikmele veel suhkruküki — õnne sümboli — ning ühinguusse vastuvõtmise tseremoonia on lõppenud.

Jünger kuulub sellest silmapilgust peale Bhavani verisele teenistusele pühendatud salaseltsi ning tema elu eesmärgiks on saanud jumalanna armu ja poolehoidu võita, s. t. võimalikult palju hävitada inimelusid. Nagu teised India pärismaalased pühendavad oma elu Braamale ja Vishnule, loojale ja alalhoidjale, nii pühendavad thug'id oma elu Shiivale ja Bhavanile. Seetõttu on ka arusaadav thug'ide seisukord teiste usuliste ühingute keskel. Thug'id ise vaatavad oma eluülesandeile kui tööle ja tegevusele, mis jumalate poolt on heaks kiidetud, samuti, mis väga tähtis on ning valitsusvõimude võitlust selle hirmsa ühingu vastu suurel määral raskendas ja veelgi raskendab, vaatavad thug'ide peale ka Braama ning Vishnu kummardajad ja teised shivaiidid, sest Shiiva pooldajate hulka ei kuulu üksi thug'id, vaid ka teised ususeltsid inimlike sihtidega. Imelikuna näib esimesel silmapilgul, et siiski thug'i ja teiste usuühingute vahel kestab alaline võitlus, kusjuures võitluse motiiviks on jumalate käsk: looja poolehoidjad peavad võitlust pidama hävitaja poolehoidjatega.

Kui thug'id asuvad „tööle“, paluvad nad kõigepealt jumalanna abi, ühtlasi palutakse seda teed näidata, mida mööda tuleb minna, et tegevus õnnestuks. Iga tapmine sünnib teatavate tseremooniatega; kui thug'ide kätte langeb mingi saak, siis saab suurem osa jumalannale antud, s. o. chamidele, preestreile. Kõige tähtsamal kohal seisavad thug'ide hulgas muidugi preestrid; ülejäänud thug'id

jagunevad buthotes'idesse, need on liikmed, kes otsekohe panevad tapmise toime, lughes'idesse, kelle ülesandeks on laip tähelepanematult kõige suurema kiirusega maha matta, nii et jälgi ei jääks, ning suhtas'idesse.

Thug'ide tapmise viis on alati üks ja sama. Nad ei tarvita kunagi avalikult vägivalda, nad ei vala kunagi oma ohvrite verd, vaid inimene kägistatakse üle pea visatud siidist rätiku abil, ainult mõnel üksikul korral tarvitatakse erandina siidist rätiku asemel siidnööri. Iga tapmine valmistatakse hoolega ette ning valetamine, silmakirjaks moonutamine on kõige kardetavamaid ja kindlaimaid abinõusid thug'ide tegevuses. Võõraste meelitamine ja nendega sõpruse sobitamine on suhtas'ide ülesandeks, kes seepärast on õieti kõige kardetavamad thug'ide ühingu liikmed. Reisija, kes üksi või ühes seltsilisega kõnnib maanteed mööda, väsinud on ja puhata tahab ja kes suhtas'i kätte langeb ning teda kuulab, on kadunud hing. Maanteest veidi eemal, kuhu suhtas meelitab oma ohvri kõik-suguste lubaduste all ja kus ootavad teised ühingu liikmed, visatakse ohvrile siidist rätik üle pea, tõugatakse ta poolelusalt varemalt valmiskaevatud auku. Peale selle visatakse auk liiva täis, hävitatakse võimalikult kõik kuriteojäljed ning salga liikmed valguvad laiali, et mitte äratada möödaminejate tähelepanu. Mõne aja pärast kohtuvad nad kokkuräägitud kohal, et jumalannat tänada hea kordamineku eest ja et ühtlasi saadud saagi ärajaotamise üle otustada.

Kui thug'idel ei lähe korda kauemat aega inimesi tappa, siis järelavad nad sellest, et jumalanna pole nende tegevusega rahul, mispärast on vaja temale ohvrit tuua salga liikmete seast. Kui ei leidu liiget, kes oleks nõus vabatahtlikult surma minema, heidetakse liisku, ning liige, kelle peale liisk langeb, läheb sõna rääkimata surma, mis meile võõrastav, hindude juures aga täiesti arusaadav, kui meelde tuletada seda põlgust, mis nad üldse tunnevad elu vastu. Sarnasel juhtumil ja ainult sarnasel korral tarvitavad thug'id tapmiseks mõõka, mis sünnib mõnes pühas kohas. Naisterahvad eten-davad suurt osa thug'ide ühingu. Harilikult langeb nendele buthotes'ide osa, s. o. nad kägistavad ohvreid, eriti naisterahvaid, kelle kaastundmust või usaldust nad on suutnud võita. Kui ühingu naisliikmed on noored ja osavad, siis kasutatakse neid suhtas'ide osa mängimiseks: reisijate võrgutamiseks ning lõksumeelitamiseks.

Thug'ide ühingu edukale tegevusele aitab kaasa kahtlemata see asjaolu, et India juba vanal ajal jagunes üksikuisse, väiksemaisse ja suuremaisse iseseisvaise riigesse, kellel polnud midagi ühist teineteisega ja kes alaliselt seisid sõjajalal. Et thug'ide kahjulikku tegevust kaua aega ei saadud pidurdada, selleks aitasid kaasa kahtlemata pärismaalaste elu- ja usukombed. Praeguse aja maanteed Indias on alles uuema aja saavutis, on inglaste poolt ehitatud ja korda seatud ning praegugi veel pole terve maa teedega kaetud ning ühendus nii mõnegi tähtsama koha vahel on võimalik ainult metsateed mööda või kõrbede ja mägede kaudu. Tuleb arvesse võtta, et pärismaalane-reisija ei jäta mingit jälge järele, arvatud

välja ainult linnad, kus tema karavani ööbimiskohtadel magab ja sööb, sest vähest toitu, mida tema riisi näol teel tarvitab, jõuab tema kaasas kanda, ja ööd saadab tema mööda lageda taeva all. Seetõttu ei saa harilikult kõige parema tahtmise juures kindlaks teha, kui kaugele pärismaalane, kes jäljetult kadunud, oma reisil on jõudnud. Muu seas ei ähvarda vaeseid pärismaalasi, samuti nagu jõukaid reisijaid, kes suurema salgaga reisivad, tõsine hädaoht thug'ide poolt. Nende eesmärk on peaaesjalikult tappa üksikuid kaupmehi, kes transporteerivad suuremaid varandusi: kalliskive, kulda jne. Mõned ühingu pealikud on muide tuntud ja lugupeetud tegelased, mistõttu nendele ei lange mingit kahtlust. Nad kasutavad ühingu muidugi ainult selleks, et rikastuda. Seda näitab järgmine lugu: Umbes kolmekümne aasta eest tegutses Hingoly maakonnas kardetav thug'ide salk, kelle eesotsas seisis jõukas ärimees Huori-Sing. Viimane sai thug'i meeste kaudu teada, et sama maakonna kaupmees kavatses suurema partii kallihinnalist kraami tuua Bombay linnast. Huori-Sing muretses enesele tollivõimude poolt sisseveo- loa, mis temale takistamatult välja anti, sest tema suutis anda täpse, oodatava kraami üksikasjalise nimekirja. Varustatult selle dokumendiga läks tema teise kaupmehe karavanile vastu, tappis oma abilistega kaupmehe ühes teenijatega ning viis röövitud kraami juba oma kraamina üle piiri.

Imestust võiks muidugi äratada asjaolu, et India valitsejad kaua aega ei teadnud thug'ide olemasolust, mispärast meie ka vanemaist ajaloo teoseist ei leia midagi nende kohta. Esimene India valitseja, kes põhimõtteliselt hakkas tegutsema thug'ide vastu, oli Akbar. Pärast tema surma kestis võitlus kardetava ühingu vastu edasi, kuid kaugeltki mitte sel mõõdul ja ulatuses, nagu see vaja oli. Arvesse võttes ülaltähendatud asjaolusid, ei saa siiski imeks panna, et inglased alles viiskümmend aastat pärast seda, kui nad vallutasid India, hakkasid võitlema thug'ide vastu.

Asi algas sellest, et kord kadusid jäljetult mõned pärismaala- sed-sõdurid, kes olid puhkusele lubatud ja asusid oma kogutud va- raga teele, kuid enam tagasi ei ilmunud. Ettevõetud uurimised tegid avalikuks mõrtsukate usulise ühingu olemasolu, kuid keegi või- mukandjaist ei teadnud siis veel aimata, kui suur ja kardetav on thug'ide ühing. Seetõttu ei asutud esialgu thug'ide tagakiusamisele. Nii kestis olukord veel ligi kakskümmend aastat. Vahepeal lange- sid ikka uued ja uued ühingu liikmed inglaste kätte. Mõned neist olid nõus ühingu saladusi välja andma, kui neid ellu jäetakse. Kõige tähtsam neist äraandjaist oli pealik Teringhea, keda tuleb lugeda kõige suuremaks mõrtsukaks, keda tunneb ajalugu. Mees võttis tegelikult osa 719 tapmisest ning seletas kurvameelselt inglise koh- tunikele: kui mina poleks 12 aastat vangis viibinud, oleksin ma tu- hat kindlasti täis teinud. See polnud hooplemine, vaid mehe arvamus. Hakati asja põhjalikult uurima ning leiti vangid näpunäi- detel tapetuid mahamaetuna üle terve India. Tol ajal seisis India valitsuse eesotsas lord Pentink, kellele oli selge, et hariliku politsei abil ei saa võidelda sarnase pahe vastu, et tuleb tarvitusele võtta

erakorralisi abinõusid. Tema asutas erilise politseiosa, kes koosnes tublidest ja energilisest ohvitserest, kelle ainsaks ülesandeks oli ühingu liikmete paljastamine ja halastamatu tegutsemine ühingu suhtes. Liikmete suur arv aitas muidugi omalt poolt kaasa pahe vastu edukalt võitlemiseks. Tarbekorral andis politsei armu nende ühingu liikmeile, kes olid pühendatud kõigisse saladussisse, tundsid vastavate ususeliste liikmeid ning samuti toimepandud kuritegusid — mõistagi tingimusel, et kõik saladused tehakse avalikuks. Võitlus edenes valitsusvõimude kasuks. Kuue aasta pärast oli antud kohtuvõimude kätte 3266 ühingu liiget. Seejuures peab pidama silmas, et maa sees, paikades, mis keskkohdadest kaugemal, võeti liikmete suhtes lühem protseduur tarvitusele, nad hävitati kohal pikema protsessita. Sel teel karistatud thug'i ühingu liikmete arv tõuseb kahtlemata üle kohtute kätte toimetatud isikute arvu. Lord Pentinki järeltulijad jätkasid energiliselt võitlust thug'ide vastu ning praegu on, võib öelda, thug'ide ühing enam-vähem hävitatud, kuid siiski mitte täielikult, sest üksikud sündmused, mis vahetevahel leiavad aset, näitavad, et thug'id keskpaikest kaugemal olevatel kohtadel edasi tegutsevad, mõnikord isegi vastavate kohalike pärismaalasist võimukandjate heakskiitmisel ja nõusolekul.

Järvamaa Politseiametnikkude Kogu 10-a.

O. Teder

Tänavu sügisel täitub 10 aastat Järvamaa Politseiametnikkude Kogu asutamisest. Juba 1922. a. Siseminister hr. Eenpalu kinnitas Tallinna Politseiametnikkude Kogu põhikirja, mis ühtlasi pidi olema normaalpõhikirjaks teistele kogudele ja mille alusel sai ka siin tegutseda. Praegusel kujul tegutsevale kogule pandi alus 19. septembril 1925 tolelaegse Järvamaa politseiülema, praeguse komissari Tilling'i algatusel. Kogu eesmärgiks on: politseiametnike eri- ja üldhariduse, ametioskuse ja osavuse arendamine; kogu liikmete ühendamine, nende keskel au- ja kohusetunde, samuti ametialast lugupidamise kasvatamine; liikmete seltskondliku kasvatuse ja meelelahutuse eest hoolitsemine vabal ajal ja majanduslik abistamine.

Kogu ümber koondusid kõik politseiametnikud välis-, kriminaal-, raudtee- ja poliitilisest politseist, asutades juba sama asutamisaasta sügisel kogu juurde laenu- ja hoiukassa, mis osutunud politseiametnikele suureks abiks ja toeks ja on võimaldanud teiste ülesseatud sihtide edukat teostamist.

Olgu tähendatud, et ajal, mil Politseiametnikkude Kogu algas tegevust ja avas laenu-hoiukassa, valitses olukord, kus suur osa politseiametnikest vajas hädapärast palgale lisaks odavaprotsendilist laenu oma ametialase ja üldise olukorra ning elujärje korraldamiseks. Selle võimaluse puudumisel paljud pidid kasutama kalliprotsendilist panga laenu ja muutuma ärarippuvaks pankadest ja käemeestest, keda politseiametnikul küllaltki piinlik ja vahel isegi eba-

sünnis abiks paluda. Tuli ette muidugi ka eraisikuilt laenamisi, mis tegi asja veelgi halvemaks. Kogu ja laenu-hoiukassa asutamisega muutus olukord, ja erapankadest laenamised ning piinlikud käemeeste lood on unustatud.

Saadud laenuga on osatud korraldada päris suuri asju, nagu: 4 ametnikku on ehitanud enesele maja, 3 on ostnud ja seadnud korda oma talu, 5 on remonteerinud hooneid, 15 on muretsenud korteri sisseseade, 40 — hobuse, 5 — tsikli, 42 — jalgratta, 1 — pianiino, 15 ametnikku on seadnud sisse raadio ja muretsenud mitmesuguseid muusikariistu ja peale selle on lõpmata palju muretsetud laenukasas abil kirjandust ja majapidamiseks vajalikke esemeid. Nagu siit nähtub, on laenu tarvitatud peaausjalikult majandusliku olukorra korraldamiseks; see on vägagi mõistetav, kui arvesse võtta seda, et politseiametnike korteri ja liikumisvahendite küsimus eriti maal on olnud valusamaid, mida pole võimalik olnud rahuldavalt lahendada. Selle peale on rõõmustavalt ohtrasti kulutatud saadud laenu, mis on tulnud peale muu just kasuks teenistusele.

Hoiukassa omakorda on täielikult täitnud oma ülesande, kuna igal kogu liikmel on oma ilusad sendid seal tagavaras, kusjuures pealegi *summad on* kogunenud väikestest igakuistest liikmemaksudest mõne krooni suuruses summas ja pole tekitanud kellelegi raskust, mida võib sellestki järeldada, et paljud vabatahtlikult osamaksuna järjekindlalt suuremad summad tasuvad ja sellega hoolitsevad oma hoiusummade kiirema kasvamise eest.

Peab tähendama, et hoiusummade % arvel on peaausjalikult võidud katta mitmesugused üldised kulutused kogu laialdase tegevuse arendamisel ja teostamisel, nagu: toetused surma korral, toetused politseiametnike abiandmise kapitali heaks, annetused juubelpäevadeks, spordi virgutusahinnad, juubeli- ja aastapäevade pühitsemisega ühenduses olnud kulud jne.

Tähtsaim ala, mille eest kogu eriti on hoolitsenud, on spordiala. Sel alal on saavutatud häid tagajärgi, seda ala on isegi hinnatud toetuse annetamisega väljastpoolt, nagu seda on teinud Paide linnavalitsus ilusa summaga, mille eest olgu öeldud siinkohal palju tänu.

Et kõigi sportliste ettevõtete ja saavutatud tagajärgede esiletoomine viiks pikale ja sellest ka ajakirjandus parajal juhul pole vaikides mööda läinud, seepärast tuletan lühidalt meelde ainult mõningaid tähtsamaid üritusi sel alal: 1927 korraldati jalgrattastel teatesõit, millest võttis osa 18 ametnikku. 1928 toimus sõit jalgrattastel Paidest Tallinna üleriiklikele politsei spordivõistlusile, millest võttis osa 8 ametnikku. 1929 suvel kogu juhatus korraldusel toimus rida spordivõistlusi mitmel alal, kus peaaegu terve politseipere võttis aktiivselt osa. Väärtsulike auhindadena oli pandud välja politseikomissar Tilling'ilt kogule annetatud rändauhind — ratturi kuju — 110 km jalgratta teatesõidu võitjale meeskonnale ja Järvamaa Politseiametnikkude Kogult rändauhind — laskuri kuju — parimale laskurile Järvamaa politseis. Sportimises on esikohale seatud nimelt laskeasjandus ja jalgrattasõit, s. o. alad, mis seovad politseiametnikke otse ametiga. Suurvõistluseks sel aastal tuleb pida-

da 110 km jalgratta-teatesõitu. Võistlusmaa-ala läbistas 14 rajooni, alates ja lõppedes Paides. Võistlusi peeti rakmeis ja osavõtjaid oli 3 meeskonda à 8 meest. Ülesseatud tingimuste kohaselt vahetuse ta jäanud võistlejal tuli võistlust jätkata; mitmesuguste vahepeal esiletulnud takistuste tõttu ei olnud kõiki võistlejaid kohal, mispärast kangelaseks osutus võistleja konst. H. Toss, kes üksi 3 etappi, s. o. üle 40 km kihutas maha. Tagajärjed polnud halvad ja Järva-maa rekordiks tunnustati aeg 4 t. 50 m. 57,9 s. Samal suvel peetud 25 km jalgrattasõit kujunes samuti pinevaks, esimesele kohale aja-ga 54 m. 29,1 s. tuli konst. H. Tiik, kes ühtlasi mitmekordne Järva-maa kaitseliidu meister 25 km sõidus.

Järgmisel aastal korraldatud mitmesuguseil kergejõustiku-võistlusil vastvalminud Paide staadionil on märkimisväärt esmakordselt sooritatud 3 km jalgrattasõit, kus esimesele kohale tuli ül-latuslikult politseipere vanemaist meestest konstaabel O. Teder, kel-le aeg oli 5 m. 59 s., kusjuures sõit oli sooritatud staadionil üldse esmakordselt ja seda juhuslikult laenatud rattaga.

Laskealal on palju tegutsetud ja võistlus sel alal on olnud tu-gev, kuna kogu liikmed J. Pürn, B. Raadik, V. Aulik ja J. Jaaska on võitnud sel alal üleriikliku kuulsuse.

Spordiasjanduse korraldamine ja edustamine on olnud alati kogu juhatuse suurim ülesanne. Eriti sooja tänu on teeninud selle ala tegelik korraldaja, kogu juhatuse liige res. kapten H. Veem, kelle õlule on kuhjunud spordiga ühenduses olevad raskused.

Ühenduses sportlase liikumisega tuleks mainida meie politsei-pere iga-aastasi ekskursionee, mis võetud ette meelelahutuseks, kodumaa ja politseiteenistuse iseärasuste tundmaõppimiseks. Nii on juba viis aastat järgemööda kogu juhatuse korraldanud oma esi-mehe J. Tilling'i algatusel liikmeskonnale ekskursionee. Osavõtt neist on olnud alati väga elav ja läbi on sõidetud risti ja põiki terve kodumaa.

Nagu juba tähendatud, oli kogu asutamise mõtte algatajaks ja läbiviijaks komissar J. Tilling, kes tänini püsinud kogu eesotsas juhatuse esimehena ja kes kogu aeg tegutsenud oma parema ära-nägemise järgi kogu liikmeskonna huvides, mispärast siinkohal liik-meskond avaldab kõige soojemat tänu tehtud kasuliku töö ja vae-vanägemise eest ja loodab, et see isalik hoolitsemine ka tulevikus jätkub. Vastuvaidlematud teened kogu juhatuse töös on abiesi-mehel kriminaalkomissar H. Heitur'il, kes püsivalt tegutsenud käsi-käes esimehega. Juhatuse liige Veem on püsivalt juhtinud kogu liikmeskonnas spordiala, millise tegevuse juhtimine ja korraldami-ne, eriti lugematute võistluste korraldamine, on palju nõudnud vaeva. Juhatuse liikme-kassapidajana on teened B. Raadik'ul, kes väikese tasu eest oma otsekoheste ametikohuste täitmise kõrval on püsivalt ja nurinata pidanud kassapidaja rasket ja vastutavat ameti ja kogu raamatupidamise on hoidnud eeskujulikus korras.

Püsivalt on löönud kogu juhatuses jõudu mööda kaasa juha-tuse asukohast eemalolijad: O. Teder, kes alul täitis esimehe ja hil-jem sekretäri kohuseid, Vetekivi (Vichmann), kes omal ajal tänu-

väärselt hoolitses selle eest, et Tapa nurk ei lõõnud Järvamaa kogust lahku ja omaette kogu asutamist, mis oleks olnud killustamine, ei võtnud ette, R. Saarest (Steinberg), V. Reiman ja G. Jürgenson, kuna lähemat aega kogu juhatuses on tegevad olnud M. Lembit, P. Hübner, J. Lootsmann, H. Toss, O. Sickenberg ja A. Narustrang. Revisjonikomisjoni tööst on võtnud osa O. Teder, V. Ant, J. Jaaska, G. Jürgenson, prl. Schmidt, A. Jürgenson, A. Vehik ja teised.

Olgu tähendatud, et kogu on liikmeks järgmisis organisatsioonides: 1) Eesti Politsei Kehakasvatuse Liidus, 2) Eesti Laskurliidus ja 3) Eesti Spordi Keskliidus.

Kogu liikmeskonda kuulub politseipere tervikuna, liikmete arv praegu on 60, sellest arvust kuulub 51 liiget välis-, 8 kriminaal- ja 1 liige poliitilisse politseisse.

Kogu varandus on kasvanud mõnesaja kroonist algaastal Kr. 11.440.59 peale.

Kõgu avar põhikiri on meeldinud ka teistelegi ja selle eeskujul on asutatud kogud Viru-, Lääne- ja Võrumaal.

Kurbuses tuletame siinkohal meelde neid kaasvõitlejaid, kes meie perest on manalasse varisenud: A. Teder, A. Ivan, J. Visnapuu, A. Rikk, K. Timmermann, J. Vissmann, A. Taska ja viimasena varemalt pensionile läinud P. Rõõmussaar.

Vanuse ülemäära kättejõudmisel ja terviserikete tõttu on lahkunud teenistusest ametivennad A. Saks, kes üle 30 a. püsinud politseiteenistuses, H. Uudeküll, kes teeninud 18 a., K. Ansmik, kes teeninud 25 a., Maria Martin ja nooremaid meestest Volmüller, keda raske haigus sundis teenistuse varakult jätma. Neile küllaltki raskeid päevi näinud kaasvõitlejaile jääb soovida ainult helgemaid puhkepäevi ja rahulikku elu veel kauaks!

Saksa omavalitsuste reformist.

E. Dolf

30. jaanuaril s. a. avaldati ja hakkas 1. aprillil kogu Saksa maal maksma ühine kõigi linna- ja maaomavalitsuste jaoks antud omavalitsuse seadus. Selle seaduse saamise ja reformi suuna kohta tuuakse seaduse põhjendusis üldjoontes ette järgmist.

Saksa omavalitsuste seadus on riigipoliitiliselt üks tähtsamatest seadustest. Sellega luuakse kindel alus, millele rajatakse rahvussotsialistlik ühisriik. Varem maksvusel olnud omavalitsuste seaduste mitmekesisus oli tingitud ajalooliselt. Leidus terve rida lahkuminevaid korraldavaid norme üksikuis riiges ja maa ning linnade vahel, samuti ka lahkuminevaid omavalitsuste seadusi. Preisimaal ükski oli maksvusel hulk linna- ja vallaseadusi, mis tähtsamais punktides erinesid üksteisest. Omavalitsuste põhiseaduse ühtlustamise küsimus Saksas seisib päevakorras aastakümneid. Kõik katsed sel alal jäid tagajärjeta, sest ei leitud ühist keelt huvide lahkuminekutõttu. Rahvussotsialistliku valitsuse võimule pääsemisel võttis vii-

mane üle kolm omavalitsuste seaduste põhivormi, mis olid välja kujunenud 19. ja käesoleval aastasajal, nimelt: magistraadi korralduse Ida-Preisimaal, bürgermeistri korralduse Reinimaal ja Westfaalenis ja stadtraadi korralduse Lõuna-Saksamaal.

Kõigis neis omavalitsuste tüüpides oli viidud läbi võimu jaotuse põhimõte. Asjade otsutamise ja täitmise alal kogukondades seisid vastamisi kaks enam-vähem üksteisest ärarippumata organit, kes pealegi pidasid kontrolli üksteise üle. Vastutuse puudumine, demagoogia, omavalitsuste ülesannete hulka kuuluvate mitmekesiste alade vähene tundmine nii volikogudes kui valitsustes ja neist oma moodi arusaamine ning asjade otsustamisel toimumine sageli partei ja isiklikes huves viisid omavalitsused vastu raskele ja kestvale kriisile. Paljud kogukonnad varisesid majanduslikult täiesti kokku. Preisimaal ükski oli rahvussotsialistlik valitsus sunnitud määrama kogukondadesse üle 600 komissari, kes võtsid kogukonna organeilt üle nende ülesanded. Tunnustades kogukondliku omavalitsuse vajadust, rahvussotsialistlik valitsus ei asunud kirjeldatud olukorra mõjul mitte kogukondlikku omavalitsust kõrvaldama, vaid pani kiires korras maksma terve rea üksikuid korraldusi, et viia kogukonna valitsuste tegevus jälle õigetesse roobastesse ja luua alus kogukondade rahanduse tervendamisele. Selleks määrati kogukondadesse ametisse rahvussotsialistlike mõttevaadetega uusi mehi ja rahanduse tervendamiseks astuti samme tööpuuduse vähendamiseks, majanduse elustamiseks ja kogukondade vabastamiseks eriti hädahohtlikest lühiaegseist laenudest.

Omavalitsuste seisukoha kohta riigis tähendatakse, et kõige madalam, rahvale kõige lähem aste avaliku valitsemise alal riigis peab kasvama välja otse rahvast enesest. Oma vastutusel avalike ülesannete täitmine kogukondlike omavalitsuste poolt tunnustatakse ainsaks võimalikuks asja lahendamiseviisiks. Kogukonna omavalitsusi toetavad sel alal vilunud ja kogenud tööjõud ja kohalikud kodanikud, kes on otseselt huvitatud kohaliku omavalitsuse heast käekäigust. Sellise korra juures riik vabaneb ühtlasi otstarvete ja ülesannete jaoks, mis ulatuvad kaugemale kohalikest oludest ja on riiklikult vajalikud. See organiseeritud kohalik ühiskond peab enesele võitma kõigi nende kaastöö, kes temaga eluliselt seotud. Seepärast on leidnud tunnustamist kogukond kui kohalike ülesannete kandja, kogukondliku omavalitsuse põhialused ja seejuures eriti ametite pidamine peamiselt auametitena, samuti ka kogukonna põhimõtteliselt piiramatute ülesannete ring.

Mineviku kahjude seisukohalt reform on suundunud: 1) kogukondade valitsemise vormi ümbermoodustamisele, eriti rõhutades seejuures partei seisukohta rahvussotsialistlikus riigis; 2) kogukonna omavalitsuste kindlamini sidumisele riigiga; 3) kogukondlike omavalitsuste rahanduse korraldamisele; 4) kogukondade piiride ümberkorraldamisele ja 5) kohalikus valitsemises ühtluse kindlustamisele.

Peatume lühidalt loetletud punktide juures.

1. Kogukondade valitsemise vorm. Omavalitsus ei ole seotud tardunud vormide ja mõistetega. Tema saab oma ilme põhimõttest, millele on rajatud riik. Sama riik põhjeneb juhi piiramatu vastutuse põhimõttel. Tema ei tunnusta parlamentlikku laadi siseseadeid, mis piiravad või üldse maha suruvad isiku vastutust. Kui kogukondlikud omavalitsused ei taha olla võõra ollusena riiklikus organismis, siis peab ka nendes leidma teostamist juhi põhimõtte. Ainult tema kindlustab ühtlase, sirgejoonelise ja tugeva valitsemise ja tõstab vastutuse selgelt esikohale. Juhi põhimõttest järeldub, et otsustamine ja täitmine peab olema ühe organi käes ja et seepärast kuuluvad kõrvaldamisele kõik kogukondlikud valitsemisvormid, milles see põhimõtte ei leia tunnustamist. Sellega ei ole sugugi öeldud, et valitsemisest kõrvaldatakse asjaajamine peamiselt auametina ja kodanike kaastöö. Mõlemad leiavad väärilist tunnustamist. Kuid kodanike osavõtt on korraldatud ümber juhi põhimõtte iseloomu kohaselt. Valitsemisest osa võtma kutsutud kodanikud ei moodusta nagu varem kontrolliõigusega esinduskogu, vaid on kogukonna juhi vastutavaiks nõuandjaks.

Kogukonna juhi täielik vastutus kogukonna valitsemise eest, mitmekesised ülesanded, mida ta peab täitma riigivalitsuse korraldusel, nõuavad, et tema valik toimuks kõige suurema ettevaatusega. Sellele valiku toimingule tuleb kaasa tömmata kogukonna piirkonda kuuluv rahvas. See viiakse läbi sel teel, et partei, kodanikud ja riik ühiselt tegevusse rakenduvad bürgermeistri määramisel.

Et omavalitsused on riiklikud organid, siis riigi põhiseaduses maksuma pandud partei ja riigi ühtlase põhimõiste peab leidma väljendust ka kogukonna omavalitsustes. Partei astub siin tegevusse kahel juhul, nimelt kogukonna organite ametisse määramisel ja üksikute, eriti tähtsate valitsemisaktide otsustamisel. Gemeinderaadid, kes on bürgermeistri nõuandjad kodanike hulgast, määratakse ametisse ainuüksi rahvussotsialistliku tööliste partei voliniku poolt, ilma et nad vajaksid järelevalveasutuse kinnitamist. Ka kogukonna juhtivate ametnike ametisse kutsumisel on parteile antud laialised võimalused. Bürgermeistrite ja beigeordnete valikul teeb partei volinik kuni kolm ettepanekut. Kui seaduses ettenähtud vastav valitusasutus avaldab oma nõusoleku ühe kandidaadi kohta, siis nimetab kogukond tema ametisse. Valitsemise käigu eest on vastutav ainuüksi partei ja riigi usalduse läbi ametisse kutsutud kogukonna juht. Kahel eriti tähtsal juhul võtab asja otsustamisest osa ka partei volinik, nimelt üldmääruse andmisel ja muutmisel, mis omavalitsuse seaduse raamides määrab lähemalt kindlaks kogukonna põhialuste ja valitsemise üksikasjad, ja isikute austamisel, kellel on erilised teened rahva ja riigi või kogukonna omavalitsuse vastu.

Et üksiku vastutava isiku juhtimisel kogukonna valitsemine ei jääks rahvale võõraks ja ei muutuks bürokraatlikuks ja et omavalitsuse peasiht seisab just selles, et võita kogukonna tööle asjatundlikke, kogukonna elust huvitatud jõude, siis on vajalik, et kodanikud valitsemisest võtaksid osa igal viisil, mis on juhi printsiibi mõtetele vastuvõetavad. Seepärast peab loodama kogukonna juhi

ja tema asetäitjate ning elanikkonna kõigi kihtide vahel kindel ja püsiv side sel teel, et kutsutakse ametisse bürgermeistrite nõuandjadena teenetega ja vilunud kodanike hulgast gemeinderaadid ja beirraadid. Siin on suur lahkuminek endisest süsteemist: valimiste kaudu moodustatud suurearvuline kolleegium, kelle liikmete arvamusel tehti kindlaks ainult hääletamise teel, peab kõrvaldatama; üksikud peavad nõu andma oma isiklike omaduste, teenete ja asjatundmisega oma vastutusel, rippumatult kõrvalistest mõjudest ja ettekirjutusist.

2. Lähema sideme loomine kogukondliku omavalitsuse ja riigi vahel. Kogukondlikud omavalitsused on lülid riiklike organite peres. Nende tegevus peab seepärast olema kooskõlas riigi ja rahva heakäekäiguga. Peab tähendama, et riik ses suhtes lõpuks pöördus ainult järelevalvega kogukondade tegevuse seaduslikkuse üle. Ta ei avaldanud mingit mõju või tegi seda ainult nõrgal määral kogukonna ametikandjate ametisse määramisel, ehkki ta oli sunnitud neid ametikandjaid varustama tähtsamate riiklike õiguste ja kohustega. Tema pidi seepärast pealt vaatama, kui kogukonnad sattusid avalikult valitsuse sihtidega vastamisi. See nähe ei sobi uue riigi põhimõtetega. Seepärast on vajalik kogukondlikud omavalitsused ja nende valitsemise siduda nii lähedalt riigiga, et ei leiduks pinda võitlusele ja seadusvastasele tegevusele riigi vastu valitsemise sihtide alal ja üldiste ülesannete täitmisel. Sellega ei taha uus riik sugugi kogukondade elu panna kammitsasse või riikliku bürokraatia kaudu halvata kogukondlikku omavalitsust.

3. Kogukondlike omavalitsuste rahanduse korraldamine. Omavalitsuste reformiga on korraldatud ümber ka kogukondlike omavalitsuste majapidamise juhtimine. Korrapärase majapidamise jaoks vajavad kogukonnad kindlaid norme, nagu need ammust ajast on maksvad riigi majapidamises. Uus kord viib kogukondade majapidamise tervendamisele, kergendab bürgermeistri tööd ja vastutust ja hõlbustab majapidamise normide ühtlustamise tõttu järelevalveasutuste ülesandeid järelevalve teostamise alal. Riiklik järelevalve ei pöördu mitte üksi sellega, et ta valvab seaduse eeskirjade täitmise üle, vaid ta näeb ette ka teatavate otsuste sisulise kontrolli nende otsuste kinnitamise näol, nimelt kogukonna vara võõrandamisel ja eriti kogukonna võlgadega koormamisel. Eelarve tervikuna ei kuulu kinnitamisele, küll on nähtud ette järelevalveasutuse kinnitus üksikute tähtsamate eelarve raamidest teostatavate majanduslike korralduste kohta (nagu: laenude tegemine, maksude määramine jne.). Suur tähtsus on eeskirjal, et ei või asuda ettevõtte teostamisele erakorralise eelarve summadega enne, kui on laekunud ettenähtud tulud või kui on täiesti kindlustatud nende summade õigeaegne laekumine. Sel alal on rohkesti patustatud varematal aegadel, mille tagajärjel kogukonnad on sattunud suurtesse rahalistesse raskustesse ja võlgadesse. Järelevalveasutuste kontrollile kuulub ka eelarve täitmise aruanne.

4. Kogukondade piiride ümberkorraldamine. Juba aastaid murtakse pead selle üle, kuidas ühelt poolt muuta lihtsamaks ja odavamaks kogukondade valitsemisaparaati ja teiselt poolt tõsta kogukondade teguvõimet. Peamiselt on nõutud väikeste teguvõimetute kogukondade kaotamist ja nende asemele suurema pindalaga kogukondade loomist, mille valitsemine on haritud ja vilunud jõudude kättes. Uns omavalitsuse seadus ei jäta seda põhimõttelise tähtsusega küsimust lahtiseks. Tema määrab, et kogukonna pindala peab olema nii suur, et hoiduks alal side kohalike elanike vahel ja et kogukond oleks teguvõimeline temale pandud ülesannete täitmisel. Kogukonna piiride muutmine võib teostuda ainult avalikes huves. Piiride muutmine, kogukondade likvideerimine ja uute loomine seaduse järgi toimub valitsuse aktiga.

Võimaldades kogukondade piiride laiendamise, seadus näeb ette kreisi kogukondade liitumise ja ühinemise ühiste ettevõtete ja sisseseadete ellukutsumiseks.

5. Kohaliku valitsemise ühtlustamine. Omavalitsuse riigipoliitilisest mõttest järgneb, et kogukonnad seaduse piirides valitsevad kõiki avalikke ülesandeid kohalike tarviduste ja võimete kohaselt, kuivõrd erilised riigi huvid ei nõua nende ülesannete täitmist riigi ametiasutuste kaudu. Kui kogukondliku omavalitsuse kõrval astub tegevusse ikka rohkem ja rohkem teisi avalike ülesannete täitjaid ja eriametiasutusi, või kui kogukondlikele omavalitsusile ülemalt poolt antud ettekirjutuste tõttu ei võimaldata täita üksikuid ülesandeid tarviduste ja võimete ulatuses, siis kaotab eeltähendatud mõte oma tähtsuse. Seepärast on tingimata tarvilik, et kohal seataks jälle jalule valitsemise ühtlus, mis oleks kindlustatud peamiselt tuleviku jaoks. Väljudes sellelt seisukohalt, seadus seab üles ses asjas järgmised nõuded: a) Riiklikke ülesandeid võib anda kogukondadele täitmiseks ainult seadusega. b) Uusi kohustusi võib kogukondadele panna ainult seadusega. Kogukondade valitsemisse tungimine on lubatud ainult seaduseandlisel teel. c) Selliste seaduste elluviimise määruised vajavad siseministri nõusolekut. d) Kogukonnas kindlustatakse valitsemise ühtlus seeläbi, et kogukonna juht ainuüksi kannab vastutust asjade juhtimise eest. Igasugune organite loomine või erijõudude ametisse seadmine, mis killustaks valitsemise ühtlust kogukonnas, ei ole lubatud. Kõik kogukonna ametnikud ja muud ülesannete täitjad alluvad ainult kogukonna juhile kui oma ülemusele. e) Riiklik järelevalve kogukondade üle on koondatud ühte kohta, nimelt siseministri kätte. Teiste ametiasutuste õigused anda vastavate eriseaduste põhjal kogukondadele üldist laadi või üksikute juhtude jaoks juhtnõore, ei ole käesoleva seadusega kitsendatud. Kuid igal tingimusel on keelatud neile ametiasutustele tarvitusele võtta kogukondade kohta sundabinõusid, mis kuuluvad ainuüksi järelevalveasutusele.

Omavalitsuse seaduse alused. Seadus jätab ütleмата, mis tuleb mõista kogukonna all. Tema konstateerib vaid, et kogukond on avaliku valitsemise allüksus. Kogukonnad peavad oma vastutusel täitma neile määratud maa-alal kõiki avalikke üles-

andeid, kui võrd need ülesanded ei ole seadusega pandud teistele asutustele või seaduse põhjal ei ole võetud täitmisele teiste asutuste poolt. Kogukond kui avaliku valitsemise organ peab hoolitsema oma elanike heaolu eest. Nagu varemgi, nii peavad ka nüüd kogukonnad täitma ülesandeid, mida riik annab neile täita. On seadusega kogukonnale mõni ülesanne täita antud, siis peab ta selle läbi viima, andes selleks kasutada tarvilikud jõud, seadeldised ja rahasummad. Uusi kohustusi võib kogukonnale panna ainult seadusega. Kogukonna õigusi võib piirata ainult seaduseandlisel teel. Selliste seaduste elluviimise määrused vajavad siseministri nõusolekut. Kogukonnad võivad anda mitmesuguste valitsemisvaldade korraldamiseks sundusliku iseloomuga määrusi. Iga kogukond on kohustatud võtma vastu üldmääruse (Hauptsatzung), mis vajab järelevalveasutuse kinnitamist. Üldmääruses peab normeeritama seda, mida omavalitsuse seadus on jätnud selle määruse korraldada. Määrused peab avalikult välja kuulutama.

Kogukonna pindala peab olema nii suur, et hoiduks alal side kohalike elanike vahel ja et kogukond oleks teguvõimeline pandud ülesannete täitmiseks.

Kogukonna juhiks on bürgermeister. Tema asetäitjaks on beigeordnete. Bürgermeister ja beigeordnete määratakse ametisse partei ja riigivalitsuse usaldusel. Kooskõla kindlustamiseks kogukonna valitsuse ja partei vahel võtab teatavate asjade otsustamisest osa rahvussotsialistliku tööliste partei volinik. Ühenduse loomise kogukonna valitsuse ja kodanike vahel kindlustavad gemeinderaadid. Nemad, kui laialiste kogemustega mehed, on bürgermeisteri nõuandjaks.

Kogukonnad peavad oma varandust ja sissetulekuid valitsema hoolsalt ja korralikult. Kogukonna majapidamise ülema siht peab olema hoida oma rahandus tervena, ilma et maksukohuslasi koormataks üle jõu käivate maksude ja kohustustega.

Järelevalvet kogukondade üle teostab riik. Järelevalveasutuse ülesandeks on kaitsta kogukonna õigusi ja kindlustada kogukonnale tema kohuste täitmine.

K o g u k o n n a m a a - l a. Linnadeks arvatakse need kogukonnad, kes seda nimetust seni on kannud. Ka teistele kogukondadele on jäetud alles nende senine nimetus. On nähtud ette nime muutmise võimalus.

Kogukonna piire võib muuta avalikes huvides. Samades huvides võib likvideerida kogukondi või luua uusi. Kui kogukonnad tahavad oma piiride muutmisega üksteisega astuda läbirääkimisse, siis peavad nad sellest varemalt teatama järelevalveasutusele. Viimane võib võtta enese peale igal ajal läbirääkimiste juhatamise. Kogukondade kokkulepped piiride muutmise asjus omavad jõu ainult siis, kui nad on kinnitatud vastava asutuse poolt.

E l a n i k u d j a k o d a n i k u d. A u a m e t. Eeldused kogukonda kuuluvuse kohta on aja jooksul mitmeti muutunud. Alguses kuulusid kogukonda ainult need, kes omasid kodaniku õigused (Bürgerrecht). Aja jooksul muutunud olude tõttu muutus kodanike-

kogukond (Bürgergemeinde) elanike-kogukonnaks (Einwohnergemeinde), kusjuures kogukonda kuuluvus laienes kõigile kohalikele elanikele. Selline kord pääses mõjule möödunud sajandi keskel, ja see kord on jäänud püsima ka uues omavalitsuse seaduses. Kogukonna elanikeks loetakse need, kes kogukonnas elavad, s. o. kes on seal võtnud enesele korteri sihiga selles pikemat aega kasutamise otstarbel peatuda. Elanike kõrval näeb seadus ette ka kodanikke (Bürger). Kodanikuks loetakse see, kellel on kogukonnas kodaniku õigused. Vahe nende vahel seisab selles, et ainult kodanik võib kutsutud saada kogukonna valitsemisest osavõtmisele. Ka elanikel, kes ei kuulu kitsasse kodanike ringi, on kogukonna vastu teatavad õigused ja kohused. Kõigil elanikel, nende hulgas ka välismaalasil, on õigus kasutada kogukonna poolt ellu kutsutud asutusi ja ettevõtteid. Nad on teiselt poolt kohustatud kandma kogukonna koormatusi. Viimaste ulatus ei ole normeeritud omavalitsuse seaduses. See on jäetud maksuseaduse hooleks. Elanikega üheõiguslikeks on tunnustatud maa ja ettevõtete omanikud, kes kogukonnas ei ela, kes aga omavad seal maad või ettevõtteid. Elanike kohta maksuma pandud eeskirjad on maksvad ka juriidiliste isikute kohta.

Kodaniku õiguste omandamiseks on vajalikud teatavad eeltingimused. Siia kuuluvad: Saksa kodakondsus, karistamatus, vähemalt 25 a. vanus ja vähemalt üheaastane elamise tsensus kogukonnas. Välismaalased ei või olla kodanikeks ja ei või järelikult pidada ka mingisuguseid auameteid kogukonnas. Kodaniku õiguste omandamiseks on nähtud ette üheaastane elamise tsensus kogukonnas seetõttu, et uus juurdetulija alles aegamööda suudab kogukonna elu ja oludega sedavõrd tutvuda, et ta võib edukalt pidada kogukonnas auameteid. Kui kellelgi on elukoht mitmes kogukonnas, siis võib ta omandada kodaniku õigused ainult selles kogukonnas, kus ta kõige rohkem peatub. Mitut kodaniku õigust ei saa sellega omandada. Üheaastase elamise tsensus nõudmise suhtes võib kogukond (Bürgermeister) teha erandeid järelevalveasutuse nõusolekul. Niisugusel juhul peab aset leidma eriline kodanikuks tunnustamine, kuna üldiselt kogukonna elanik omandab ülaltoodud eeltingimuste juures kodaniku õigused iseenesest, ilma et tal oleks tarvis selleks teha vastavat avaldust.

§ 19 põhjal palgaline bürgermeister ja palgalised beigeordnete omandavad kodaniku õigused ametisse astumisega, vaatamata sellele, kui kaua nad on elanud kogukonnas. Auametitesse nimetatakse bürgermeister ja beigeordnete peavad igal juhul üks aasta kogukonnas elanud olema, olgu siis, et nad kogukonna poolt on tunnustatud kodanikeks.

Kodaniku õigused lähevad kaduma kas nende õiguste kustumisega või äravõtmisega. Kodaniku õigused kustuvad kogukonnast ja Saksa kodakondsusest lahkumisega. Kodaniku õiguste äravõtmine leiab aset Saksa kodakondsusest väljaheitmisega, kodanliste õiguste kaotamisega ja kõnesolevas seaduses ettenähtud juhtudel, nimelt, kui kodanik ilma mõjuvate põhjusteta ei võta vastu auame-

tit või paneb maha auameti, annab välja ametisaladusi ja neid kasutab oma isiklikes huves.

Kodaniku õigused kohustavad igäüht oma jõudu rakendama auametina kogukonna tööle. Ameti vastuvõtmise kohustus auametina puudutab ainult niisuguseid ameteid, mis oma iseloomult ja ulatuselt kuuluvad harilikult auametitena peetavate ametite hulka. Kodanik ei ole seepärast kohustatud vastu võtma ametikohta, mis on täidetud harilikult palgalise ametniku poolt. Kodanik on kohustatud vastu võtma ainult üht auametit. Kodanik võib loobuda auameti vastuvõtmisest või nõuda auametist vabastamist ainult siis, kui on selleks kaaluvad põhjused. Kaaluvaks põhjuseks loetakse nimelt, kui kodanik peab vaimulikku või avalikku ametit, on pidanud juba kuus aastat avalikku ametit, on vähemalt nelja alaealise lapse isa, ajab vähemalt kaht hooldamise või eestkoste asja, viibib äriasjus sageli või pikka aega väljaspool kogukonda, on püsivalt haige või üle kuuekümnepäevane vana. See loetlus ei ole lõplik, nii et ka teisi kaaluvaid põhjusi võidakse arvesse võtta. Kas kaaluv põhjus olemas, selle üle otsustab kogukond, kes võib kodanikku trahvida rahaga ja temalt ära võtta kodaniku õigused kuni kuue aastani. Kodanikud kutsuvad auametitesse bürgermeister, kui seadus ei määra teisiti, nagu see on leidnud aset auameteid pidavate bürgermeistrite ja beigeordnete, samuti ka gemeinderaatide kohta. Omavalitsuse seadus ei ole määranud kindlaks auametite jaoks kindlat ametiaega. Seepärast määrab bürgermeister aja, kui kaua see või teine kodanik on kohustatud pidama auametit. Auameteid pidavate bürgermeistrite ja beigeordnete, samuti gemeinderaatide ametisse kutsumise ja ametiaja kestvuse kohta on maksvad eri eeskirjad, millest teeme juttu edaspidi. Auameteid pidajate kohta on seadus seadnud üles rea nõudeid. Nad on kohustatud hoidma ametisaladusi ja ei või neid kasutada isiklikes huves. Kodanik ei või osa võtta asjade arutamisest ja otsustamisest, mis puudutavad tema enese või tema abikaasa või sugulaste kuni kolmanda või hõimlaste kuni teise astmeni, või tema asetäitja isiklike erahuve. Neile ei ole lubatud võtta enese peale kõrvaliste isikute nõudeasjade ajamist kogukonna vastu jne. Auametite pidamine kogukonna kasuks ei või saada isiklike kasude allikaks. Seepärast kuuluvad teenistuse alal tasumisele harilikult ainult tegelikult tehtud kulud (sõidurahad, päevarahad jne.) ja teisel kadumaläinud teenistuse tasu. Kodukorraga võidakse määrata kindlaks keskmised tasunormid. Erand sellest põhimõttest on nähtud ette auameteid pidavate bürgermeistrite, beigeordnete ja kassapidajate kohta, kellele kogukond võib määrata üldmääruse kaudu vastava tasu.

Kes on pidanud oma kodaniku kohuste täitmiseks auameteid üldsuse kasuks, see on ära teeninud kogukonna tänu. See tänu avaldamine väljendub vastava isiku aukodanikuks tunnustamisega. Aukodaniku tiitel võib antud saada ka välismaalasil, kuid ainult järelevalveasutuse nõusolekul. Selline austamise õigus on antud omavalitsuse seadusega kõigile kogukondadele, kuna varem omasid selle õiguse ainult linnad. Kogukond on õigustatud tühistama järeleval-

veasutuse nõusolekul antud aukodaniku õigused, kui aukodanik saadab korda teo, mis ei ole tema au kohane. Kodaniku õiguste kaotaminekuga kustuvad aukodaniku õigused.

Bürgermeister, kes kutsub kodanikke pidama auameteid, võib neid vabastada igal ajal ametist. (Lõpp järgneb.)

Valdade ja alevite eelarvete koostamisest.

Oskar Angelus

Teatavasti puudub meil seni üldine omavalitsuste eelarvete seadus. Omavalitsuste eelarvete koostamise kord on nähtud ette iga omavalitsusliigi kohta eraldi maksmapandud arvepidamise korras: ajutiste maavalitsuste kohta — Maavalitsuste arvepidamise korra (RT 12—1931) § 6—16, aleviomavalitsuste kohta — Alevivalitsuste arvepidamise korra (RT 102—1931) § 6—15, vallaomavalitsuste kohta — Vallavalitsuste arvepidamise korra (RT 23—1932) § 6—15, linnaomavalitsuste kohta — Linnade eelarvete ja aruannete koostamise ning raamatupidamise juhiste (RT 22—1935) § 4—21 ja vähemusrahvuste kultuuromavalitsuste kohta — Vähemusrahvuste kultuuromavalitsuse korralduse määruse täiendamise määruse (RT 35—1933) § 58¹. Igale eeltähendatud määrusele on lisatud juurde eelarvete koostamise vormid.

Omavalitsuste eelarvete koostamise kohta eeltähendatud määrusis antud eeskirjad on enam-vähem ühesugused kõigile omavalitsusile, üksikud lahkuminekul on tingitud vaid üksikute omavalitsusliikide ülesannete lahkuminekuist, näiteks koostatakse vallaomavalitsusis tarbekorral naturaalkohuste teostamise eelarve (Vallavalitsuste arvepidamise korra § 15), ajutiselt maavalitsusis — maavalitsuse teedekapitali eelarve (Maavalitsuste arvepidamise korra § 16) jne. Suurem lahkuminek on eelarve koostamise vormis: vallad, alevid, ajutised maavalitsused ja kultuuromavalitsused käivad ühe vormi järgi, linnad — teise järgi.

Kuna käesoleva artikli ülesandeks pole lähemalt peatuda linnade eelarvete koostamisel, kuna aga teiselt poolt linnade eelarvete koostamiseks antud vormid on teistele omavalitsustele antud vormest lahkuminevad, puudutan lühidalt siiski linnade eelarvete koostamise vorme. Viimaste erinevus üldisest vormest seisab järgmises: tulud ja kulud (nii korralised kui erakorralised) on muidugi eraldatud; kuna aga teiste omavalitsuste eelarveis tuludele järgnevad kulud, esinevad linnaomavalitsuste eelarveis tulud ja kulud kõrvuti: vasakpoolel kulud ja parempoolel tulud, teiste sõnadega: iga kulu peatükile vastab sealsamas tulu peatükk. Iga peatüki lõpus on kulu osas toodud need paragrahvid ja nende üldsumma, mille all on tehtud kulu, ja tulude osas — need paragrahvid ja nende üldsumma, mille all on saadud tulu. Kui vastava peatüki all on tehtud rohkem kulusid, kui saadud tulusid, siis märgitakse nettokulu tulude poolele, kui aga on saadud rohkem tulusid, kui vastava paragrahvi

all on tehtud kulused, märgitakse nettotulu kulude poolele — sellega siis saavutatakse, et iga peatüki lõppkokkuvõtte nii kulude kui tulude osas on sama. Eelarve lõppkokkuvõttes need nettokulud ja -tulud ei tohiks figureerida, kuna siis eelarve paisuks suureks. Selle süsteemi tagajärjel leiame hulka tulude alasid, mis seisavad tühjad, sest seal pole ette näha tuluseid. Nii esineb kohe eelarve alguses tulude osas: peatükk 1, § 1 linnavalitsus. Kulude osas on selle peatüki ja paragrahvi all nähtud ette teenistustasud linnapeale, linnapea abile, linnanõunikele (p. 1), sõidu- ja päevarahad neile (p. 2), linna esinduskulud (p. 3). Milliseid tuluseid aga võib saada neil aladel? Võib olla, et mõnele linnanõunikule arvutatakse valesti sõiduraha, mis tuleb hiljem tagasi maksta ja mis läheb linna tuluks. Kuid ega eksimuste jaoks ei koostata vorme? Ja oleks imelik, kui eelarve koostajad ja selle vastuvõtjad kartuses, et keegi eksib palgade ja sarnaste kulude väljaarvutamisel ja maksmisel, võtaksid need võimalikud eksimused juba ette eelarvesse! Samasugune on lugu tulude-kulude I peatüki II paragrahviga (linnavalitsuse kantselei), kuna kulude osas kantakse kantseleiametnike palgad, vanusetasud, perekonnaabirahad, edasi kantseleikulud nagu: kantseleimaterjal, posti-, telefoni- ja telegraafikulu, tempelmaksukulu, kuulutuste kulu jne., siis majanduskulud nagu: üür, küte, valgustus, puhastus ja korrashoid, tule vastu kindlustus, edasi vallasvara soetamine, kantseleiametnike sõidu- ja päevarahad, kirjandus ja ajakirjad jne. Ei tea, missugune neist aladest võiks tuluseid anda (arvatud välja jällegi tagasimaksud, mille tekkimise allikaks võib olla vaid eksitus), need on kõik puhtkulu alad. Kokkuvõetult võib esimese peatüki seitsmest alast loota tulu vaid kolmel alal (rahandusosakond, perekonnaseisusamet, statistikabüroo), nagu see ka vormis on nähtud ette. Kolmanda peatüki alal ei nähta üldse tuluseid ette, neljanda peatüki alal — kolmest paragrahvist ühe alal, viienda peatüki alal — neljast paragrahvist ühe alal, kuuenda peatüki alal — kuueteistkümnest paragrahvist kaheksa alal, seitsmenda peatüki alal — kaheksateistkümnest paragrahvist üheksa alal jne. Selle vastu ei esine puhttulu iseloomuga tulude-kulude peatükkide all (peatükk 13 — ettevõtted ja peatükk 14 — maksud ja lõivud) mingisuguseid kuluseid, leheküljed seisavad valged, aga peavad miski-pärast seal olema. Korralise kulude-tulude eelarve vormis esineb 15 peatükist ainult 1 peatükk (peatükk 12 — varanduste kasutamine), milles kõik paragrahvid esinevad nii kulude kui tulude osas. See eelarve vorm, mille alla raisatakse üleauruselt palju paberit ja mis on mõnes osas arusaamatu (tulud palgadest ja kulud maksudest), on meil püsinud kaua, ja vist ka ainult seetõttu linnade tungeval soovil alles jäetud. Et see kaua on püsinud ja mõnes kohas veel praegugi püsib (näiteks saksa linnades), ei tähenda seda, et ta peaks püsima maailma lõpuni. Öeldakse veel, et see olevat hästi ülevaatlik. Riigi eelarve on ometigi hoopis keerulisem, kuid seal sarnase ülevaatlikkuse peale ei minda, seda ei tehta sel lihtsal põhjusel, et lihtsam vorm on just sama ülevaatlik. Sellele väidetakse vastu, et riigi eelarve on liiga suur, seetõttu kaotab kõnesolev vorm

riigi eelarves oma mõtte. Valdade eelarved on üldiselt väiksemad linnade omist, kuid vallad pole enesele soovimud linnaomavalitsuste eelarvete vormi ja saavad hästi läbi lihtsama vormiga. Näib, et peapõhjuseks kõnesoleva vormi eest sõdimiseks on harjumus ja ebamugavus üle minna lihtsamale ja loogilisemale, kuid seejuures uuele korrale.

Üldiselt, nagu tähendatud, sarnleb linnaomavalitsuste eelarvete koostamine teiste omavalitsuste eelarvete koostamisele nagu terve arvepidamise kordki (umbes kolm neljandikku linnade arvepidamise korrast on sõna-sõnalt võetud teiste omavalitsuste arvepidamise korrast).

Omavalitsuste eelarvete koostamise korda lähemalt vaadeldes peab tähendama, et praegune kord pole siiski kõige ideaalsem. Eeskirju omavalitsuste eelarvete koostamise ja üldse eelarvete kohta leidub peale eelmainitud arvepidamise kordade veel seaduses (näit. Linnade sissetulekute, väljaminekute, eelarvete ja aruannete seaduses, VSKK Nr. 274—1917, Ajutises aleviseaduses, VSKK Nr. 187—1917, Valla- ja maaomavalitsuste sissetulekute, väljaminekute, eelarvete ja aruannete ajutises seaduses, RT 18/19—1920, Kogukondliste koormatiste seaduses, VSK IV k., ja teistes, eriti viimaste aastate seadustes), millega reguleeritakse eelarvete koostamise tähtaegade, vastuvõtmise ja kinnitamise korra, sunduslike kulude, kulude peatükist peatükki ja ühe peatüki piires ülekandmise korra ja muid küsimusi. Seetõttu oleks vaja maksma panna uus omavalitsuste eelarve seadus, millega tuleks ellu viia ühised üldised eeskirjad eelarvete koostamise alal kõigile omavalitsusile. Mõnelt poolt olakse selle vastu, toonitades, et omavalitsuse liigid lähevad oma iseloomult ja ülesandelt üksteisest lahku, mistõttu ühiste eeskirjade maksmapanek eelarvete koostamiseks olevat tülikas. Siin tuleb jällegi viidata riigi eelarvele ja riigi eelarve seadusele. Üksikute ministriumide ülesanded lähevad üksteisest hoopis rohkem lahku kui omavalitsuse liikide ülesanded, aga see ometi ei takista ühtlase korra maksmapanemist; lahkuminekuid reguleerib tulude-kulude nomenklatuur.

Mis nüüd eriti puutub alevite ja valdade eelarvete koostamisse, siis tuleb kõigepealt silmas pidada, et eelarve on „alevivalitsuse majandusliku tegevuse aluseks“ (Alevivalitsuste arvepidamise korra § 6), samuti ka „vallavalitsuse majandusliku tegevuse aluseks“ (Vallavalitsuste arvepidamise korra § 6). Mitmelt poolt väideti maksvate arvepidamise kordade arvustamisel ja muutmissettepanekute tegemisel, et eelarve on vastava omavalitsuse majandusliku tegevuse k a v a; teda tuleb kavana võtta ja sellise kavana kokku seada. Oldi — ja ollakse osalt veel praegugi — arvamusel, et omavalitsus sarnleb mingisugusele ettevõttele, kus juhtub kahjusid, kus saadakse mõnikord ka kasu, kus täpsus eelarve täitmisel ei mängi osa, vaid eelarve tõeline kuju selgub alles vastava eelarveaasta lõpul. Kujutatakse nähtavasti veel praegugi ette, et omavalitsus on mõni selts, mille eelarve harilikult lõpeb lausega: „kui tulud suurenevad, võivad suurened ka kulud“. Omavalitsuste eelarved pole mingi-

sugused kavad, millele rajatakse see tõeline majanduslik tegevus, vaid nad on, nagu ülal tsiteeritud, vastava valitsuse majandusliku tegevuse aluseks. Eelarve kaudu võetakse kõik tulud ja maksatakse kõik kulud (Vallaval. arvepidamise korra § 6 ja Alevival. arvepidamise korra § 6). Ei tohi teha ühtki kulu, mis pole nähtud ette eelarves, ja ühelgi eelarves ettenähtud kulu alal ei tohi anda rohkem raha välja, kui seda lubab eelarve. Erandjuhul võib seda teha volikogu (ülekanndmine peatükist peatükki) või valitsuse (ülekanndmine ühe peatüki piires või tagavarasummast) vastava otsuse põhjal, kui eelarve teisteks kuludeks määratud summade alal on näha ette järelejääki. Sootuks uute kulude tegemiseks või kulude tegemiseks, milleks eelarves puudub summa kate ülejääkide näol, tuleb koostada lisaeelarve.

Et eelarve oleks reaalne ja et seda reaalsust saaksid kontrollida nii omavalitsuse esinduskogu ja revisjonikomisjon kui ka järelevalveasutused, selleks on arvepidamise korraga nii valla- kui ka alevivalitsusele seatud üles nõue, et „tulu- ja kulumäärad põhistatakse seaduslike alustega ja selgitavate andmetega ning arvatlustega (kalkulatsioonidega)“; vt. Alevival. arvepidamise korra § 12 ja Vallaval. arvepidamise korra § 11. Kui eelarve on koostatud puudulikult kalkulatsioonide mitteesitamise või ainult osaliselt esitamise mõttes, ei tohi esinduskogu eelarvet vastu võtta, sest ta ei vasta maksvaile nõudeile.

Nende kalkulatsioonide esitamise vastu on vaieldud. Nõupidamisel, mis 25. septembril 1931 leidis aset Siseministeeriumis, kus arutati alevivalitsuste arvepidamise korda ja millest võtsid osa peale Siseministeeriumi ning teiste riigi keskasutuste esindajate, omavalitsuste esindajad, tehti muu seas ettepanek lühendada kalkulatsioone, neid eelarvest sootuks välja jätta, ja kui ja kus neid vaja teha, paigutada seletuskirja. Viimasesse pole mõtet kalkulatsioone paigutada. Peatükkide, paragrahvide, punktide jne. kordamine erilises seletuskirjas: 1) nõuab üleearust tööd, 2) teeb üleearust paberikulu ja 3) ei paku seda ülevaadet, mida saab, kui arvatlused esinevad eelarves eneses. Viimane moment on eriti tähtis volikogude suhtes. Valla- ja alevivolnikud ei ole valdavas enamuses tuttavad eelarve tehnilise koostamise viisiga, neid ei huvita, kuidas eelarve tehniliselt peab koostatud olema, nad ei oska ega taha kalkulatsioone üksikute kulude juurde otsida kuskilt peidetuna seletuskirja, nad tahavad selgesti näha, kuipalju raha missuguseks otstarbeks ja missuguseil põhjusil tahetakse välja anda.

Sellega oleme jõudnud etteheiteni, mis sageli tehakse, vähemalt alul tehti eelarve kava kohta: see olevat liiga üksikasjaline, tungivat juba liigselt peensusteni. Võib muidugi vaielda, kas üks või teine punkt omavalitsuste eelarvete nomenklatuuris ei oleks võinud ära jääda, kas poleks võidud ühendada mõningaid kulusid, mis nomenklatuuris praegu esinevad igaüks omaette punkti all, üheks punktiks jne. Selle kohta tuleb kõigepealt tähendada: nomenklatuurid seati omal ajal kokku omavalitsuste praktika järgi: nomenklatuuri võeti need alljaotused, mis tegelikult omavalitsuste eelarve-

tes figureerisid. Muidugi leidis ühes eelarves üks peensus, teise omavalitsuse omas teine peensus jne. Endiste eelarvete nomenklatuuride kokkuvõtt andiski praeguse nomenklatuuri, mis muide aina täieneb, sest uusi tulusid ja kulusid tuleb järjest juurde, tuleb juurde kulu- ja tululiike, mida ei tuntud arvepidamise kordade koostamisel. Ei pea paika ka väide, nagu oleks maksev eelarve nomenklatuur valla- ja aleviomavalitsusele liiga suur, nagu tuleks täita vaid pool vormis ettenähtud eelarve punktidest, pool eelarvest aga olevat tühi. Eelarvesse tuleb üldse võtta ainult need peatükid, paragrahvid ja punktid, mille all tegelikult esineb kulusid ja tulusid. Ei tohi talitada nii, nagu kahjuks veel mõni omavalitsus seda teeb, kirjutatakse maha terve vormiga antud eelarve nomenklatuur ja paigutatakse sinna ja tänna summased. Vormid on nähtud ette kõigi võimalike tulu- ja kulujuhtude jaoks, ja iga omavalitsus võtab vormist selle osa, mida ta täidab, milles tal esinevad tulud ja kulud.

See nõue eelarves näidata summased ja kalkulatsioonid päris üksikasjaliselt, pole juhuslik ega mõne tuju tulemus. Mida üksikasjalisem on nomenklatuur ja tema juurde nõutud kalkulatsioonid, seda vähem saab näidata eelarvet ebareaalsena, mida ohtrasti tehti vanasti, mil praegune kord veel ei maksnud. Tulude osa puhuti kunstlikult üles, et aga võimalikult suurendada kulude poolt. Säärastele eelarvele rajati majapidamine; niisuguse majapidamisviisi tagajärjed on nüüd käes: maksuraskused, millest mõni omavalitsus oma jõul ei saa kuidagi jagu ja millest ülesaamiseks tuleb tarvitada erakordseid abinõusid kuni volikogude tegevuse seismapanemiseni ja omavalitsuste täidesaatva organi määramiseni. Praegune nomenklatuur ei võimalda enam endise aja vabu hüppeid. Eelarvest selgub, näiteks, kui suur oli vastav tulu endisel aruandeaastal, s. o. kui palju tegelikult raha laekus. Kui aga arvatakse, et vastav tuluallikas hakkab äkki rohkem raha andma kui varem, siis peavad kalkulatsioonid näitama, kust ja mispärast vastav ala annab arvatavasti rohkem tulu kui varem ja kuipalju nimelt. Kulude osa näitab oma üksikasjalikkusega ja kalkulatsioonidega, kas pole liialdatud kuludega, kas volikogu ja valitsus talitavad nagu korralik peremees, või pillavad nad raha sinna, kus seda pole vaja.

Peab ütlema, et eelarve detailiseerimine ühes nõutavate kalkulatsioonidega ka väikseima kulu ja tulu juures, on kasu toonud kõigepealt omavalitsustele enestele. Paljud vallavalitsuse liikmed on nende ridade kirjutajale seletanud, et need üksikasjalised kalkulatsioonid on neile annud selge pildi vallaomavalitsuse majapidamisest, on neile näidanud, kus ja milles seisavad senise majapidamise puudused ja nõrgad küljed. Mõistagi kergendavad need üksikasjad tunduvalt järelevalveasutuste tööd eelarvete kontrollimisel ja kinnitamisel. Lõpuks annavad arvatlused asjast huvitatud kodanikule selge ülevaate selle kohta, kuhu kulutatakse raha, mis kodanik oma vallale või alevile maksab mitmesuguste maksude näol.

Mis nüüd puutub valla- ja aleviomavalitsuste eelarvete koostamise üksikasjusse, siis olgu allpool juhitud tähelepanu mõningaile puudusile, mis võrdlemisi tihti esinevad neis eelarveis ja mis on

enam-vähem kõik tingitud kas kalkulatsioonide puudumisest või puudulikkusest või aga tulude-kulude paigutamise sarnaste peatükkide, paragrahvide või punktide alla, kuhu need sisult ei kuulu.

Korraliste tulude osas puuduvad I peatükis (maksud) tihti täpsemad kalkulatsioonid. Jäetakse nimetamata maksustatud kinnisvarade liigid ja tähendamata nende puhtakasurublad või muud väärtused (alevitel § 1—3, valdadel § 1 ja 2). Isikumaksu märkimisel (alevitel § 19, valdadel § 4) jäetakse tähendamata maksustatud isikute arvud ja maksumäärad, kusjuures tihti ei märgita, millal ja missuguse volikogu otsusega need maksud määrati, selle asemel tuuakse eelarve vastuvõtmise otsuse protokoll number ja kuupäev. Alevite eelarveis puudub § 8—18 (maks: vooariidelt; eraisikute hobustelt ja sõiduriistadelt; koertelt; jalgrattailt ning mootorsõidukeilt; paatidelt ja süstadelt; kuulutusilt ja reklaamelt; veo- ja kandekauplejailt; kogukondliste kaalude tarvitamise eest; suvitajailt; turgude, tänavate ja platside tarvitamise eest müügikohtadeks; lõbustusilt) all maksustatud objektide nimetus ja arvud, maksumäärad ja volikogu maksustamise otsused ning viimaste kinnitused. Valdade eelarvetes puuduvad § 5—11 (maks: äriliselt tööstustevõttele; aurumasinailt; mootoreilt; jalgrattailt; veoäripidajailt; sõiduhobuseilt; töldadelt) all maksustatud objektide nimetus ja arvud, maksumäärad ja volikogu maksustamise otsused ning viimaste kinnitused. Sarnaseid kalkulatsioonideta või puudulike arvatlustega varustatud tuluparagrahve leidub valla- ja aleviomavalituste eelarveis peale tähendatud eelarve osade suurel arvul veel mujal, kuid nende üksikasjaline loetelu viiks liiga kaugele. Juba tähtsaimas tulude osas — maksude alal — kalkulatsioonide puudus näitab, et igal pool ei võeta asja tõsiselt, et katsutakse ikka veel tulusid huupi võtta eelarvesse, lootuses muidugi, et kui volikogu asja läbi laseb, siis ka järelevalveasutused pigistavad silmad kinni.

Muide paar sõna maksudest: näib nagu oleks neid liiga palju või õigemini, et praegu veel määratakse ja võetakse makse objektidelt, mis pea sugugi ei anna tulu, ja milliste maksude määramine ja võtmine sünnitab rohkem kulu ja tööd, kui asi seda väärrib, näiteks maks töldadelt. Eelpooltoodud loetelus puuduvad maksud, mille võtmist õigustavad hilisemad seadused, näiteks maksud, mis on ühenduses Jahiseadusega.

Tulude osas juhtub tihti ebaõieti tulude paigutamisi sarnaste punktide, paragrahvide ja peatükkide alla, kuhu nad oma iseloomult ei kuulu. Kõige enam patustatakse siin peatükkide lõppu (vormides nimetuseta jäetud) paigutatud paragrahvide ja mitmesuguste tulude (ptk. VIII) peatüki alal. Mõned vallad paigutavad, näiteks, I peatüki lõppu § 16 alla maksu jalgrattanumbreilt, olgugi et selleks on olemas eripunkt samas peatükis (ptk. I § 8). Sama jalgrattamaks esineb mõne valla eelarves veel VI peatükis § 3 p. 4 ja 5 all või sama peatüki § 5 all. On küll arusaamatu, kuidas säärane maks võib sattuda tuludesse heakorral alal! VIII peatüki alla viivad mõned vallad kõik tulud, mida nad ei oska paigutada vastavate teiste peatükkide alla, nii et sinna satub: isikumaks (!), jalgrattamaks,

tööstusmaksu viivitusprotsendid, koolisaali üür, tulu inventari müügist, jooksva arve protsendid, tasud hääleõiguslike kodanike nimekirjade pidamise eest jne., peale selle veel „juhuslikud ja ettenägemata tulud“, tähendamata kellelt või millelt võidakse saada sarnaseid tulusid, millise arvatluse järgi ja mis alusel need saadakse. Nende „juhuslike“ tulude olemasolu eelarves äratavalt kahtlust, tihti need pole muud kui varjatud puudujääk. Üldiselt peab sedasama märkima ka aleviomavalitsuste eelarvete kohta.

Erakorraliste tulude all jäetakse nii valdades kui alevites tihti tähendamata, milliseid varandusi müüakse, milliseid erikapitale ja milleks kasutatakse, kellelt ja milleks toetused ning laenud saadakse, milliste volikogu otsuste alusel müüakse varandusi, kasutatakse kapitale ja tehakse laene, kellelt ja millal need otsused on kinnitatud.

Samad puudused, mis esinevad eelarvete tulude osas, tulevad tihti nähtavale ka eelarvete kulude osas.

Korraliste kulude all esineb kalkultatsioonideta või puudulikude arvatlustega hulk summasid. Selleks mõningad näited. Alevite eelarvetes leiame I peatüki all tihti „mitmesuguseid kulusid“, kusjuures kuskilt ei selgu, milleks need summad mõeldakse kasutada ja mille põhjal nad esitatud suuruses on välja arvutatud. Valdade eelarvetes leiame I kulupeatüki all sageli kulusumma nimetusega „mitmesugustele komisjonidele“ ja „muud päevarahad“; puudub igasugune arvatlus missugustele komisjonidele, mitmele liikmele ja mitme koosseisule eest on määratud päevarahad. II peatüki all tuuakse personaali palgad tihti paušaalsummas, märkimata kellele kui palju palka makstakse, missuguse volikogu otsusega need palgad on määratud. Sama peatüki § 5 p. 2 ja 3 all jätavad nii vallad kui alevid tihti tähendamata kütte- ja valgustusainete määra ja hinna. V peat. (haridus) lit. A § 1 (algkooli majanduslike kulusid) all jätavad vallad ja alevid sageli märkimata, millistele omavalitsustele milliste algkoolide majanduslike kulusid, kuipalju tasutakse igapäevale ja millise korralduse alusel. X peat. lit. A ja B (valdade eelarvetes) ja XI peatüki lit. A ja B (alevite eelarvetes) jäetakse tähendamata, missuguseile pankadele, asutusele või isikuile mil aastal ja milleks saadud laenu või millise võla milliste osade kui suured kustutused ja kui kõrged protsendid tasutakse, kuigi vormid eriliselt täpselt sisaldavad kõik need andmed; mõnes eelarves märgitakse protsentide (lit. A) või laenude (lit. B) tasumise all vaid väga lakooniliselt „mitmele pangale“.

Väga sageli juhtub alevi- ja vallaomavalitsuste kuluelarvetes ka summade ebaõieti paigutamisi. Selleks vaid mõningad eriti silmatorkavad näited. Nii alevid kui vallad armastavad II peatüki § 4 p. 5 alla viia kõiksugused kulud, mis iseloomult kuuluvad sama paragrahvi teiste punktide alla, nagu „Riigi Teataja“, „Maaomavalitsuse“, „Eesti Politsei“ jne. tellimine (kuulub p. 4 alla), paberi, pliiatsite, tindid, sulgede muretsemine (kuulub p. 1 alla), üks vallaomavalitsus paigutas siia miskipärast isegi karjamaa aia parandamise! Paljud vallad paigutavad sama peatüki § 6 ja 7 alla kulud hobuse-

passide, isikutunnistuse plankettide ja jalgrattanutumbrite muretsemiseks (kuuluvad § 4 p. 1 alla), kirjutusmasina muretsemiseks (kuulub § 5 p. 5 alla), vallamaja remondiks ja hoonete paranduseks (kuuluvad § 5 p. 6 alla), materjalide veoks (kuulub § 5 p. 2 alla, kui materjalid veetakse vallavalitsuse ruumide kütteks, ja § 5 p. 6 alla, kui materjalid veetakse hoonete paranduseks), maa rendiks ja maksudeks (kuulub § 5 p. 8 alla nimetusega „maa rent ja maksud“) ja muidugi veel „ettenägemata kuludeks“ ja „muudeks kuludeks“, mis on ebamäärane ja ülearune, sest on raske ette kujutada, missuguseid ettenägemata kulusid kõnesoleva peatüki juures võib ette tulla. Need „ettenägemata kulud“ paigutatakse aga eelarvesse „niisamuti“ ja „igaks juhuks“, arvesse võttes, et peatüki lõpp antud vormes näib seda nagu lubavat. Mõned vallad on paigutanud III peatüki lit. B (vallakohus) § 6 alla kulu nimetusega „nekrutide korterirahad“ (tuleb paigutada sama peatüki lit. A § 3 alla nimetusega „kaitseväekohustuste täitmine“). Milliseil kaalutlusil need korterirahad paigutati just vallakohtu (valla vaestelastekohtu) kuludeks ettenähtud ossa, jääb arvatavasti eelarve koostajate igaveseks saladuseks! Üks vald paigutas kulude IV peatüki § 2 (valla kalmistu) p. 3 alla toetuse kaitseleidule (peab seisma XI p. järgmise vaba paragrahvi all nimetusega „toetused organisatsioonidele“, kuhu tuleb üldse paigutada toetused organisatsioonidele, kes ei taotle otseid hariduslikke või hoolekandelisi sihte)! Alevite eelarvetes esineb kulude V peatüki lit. C § 4 p. 7 (kinnitus tule vastu) all ekskursiooni kulusid, mida võib paigutada sama lit. § 11 alla, sama peatüki ja lit. § 4 p. 8 all esinevad jõulupuu kulud, mis ometi pole majapidamise kulu, vaid kuulub sama lit. lõppu § 11 või järgmise vaba paragrahvi alla.

Erakorraliste kulude osa kohta alevite ja valdade eelarveis tuleb tähendada, et seal on tihti jäetud tähendamata erakorraliste tulude paragrahvid, mille arvel erakorralised kulud tasutakse, vallavolikogu otsused, millega erakorralised ülesanded määrati. Erakorralised kulud on tingitud erakorralisist tuludest. Kui erakorralist tulu ei ole, ei saa olla ka erakorralist kulu. Kui eelarves ettenähtud erakorralist tulu ei saa, siis erakorraline kulu tema arvel peab jääma tegemata. Kui mõni ülesanne teostatakse osalt harilike korraliste, osalt erakorraliste tuludega, siis sellele vastavalt peab ka kulud paigutama kahte eelarve ossa — korralisse ja erakorralisse ossa. Kurioosumina olgu märgitud, et üks vald paigutas erakorraliste kulude ossa surnuteki muretsemise, mis muidugi kuulub korraliste kulude VI ptk. lit. A § 9 alla.

Vaatamata sellele, et loetletud puudusile on alevi- ja vallavalitsuste tähelepanu juhitud küll üksikkirjadega, küll — ja väga põhjalikult — ringkirjadega (vt. Kohtu- ja Siseministeeriumi administratiivosakonna ringkiri 31. oktoobrist 1933 Nr. 1144 alevivalitsustele ja sama osakonna ringkiri 17. jaanuarist 1934 Nr. 1665 vallavalitsustele), pole kõik alevi- ja vallavalitsused asja veel südamesse võtnud ja täie tõsidusega eelarve nomenklatuuri läbi mõelnud ja täitnud. Eelarves peegeldub väga tähtsal määral omavalitsuse

tegevus ja tema koostamises korralikkus ja viis, kuidas omavalitsuse asju üldse aetakse. Seda ei tohiks eelarve koostamisega ametis olevad isikud kunagi unustada.

Vallaomavalitsuste ümberkorraldamise aluseid.

V. Verner

Suurem osa juriste on asunud seisukohale, et maksva Põhiseaduse järgi maaomavalitsused ei saa enam püsida omavalitsuste ühikutena. Võttes aluseks seda seisukohta, võeti Riigikogu poolt 19. jaanuaril 1934 vastu Maakondade ajutine korraldamise seadus, millega kaotati maaomavalitsused kui omavalitsuse ühikud ja asendati ajutiste maavalitsustega. Maavolikogud lõpetasid oma tegevuse. Maavolikogude ja maavalitsuste funktsioonid läksid üle ajutisile maavalitsusile.

Ajutised maavalitsused, nagu see selgub nende nimetusestki, ei saa olla kestvad asutused, vaid on üleminekuaja korraldused, mis loodi selleks, et küsimuse laiaulatuslikkuse pärast ei saadud lõplikult lahendada maakondade reformi, vaid oldi sunnitud leppima ajutise korraldusega. Seega on ajutiste maavalitsuste korraldus üleminekuaja korraldus ning tuleb asendada juba lähemas tulevikus kestvama korraldusega.

Koos maakondade ümberkorraldamise lahendamiselega on paratamatult kerkinud üles vallaomavalitsuste ümberkorraldamise küsimus.

Meie omavalitsuste ellu puutuvad normid on niivõrd laiali pilatud ja mitmeid kümneid kordi muudetud ja täiendatud, et raske on orienteeruda selles rägastikus isegi asjatundjal, rääkimata veel harilikust kodanikust või valitud omavalitsuste tegelasist, kes ainult lühikese aja vältel ajutiselt on tegelenud omavalitsuse alal. Pealegi on suur hulk maksvaid norme veneaegsed ja vene keeles, mida suurem osa omavalitsuse tegelasi ei tunne. Seepärast on tungiv tarvidus omavalitsusisse puutuvate normide kodifitseerimise järgi ja tervitatavad valitsuse poolt astunud sammud selles suunas. Omavalitsuste alal suurem osa veneaegseid ja laialipaisatud norme kaob omavalitsuste reformi teostamisega. Seepärast on vajaline ja otsustarbekohane, et omavalitsuste reform leiaks kiire ja põhjapaneva lahenduse.

Valdade ümberkorraldamise juures on üheks tähtsamaks ja raskemaks küsimuseks valdade suuruse küsimus. Selle lahendamine seisab ühenduses väga mitmesuguste asjaolude ning raskustega, mispärast see on vägagi delikaatne ja komplitseeritud küsimus. Iga vald, olgu väike või suur, on huvitatud oma olemasolust ning võitleb täie innuga oma püsimise eest. Reformi teostajail tuleb teisest küljest silmas pidada asjaolu, et tulevikus ümberkorraldatud vald ka tõeliselt suudaks täita neid suuri ja laialdasi ülesandeid ja kohustusi, mis temale pannakse.

Valla suuruse küsimuse lahendamisele asudes tuleb kõigepealt silmas pidada kaht tegurit, s. o. valla pindala ja elanike arvu. Neist tähtsamaks tuleb pidada elanike arvu, mis peab olema aluseks valla suuruse määramisel.

Eestis on valdu järgmiselt viimase rahvaloenduse andmeil: kuni 500 elanik. 11 (2,9%), 500—1000 elanik. 53 (14,2%), 1000—1500 elanikuga 72 (19,4%), 1500—2000 elanikuga 72 (19,4%), 2000—3000 elanikuga 93 (25,0%), üle 3000 elanikuga 71 (19,1%). Vaadeldes valdade suurust üksikute maakondade järgi, näeme, et suuremate valdade maakonnad on Viru-, Saare- ja Petserimaa. Virumaal on valdu alla 2000 elanikuga 9, Saare- ning Petserimaal pole üdse alla 2000 elanikuga valda.

Vaadeldes valdade kulusid ja tulusid ja võrreldes neid valdade elanike arvuga, saame järgmise pildi.

Üksikute tulu- ja kululiikide summa 1 elaniku kohta (sentides) valdades rahvastiku arvu järgi 1932/33. a.

| | Kuni 500 | 500— 1000 | 1000— 1500 | 1500— 2000 | 2000— 3000 | Üle 3000 | Kokku 1932/33 |
|-------------------------------|-------------|--------------|---------------|---------------|---------------|-------------|------------------|
| Tululiikide järgi | | | | | | | |
| Kinnisvaramaks | 107 | 100 | 93 | 90 | 78 | 61 | 77 |
| Tulumaks | 32 | 32 | 32 | 31 | 33 | 31 | 32 |
| Vallaomav. maks | 355 | 340 | 327 | 302 | 309 | 285 | 303 |
| Sellest isikumaks | 262 | 245 | 238 | 220 | 222 | 198 | 216 |
| Erimaksud dokum. | 1 | 3 | 2 | 2 | 1 | 2 | 2 |
| Muud maksud | 27 | 14 | 17 | 16 | 15 | 14 | 15 |
| Kokku maksud | 522 | 489 | 471 | 441 | 436 | 393 | 429 |
| Valla kapitalid | 21 | 13 | 12 | 23 | 15 | 9 | 14 |
| Valla varandused | 16 | 38 | 20 | 26 | 15 | 11 | 17 |
| Valla ettevõtted | — | — | — | 3 | 4 | 2 | 2 |
| Toetused | — | 23 | 5 | 6 | 1 | 3 | 4 |
| Kulude tasu | 28 | 21 | 15 | 16 | 11 | 10 | 13 |
| Kavatsetud laenud | 11 | 28 | 81 | 58 | 41 | 49 | 50 |
| Mitmesugused kulud | 88 | 74 | 53 | 52 | 45 | 33 | 45 |
| Kokku | 686 | 686 | 657 | 625 | 568 | 510 | 574 |
| Kululiikide järgi | | | | | | | |
| Vallavalitsus | 361 | 273 | 240 | 211 | 181 | 165 | 193 |
| Vallakohus | 8 | 12 | 8 | 7 | 6 | 6 | 7 |
| Rahvaharidus | 140 | 133 | 161 | 193 | 180 | 166 | 172 |
| Hoolekanne | 62 | 126 | 100 | 116 | 90 | 77 | 92 |
| Heaolu | 7 | 6 | 7 | 8 | 7 | 8 | 8 |
| Valla kapitalid | 16 | 28 | 10 | 7 | 10 | 1 | 7 |
| Valla üldvarandused | 8 | 26 | 6 | 16 | 5 | 7 | 9 |
| Valla ettevõtted | — | — | — | 2 | 3 | 1 | 2 |
| Valla võlad | 18 | 31 | 56 | 28 | 32 | 31 | 33 |
| Mitmesugused kulud | 14 | 6 | 11 | 3 | 5 | 9 | 7 |
| Tagavarasumma | 1 | — | — | 1 | 1 | 1 | 1 |
| Kokku | 635 | 641 | 599 | 592 | 520 | 472 | 531 |

Kogutud andmete najal selgub muide huvitav asjaolu, et puudujääkidega töötanud valdu leidub siiski rohkem väiksemate val-

dade hulgas. Viru- ja Saaremaal, kus enamikus suuremad vallad, on puudujääkidega töötanud valdu kõige vähem. Eeltoodust tuleb järeldada, et väiksemate valdade ülalpidamine tuleb kallim kui suuremate oma, ja nende majapidamise tasakaalustamine ning eelarve koostamine paneb valla kodanikele peale suuremaid kohustusi.

Meie vallad on ajalooliselt arenenud välja mõisate järgi. Mõisasüda ühes temast eraldatud ja äramüüdüd talunditega ning nende elanikkonnaga moodustasid enesest teatud iseseisva ühiku, millest aegamööda arenesid administratiivühikud — vallad. Vastavalt sellele, kuidas olid mõisa maa-alad, kas üheskoos või laialipillatult, nii kujunes ka valla territoorium. Ajaloo kestel sündis selliste valdade piires küll muudatusi, kuid suuremalt osalt on need vallad selliseina püsinud tänaseni. Seetõttu on meil valdade suurused väga juhuslikud ja mitmesugused. Väga suurel arvul esineb meil „lappvaldu“, kus valla üksikud maa-alad on laiali pillatud ja asuvad hoopis teise valla piirkonnas. Selliseid lappvaldu leidub meil 40 ümber, eriti rohkesti asub neid Viljandi-, Tartu- ja Virumaal.

Sellised lappvallad ja samuti ka ebaloomuliku kujuga vallad (vorstikujulised, nagu näiteks Inglise Harjumaal) ei ole otstarbekohased ja valla administratsiooni kui ka elanikkonna huvides vastuvõetavad. Siin tuleb paratamatult nende piiride korraldamiseks ja parandamiseks midagi ette võtta. Ei saa siin arvestada sentimentaalseid tundeid ajalooliste piiride kadumise mõttes. Ajalugu ja traditsioonid on õigustatud ainult niivõrd, kui võrd see on loomulikule mõistusele ja ajanõuetele vastuvõetav ja otstarbekohane. Lappvaldade suhtes ei saa seda öelda, ning seepärast ei ole õigustatud selliste ebaloomuliku kujuga valdade olemasolu ja nende ümberkorraldamine ja planeerimine on esimeseks tööks valdade reformi teostamisel.

Valdade ümberkorraldamise küsimuse käsitlemisel on kerkinud üles kihelkondade küsimus. See küsimus ei ole uus, vaid seda küsimust on käsitletud isegi möödunud sajandil erikirjutisis ja arutlusis. Ka meie omariikluse päevil on see mitmel korra üles kerkinud. See küsimus on siiski niivõrd tähtis, et selle juures lähemalt peatuda.

Asume asja juurde kõigepealt vormilisest seisukohast. Kihelkonnaomavalitsuste idee pooldajate seisukohalt väljudes tuleks meil kaotada maakonnad ja vallad kui administratiivühikud ning asendada neid kihelkonnaomavalitsuse ühikutega. Maksva Põhiseaduse § 75 on kindlustatud linna-, alevi- ja vallaomavalitsuste olemasolu. Kui võrd võib peale nende kolme territoriaalse omavalitsuse ühiku lüüa ja asutada veel teisi omavalitsuse tüüpe, selle kohta on vaidlusi juristide seas, kuid on ilmselt selge Põhiseaduse tekst ja mõte, et need kolm Põhiseaduses ettenähtud omavalitsuse ühikut on ja peavad jääma. Järelikult vallaomavalitsusi kui omavalitsuslikke korraldusi ei saa jätta välja meie halduskorralduse üldsüsteemist. Muidugi selle juures ei ole võimatu vallaomavalitsusi ümber korraldada suuremaiks, kihelkonnaomavalitsuste suurusiks ühikuiks, kuid nende nimetusena peab ikkagi figureerima vallaomavalitsus.

Kihelkonnaomavalitsuste idee pooldajate peaarvumendeks on väide, et kihelkonnaomavalitsused suudaksid täita niihästi praegusi vallavalitsusil kui ka maavalitsusil lasuvaid ülesandeid. Selle kõige tagajärjel on loota suurt kulude kokkuhoidu.

Võttes aluseks meie kihelkondade kui omavalitsusühikute arvu ja suurust, näeme, et saaksime sel korral 11 maakonna ja 370 valla asemele umbes 100 uut omavalitsusühikut. Kuna maal asuvate elanike üldarv on umbes 760.000, siis kujuneks tulevase kihelkonnavalla elanike arv keskmiselt 7500 ümber. Harjumaal, näiteks, tuleks kõige vähema elanike arvuga vallaks Nissi, 5212 elanikuga, ja suurimaks Keila — 11.503 elanikuga. Tegelikult on meil praegu olemas valdu Petserimaal, kus elanike arv vähemaist kujundatavast kihelkonnist kaugelt suurem. Nii on Irboska vallas üle 10.000 elaniku, Senno vallas üle 8000 elaniku jne. Seega on meil juba praegu olemas kihelkonnaomavalitsuste suurusi valdu, ja nende seisukorrast ning tegutsemisest võime teha ka tulevikus kujundatavate kihelkonnaomavalitsuste suhtes mõningaid järeldusi.

Tegelikult elust ja olukorrast teame hästi, millises seisukorras on need *Petserimaa* kihelkonnasuurused vallad. Nad suudavad hädavaevalt täita neid ülesandeid, mis on pandud neile praeguste seaduste ja korraldustega. Nendele peale panna veel uusi ülesandeid ja kohustusi, oleks mõttetus, kuna need jääksid täitmata. Seejuures tuleb arvestada veel asjaolu, et Petserimaa on palju tihedamalt asustatud, kui seda on teised maakonnad. Seepärast pindala 10.000 elanikuga vallas, näiteks Läänemaal, oleks mitu korda suurem kui Petserimaal.

Lähemalt kaaludes, milliseid praegu maavalitsuste ja valdade peal lasuvaid ülesandeid suudaksid kihelkonnad-vallad täita, selgub järgmist. Kihelkonnad-vallad võiksid täita üldiselt kõik praeguste vallaomavalitsuste ülesanded. Maavalitsuste ülesandeist võiksid nad üle võtta ainult lahtise hoolekande korraldamise ja jaoskonnaarstide ja ämmaemandate ametisse palkamise. Jaoskonnaarstide juhtimine ja järelevalve nende üle peab aga endiselt maavalitsuse või keskasutuse juures asuva maa-arsti kätte jääma. Kõiki teisi ülesandeid, nagu valdade järelevalve ja revideerimine, kesk-, täiendus- ja kutsekoolide asutamine ja ülalpidamine, kinnise hoolekande korraldamine, teede ja sildade ehitusalasse puutuvate küsimuste lahendamine jne., ei ole võimalik nende laiaulatuslikkuse tõttu panna kihelkondadele-valdadele. Sellega ei suudaks kihelkonnad-vallad kaugeltki täita neid lootusi, mis nendele pandud kui omavalitsusühikuile, mis peaksid ühel hoobil asendama niihästi maavalitsusi kui ka vallaomavalitsusi.

Tulles teise tähtsama küsimuse juurde kihelkondade-valdade probleemis, nimelt kulude küsimuse juurde, selgub, et lootused suurest kulude kokkuhoiust on samuti näilised. Siin võtame tegeliku kulude kalkulatsiooni aluseks Harju maakonna selle tervikuna. Harjumaa 1934/35. eelarveaasta kulude kokkuvõttest näeme, et kogu Harjumaa valdade kulude kogusumma sel eelarveaastal oli 422.116 krooni. Koostades kalkulatsiooni Harjumaa kohta kihelkondade-

valdade kulude suhtes selgub, et korraliste kulude summa nende kohta teeks välja kr. 485.255. Seega kr. 63.139 võrra suurem kui valdade korraliste kulude summa. Kui aga arvestada veel juurde erakorralised, s.o. ühekordsed kulud, mis on tingitud kihelkondade-valdade siseseadmisest ja korraldamisest, siis selgub, et kogu kulude summa tõuseb kr. 846.375. Erakorraliste kulude kogusumma oleks selles kr. 361.120, mis koosneb uute vallamajade juurdeehitamisest ja vanade ümberehitamisest, vallakantsleji korrastamisest ja vastavate bürootarvete muretsemisest. Siin võib ehk väita, et sel korral kaoksid kulud maavalitsuste peale, kuna kihelkonnad-vallad täidaksid niihästi valdade kui ka maakondade ülesandeid. Nagu nägime juba eelpool, teatavaid, praegu maavalitsuste peal lasuvaid ülesandeid ei suuda ikkagi täita need kihelkonnad-vallad, mispärast peavad jääma maakonnalinna teatavad keskused või vähemalt ametkonnad. Ja kulude kokkuhoid sel korral oleks minimaalne.

Kihelkondade-valdade juures kerkib üles palju tõsisemaid raskesti ja küsimusi hoopis teisest küljest. Kõigepealt toob see paratamatult enesega kaasa vallavalitsuse kaugenemise valla elanikest. Väiksemate valdade suureks plussiks on asjaolu, et vallavalitsus on rahvale kättesaadav. See on oluline eeldus valla korralikuks asjaajamiseks. Vallavalitsus on suuremale osale elanikele ainsaks ja peamiseks asutuseks, mille kaudu kodanikud puutuvad kokku riigivõimu ja valitsemisküsimusiga. See on asutus, kellelt teiste asutuste ja isikute poolt nõutakse igasuguseid tõendusid, tunnistusi ja andmeid vallaelanike kohta. Kõige selle juures on olulise tähtsusega asjaolu, et vallavalitsuses isiklikult tuntakse kõiki vallas elavaid kodanikke. Praeguses valdades on suuremalt osalt lugu ka selline. Kuid siiski leidub juba valdu, kus elanike arv on niivõrd suur, et vaevalt suudetakse tunda vallavalitsuses üksikuid isikuid isiklikult, milline asjaolu omakorda annab end tunda valla asjaajamises. Siin tekivad paratamatult vallavalitsuse abiorganid külakümniku või mõne teise surrogaadi näol, kes etendab vahemehe osa vallavalitsuse ja kodanike vahel. Meil kerkib paratamatult üles kihelkondade-valdade loomisel kihelkonnavaldade abiorganite loomise küsimus. See toob loomulikult kaasa uusi kulusid ja väljaminekuid.

Kihelkondade-valdade korraldus eeldab, et kõik senised vallad tuleb ümber korraldada, uued piirid ajada, uued keskused ja vallamajad teha jne., tuleks ette võtta täieline ümberkorraldus. Sünniks järsk murrang meie halduskorralduses. Siin pörgatakse raskuste vastu, mis kujutavad enesest harjumused ja kohapealsed traditsioonid. Iga valla ümber on kujunenud omaette tervik oma rahvaga, oma traditsioonidega. Igas vallas on kujunenud kindel tegelaste kaader, kellele oma valla asjad on saanud omaseks ja armsaks. Kõiki neid väärtusi, mis on kogutud aastakümnete ja sadade jooksul, ühel hoobil hävitada, tundub liigagi julge sammuna. Sellest tuleb järeldada, et kihelkonnaomavalitsuste küsimus asja praeguses seisukorras ei saa tulla kõne alla, vaid peab ära langema.

Vaatleme valdade ümberkorraldamise küsimust teisest seisukohast.

Valdade ümberkorraldamisel ja liitmisel tuleks pidada silmas väga mitmesuguseid asjaolusid. Eelkõige peab tähendama, et valdade elanike arv ei saa olla püsiv mõiste. See on looduslikest ja geograafilisest maapinna tingimustest, elanikkonna juurdekasvust, rahva majanduslikust seisukorrast jne. Ei saa üksi arvestada elanike arvu ega maapinna suurust. Kui väikeses vallas on maapind viljakandev, elanikkond tihe ja rahvas jõukas ning maksujõuline, siis suudab ta sama hästi omaga toime tulla, või veel paremini kui suur vald suure maa-alaga, kus elanikkond on hõre ja harvalt asustatud ning vaene ja maksujõuetu, nagu näiteks rannavaldades.

Valdade ümberkorraldamisel tuleb pidada silmas ka valla keskuste küsimust. Igas vallas peaks võimalikult olema keskus, kuhu koonduksid valla tähtsamad ettevõtted, asutused ja kultuurised koondised. Ümberkorraldamisel on otstarbekohane kasutada juba olemasolevaid keskusi, nagu alevikke, raudteejaamu jne.

Meil on praegu 369 valda väga erineva rahvastikulise ja samuti ka territoriaalse suurusega. Keskmise valla rahvastikuline suurus on 2060 elanikku ning keskmine valla pindala 212 ruutkm. Üksikute maakondade järgi on rahvastikuline ja pindalaline suurus väga kõikumine. Kõige kõrgem on see Petserimaal, kus valla keskmine elanike arv on 5490, Saaremaal 2850 ja Valgamaal ainult 1360. Valla keskmiseks pindalaks on Virumaa 177 km², Saaremaa 163 km² ja Valgamaa 79 km².

Siin tuleb tähendada, et üksikuis maakonnis on valdade suurused väga mitmesugused ja suurte kõikumustega. Suure pindalaga ja elanike arvuga valdade kõrval asetsevad kääbusvallad, mis isegi kuni 10 korda väiksemad suurtest naaberriikidest. Selline ebaühtlane valdade suurus mõjub halvavalt meie üldisele halduskorraldusele ja ei luba ühtlaselt ega õiglaselt jagada kohustusi kodanike vahel ning täita valdadel ühtlaselt riigivõimu poolt peale pandud ülesandeid.

Milline peaks olema nn. ideaalne, kõige parem ja otstarbekohasem vald oma suuruselt nii rahvaarvu kui ka pindala seisukohalt väljuses?

Siin peab tähendama, et absoluutselt kindlat ja püsivat suurust on raske üles seada. Ühelt poolt valdade suurenemisega saaksime valdu arvult vähem ja sellega saavutaksime administratsioonikulusid kokkuhoidu. Teisest küljest aga kodanike tööaja kaotuse kulu vallavalitsuses käimisel on suuremas vallas palju suurem kui väikeses vallas. Nii et selle küsimuse lahendamisel püsime teatud nõiaringsis. Kui valla keskmiseks kauguseks oleks 7 km, siis saaksime 292 valda Eestis, 8 km juures 224 valda, 9 km juures 177 valda, 10 km juures 143 valda, 11 km juures 118 valda ja 12 km juures 100 valda. 6 km kauguse juures oleks valdade arv 399 ja 3 km juures 1548. Tegelikult liituvad siia veel väga mitmesugused teised asjaolud, nagu maastiku geograafilised tingimused, rahvastiku tiheduse ühtlus jne., millised tegurid muudavad küsimuse tegeliku lahendamise veel keerulisemaks.

Ideaalse valla suurus ei ole absoluutne ja see on olemas paljudest tegureist, peamiselt rahvastiku tihedusest ja liiklemise tingi-

musist. Kui muutuvad liiklemise tingimused, paranevad teed ja liiklemise kiirus tõuseb vastavate mootorsõidukite tööle rakendades, kui kasvab rahva tihedus teataval territooriumil, siis ühes sellega muutub ideaalse valla suurus. Sellega ei saa leida absoluutselt ideaalset valda ja selle suurust alaliseks, vaid ainult teatavaks kindlaks ajastuks.

Võttes arvesse kõiki teoreetilisi ja praktilisi kaalutlusi, on siiski võimalik valdade suuruse küsimuses võtta teatavad kindlad alused ja seisukohad. Nii Siseministeeriumi poolt juba 1930 väljatöötatud ja 1934. a. täiendatud vallaomavalitsuste seaduse eelnõus oli nähtud ette alla 1000 elanikuga valdade liitmine naabervaldadega. Erandeid võis teha ainult valdadele, mille looduslikud või geograafilised tingimused seda ei luba, nagu saarte vallad, näiteks Prangli, Kihnu jne. Peale selle ka mõned vallad, kus liitmist takistavad teised looduslikud tingimused, nagu läbipääsematud sood, metsad jne. Sellised vallad jäävad püsima vaatamata sellele, et nende elanike arv on alla 1000.

Vallad alla 2000 elanikuga kuuluksid liitmisele, kui nad osutuvad elujõuetuiks nendele pandud ülesannete täitmisel või kui liitmine on tingitud nende piiride asendi otstarbekohatusest.

Maaomavalitsuste Liidu poolt 1934. a. väljatöötatud põhilause kohaselt jääksid vallad üle 2000 elanikuga ja nende ümberkorraldamine võib tingitud olla ainult piiride õiendamisest, mõne valdalaosa juurdeandmisest või äravõtmisest. Alla 2000 elanikuga valdade suhtes tuleb iga kohta konkreetset kaalumisele nende ümberkorraldamise küsimus.

Kuna meil Eestis on 369 vallast alla 1000 elanikuga 50 valda ja alla 2000 elanikuga 141 valda, siis puudutab ümberkorraldamise küsimus peamiselt neid 191 vallaomavalitsust. Arvestades neid kitsendavaid tingimusi, milleks on valla geograafilised ja looduslikud tingimused ja nende elujõuetus ning piiride otstarbekohatus, tuleb arvata, et liitmisele võiks tulla sel korral umbes 100 valla ümber. Ja see on küllaltki suur % valdade üldarvust, mille liitmine kaugeltki ei sünni kergelt ja raskusteta.

Tegeliku vallaomavalitsuse reformi teostamiseks tuleb muidugi kõigepealt anda vastav seadus, kus on määratud vastavad alused ja tingimused valla suurusest. Neil alusel tuleks siis konkreetselt iga liidetava valla küsimus otsustada omaette, põhjalikult kaaludes sinna juurde kuuluvaid tegureid ja asjaolusid. Reformi teostamisel tuleb juba üleriiklikult valdade liitmise ja kaotamisega lahendada ka piiride õiendusad ja vastavate osade juurdeliitmised ning äravõtmised.

Ametlik osa.

Ametikõrgendusi:

Kriminaalpolitsei assistendid Aleksander Sööt ja Jaan Teder on määratud vanemateks assistentideks, arvates 1. juulist s. a.

Kihnu rajooni konstaabli kohustetäitja allkonstaabel August Mattus on kinnitatud hoolsa, kauaaegse ja kohusetruu teenistuse tõttu sama rajooni konstaabliks, arvates 1. augustist s. a.

Ametisse määramisi:

Voldemar Jaak ja Karl Paluteder on määratud kriminaalpolitsei assistentideks, arvates 1. juulist s. a.

Politsei assistent tuletõrje alal Friedrich Parmask on määratud tuletõrje kapitali komitee sekretäriks, arvates 20. juunist s. a.

Boris Einblut on määratud kriminaalpolitsei agendiks, arvates 10. augustist s. a.

Ümberpaigutusi:

Teenistuse huvides on paigutatud ümber Voltveti rajooni konstaabel Karl Kukk Soosaare rajooni konstaabliks, arvates 1. aug. s. a.

Vana-Antsla 1. rajooni konstaabel Jaan Kõiv on paigutatud ümber teenistuse huvides Kooraste rajooni konstaabliks, arvates 1. augustist s. a.

Tartu linna 2. jsk. konstaabel Voldemar Pöder on määratud poliitilise politsei assistendiks, arvates 1. sept. s. a.

Türi jsk. politseikomisari asjaajaja Johannes Raudsepp on paigutatud ümber teenistuse huvides Tallinna 4. jsk. politseikomisari asjaajajaks, arvates 16. juulist s. a.

Kooraste rajooni konstaabel Arnold Kiima on paigutatud ümber oma palvel Vana-Antsla 1. rajooni konstaabliks, arvates 1. augustist s. a.

Ametist vabastamisi:

Kriminaalpolitsei vanem assistent Jaan Kask on vabastatud ametist oma palvel parandamatu haiguse tõttu pensionile mineku puhul, arvates 1. juulist s. a.

Poliitilise politsei assistent Karl Saag on vabastatud teenistusest parandamatu haiguse tõttu, arvates 1. aug. s. a.

Tuletõrje kapitali komitee sekretäri kohuste täitmisest on vabastatud endine politsei assistent tuletõrje alal Eugen Brett, arvates 20. juunist s. a.

Mäetaguse 2. rajooni konstaabel Johannes Kolle, kes surnud 27. juunil s. a., on kustutatud koosseisust.

Autasu määramisi:

Vao 2. rajooni konstaablile Hans Rästas'ele on määratud rahalist autasu 30 krooni energilise ametitegevuse eest murdvarga jälitamisel ja tabamisel, Triigi rajooni konstaablile Karl Laurson'ile — 10 krooni energilise ametitegevuse eest jalgrattavarga tabamisel ja Viru-Järva prefektuuri vanemkordnikule Aleksander Stern'ile — 20 krooni teenistulise edukuse hinnanguks.

Perekonnanime- ja nimemuutmisi:

Ministri abile Eugen Maddison'ile on uueks perekonnanimeks määratud „Maddisoo“, Omavalitsuste osakonna inspektorile Ferdinand Velner'ile — uueks nimeks „Värdis“, Piirivalve Tallinna jaoskonna 2. r. ülemale major Konrad Gieneman'ile — uueks pe-

rekonnanimeks Sillard, Tallinna-Harju kriminaalkomissarile Eduard Sernov'ile — „Loovere“, poliitilise politsei assistendile Arthur Grünverk'ile — „Talvet“, Hellamaa rajooni konstaablile Oskar Zängov'ile — „Saluste“, Elva rajooni konstaablile August Peterson'ile — „Paluoja“, Avinurme 1. rajooni konstaablile Herbert Johanson'ile — „Johani“, Kasaritsa rajooni konstaabli k. t. Voldemar Kadak'ale — uueks nimeks „Enn“, Lääne-Saare prefektile Albert Lapmann'ile — uueks perekonnanimeks „Ladva“, Irboska jsk. politseikomissarile Oskar Sadov'ile — „Oku Sade“, Tallinna 3. ja linnaümbruse jsk. politseiabikomissarile Leonhard Andresson'ile — „Leho Aenlo“, Velise 2. rajooni konstaablile Richard Rosenberg'ile — „Roosimägi“, Kõlleste-Karilatsi rajooni konstaablile Paul Mitnits'ale — „Raiküla“, kriminaalpolitsei assistendile Mihkel Essenson'ile — „Ese“, kriminaalkomissarile Aleksander Martinson'ile — „Talvik“, Raudteede prefektuuri Tallinna jsk. politseikomissarile Aleksander Baring'ule — „Paring“, Kopli jsk. konstaablile Eduard-Jaan Lindenberg'ile — „Lindemägi“, Meremäe 3. rajooni konstaablile Hugo Adamson'ile — „Kivila“, Halahaljaja rajooni konstaablile Kristjan Eifeldt'ile — „Tammepõld“ ja poliitilise politsei assistendile Gustav Klasson'ile — „Vellering“.

Küsimusi ja kostmisi.

„Eesti Politsei“ annab siin kõigile „E. P.“ tellijaile tasuta vastuseid. Kui keegi tellijaist soovib vastuse saada enne järgmise numbril ilmumist, siis saadetakse sellekohasel soovil vastus posti kaudu kätte, kui selleks on lisatud juurde 10-sendiline postmark. Toimetus jätab enesele õiguse avaldada kirjateel saadatud vastused „Eesti Politseis“, kui küsimused on põhimõttelised ja üldhuvitavad.

H. V. Küsimus 1. Kas röövlindude ja -loomade laskmisel on lubatud tarvitada äärtulepadrunitega laskvaid sport- ja automaatpüsse?

Vastus 1. Jahiseaduse (RT 45 — 1934) § 23 p. 5 järgi on keelatud „jahipidamisel tarvitada automaattulirelvi, äärtulepadruneid ja helisumbutajaid“. Sama seaduse § 4 järgi „jahipidamiseks loetakse tegevus, mille sihiks on jahiloomade surmamine, tabamine püüdmine või jälitamine“. § 3 järgi jagunevad jahiloomad kasulikeks ja kahjulikeks. § 23 ettenähtud keelud on kolme liiki: kasulike jahiloomade kohta käivad (p. 1, 2 ja 3), üldiselt jahipidamise kohta käivad (p. 5 ja 6) ning üksikute jahiloomade liikide kohta käivad (p. 4 ja 7). Kuna § 23 p. 5 käib jahipidamise kohta üldse, ei saa selles punktis keelatud relvi tarvitada jahipidamisel ühelegi § 3 tähendatud jahiloomale (olgu ta kasulik või kahjulik). § 25 tähendatud erandlik eeskiri lubab küll kahjulikele jahiloomadele jahipidamisel tulirelva asemel tarvitada muid abinõusid, mis kasulike jahiloomade kohta keelatud (§ 23 p. 3), välja arvatud mürk, samuti neid püüda jne.

J. K-t.

Küsimus 2. Kas Jahiseaduse teostamise määruse § 31 nõue on maksev koerte kohta, keda tarvitatakse jahipidamisel röövloomadele?

Vastus 2. Samast seisukohast tuleb vaadata ka Jahiseaduse teostamise määruse (RT 59 — 1934) § 31. J. K-t.

Küsimus 3. Kui surnud või vigastatud jahilooma oma valdusse võtmine sündis jahipidamiseks lubatud ajal, kas siis langeb ära teatamise ja jahilooma üleandmise kohustus?

Vastus 3. Määruse § 8 esimeses lõikes tähendatud kohustus käib ainult jahikeeluaaja kohta, nagu see määruses sõnaselgelt väljendatud. Valdusele võtja võib langeda vastutusele, kui ta võõras jahipiirkonnas püüdmise või muul teel võttis oma valdusse vigastatud jahilooma. J. K-t.

Küsimus 4. Kas jahipidamise õiguse kasutaja võib vastava maksu tasumisel surnud või vigastatud metskitse või soku jätta enesele ka siis, kui nende leidmine sündis jahipidamiseks keelatud ajal?

Vastus 4. Määruse § 8 teise lõike järgi ei ole selleks takistusi. J.K-t.

Küsimus 5. Kui palju tuleb tasuda leitud ja enesele jäetud surnud emakitse eest?

Vastus 5. Määruse § 8 teise lõike kohaselt samas suuruses, kui see määratud soku või kitse laskmise loa saamiseks. J. K-t.

Küsimus 6. Millal peab surnud või vigastatud jahilooma oma valdusse võtja teatama sellest politseile ja millal metsaametnikule, millal on kumbki neist kohustatud sarnast teadet vastu võtma?

Vastus 6. Määruse § 8 esimese lõike kohaselt võib teatada kas politseile või metsaametnikule 24 tunni jooksul, mille aja kestel ka politsei või metsaametnik on kohustatud teadaande vastu võtma. Hiljem teatamisele järgneb vastutusele võtmine määruse rikkumise eest. Kummale neist ametnikest vastav teadaanne esitatakse, oleneb jahilooma valdusele võtjast. J. K-t.

Küsimus 7. Kas Jahiseaduse teostamise määruse § 8 käib ainult jahiloomade kohta või ka jahilindude kohta?

Vastus 7. Jahiseaduse § 3 järgi loetakse jahiloomadeks nii metsloomad kui ka -linnud, järelikult käib eeskiri ka lindude kohta. J. K-t.

Küsimus 8. Kelle kohuseks on jahilooma raipe ärakoristamine, kui keegi ei soovi seda võtta oma valdusse ja kui see lamab: maanteel, tee ääres või eramaal?

Vastus 8. Jahilooma raipe ärakoristamine teedelt on selle kohuseks, kelle kohuseks tee korrashoid, eramaadelt on see omaniku kohuseks. J. K-t.

Küsimus 9. Kas tuleb talupidajaile keelata omakasvatatud seemnete müüki (RT 24 — 1921 ja RT 73 — 1928, § 15—15¹ alusel) ja nõuda nende registreerimist riigi seemnekontrolljaamas?

Vastus 9. Seemnemüügi korralduse seaduse (RT 20 — 1921) § 13 järgi ei ole seadus — järelikult ka selle põhjal antud määrused — maksvad seemnevilja kohta, mis seemnekasvataja müüb oma majapidamise saadustest, kui ta avalikku seemnemüügikohta ei pea. J. K-t.

Küsimus 10. Kelle kohuseks on Matmisesead. § 3 ettenähtud matmisloa andmine?

Vastus 10. Matmisesead. (RT 62 — 1935) § 3 ettenähtud loa andmine on kohtuarstlikku ülevaatust toimetajate ülesanne (vt. Kohtumeditšiini seadus, RT 64 — 1935).

Küsimus 11. Kas politsei on kohustatud erakaebesajus kautsjonit vastu võtma: a) kui seda pakutakse hulk aega pärast kaebuse avaldamist (mitte ühes kaebusega), b) kui kautsjon pakutakse mitte erakaebuse vastuvõtjale, vaid asjast mitteteadvale ametnikule?

Vastus 11. Kriminaalkohtupidamise seaduse § 77 ja 744 järgi tuleb kaebusele erasüüdistusajaks lisada kautsjon. Kautsjoni puudumisel vastavalt kohtu-uuriija või jaoskonnakohtunik jätab kaebuse käiguta kuni kautsjoni esitamiseni, sellest kaebajale teatades. Järelikult võib kautsjoni esitada ka pärast kaebuse esitamist. Kui kaebus esitatud politseile, ei saa politsei jätta kautsjoni puudumise tõttu kaebust vastavale kohtuvõimule edasi saatmata. Pärast kaebuse esitamist võib kaebaja esitada kautsjoni vastavale kohtuvõimule, kuid kui see esitatakse politseile, ei saa politsei keelduda selle edasisaatmisest. J. K-t.

Küsimus 12. Kas „ameerika oksjon“, „kaeravakk“ jne. tuleb lugeda loteriiks?

Vastus 12. BES § 4346 järgi nimetatakse loteriiks niisugused lepingud, kus asja omanik selle välja mängib selleks määratud plaani järgi, osavõtjad aga omandavad lootuse seda asja võita, kas teatava sissemaksu eest või tasuta. Seadus loteriide kohta (RT 53 — 1919) määratleb loteriide all seesuguseid maksusid, kus müüakse sellekohaseid pileteid. Pileteil peab olema tähendatud pileтите ja võitude hind ja arv, loosimise aeg ja koht; viimased nõuded ei ole vajalikud loterii-allegrite kohta, kuid ka nende tunnuseks on ikkagi piletid. Seepärast nimetatud seaduse mõttes „ameerika oksjon“ jne. ei tule lugeda loteriiks. J. K-t.

Vallasekretäri abi R. Küsimus. Käisin vallasekretäri käsul ametiasjus jalgrattaga maakonnalinnas. Talvel libeda tee tõttu kukkusin lume all olevale jääle ja sain parema õlaluu väljavenituse. Nüüd on vigasaamisest möödunud poolteist aastat ja käsi annab kantseleitöös end valusalt tunda. On tõenäollik, et pean loobuma kantseleitööst. Olen ametis olnud üle 10 aasta vallavalitsuse kantseleis. Kas on lootust pensioni saamiseks, kuna pole kohe registreerinud käe vigastust? Kuidas alata nõudmisega?

Vastus. Pensioni palvega tuleks pöörduda maavalitsuse kaudu Haridus- ja Sotsiaalministeeriumile. Vigastuse tõttu pensioni saamise õigus on ainult siis, kui paluja saab teha kindlaks, et vigastus on tekkinud ametikohuste täitmisel. J. K-t.

A. R. Küsimus 1. Kuidas tõestatakse teenistuses saadud vigastused Pensionisead. mõttes?

Vastus 1. Pensionisead. § 48 järgi tõestatakse teenistuskohuste täitmisel saadud rasked haavad ja vigastused ametikoha kirjaliku

tunnistusega, ning asjaolu tõestamine, et haigused, rasked haavad või vigastused on saanud teenistuskohuste täitmise tagajärjel on kannataja hooleks, kui see ei ole kindlaks tehtud teenistuskoha kirjalike tõendustega. Kuid hoolimata ametikoha kirjalikest tõendusist ja neile juurdelisatud arstitunnistusist, läheb pensioni määramise asi läbi pensionikomisjoni ja Pensioni peakomisjoni § 50 ja 51 korras ning § 50 lit. b ja § 51 p. b kohaselt tuleb pensionikomisjonidel võtta seisukoht ka küsimuse üle, kas haigus on tekkinud teenistuskohuste täitmise tagajärjel. Lõplikult otsustab selle küsimuse Pensionisead. § 64 põhjal Haridus- ja Sotsiaalministeerium, otsustades temale esitatud toimetuse põhjal pensioni ja ühekordse toetusraha määramise asja. Sel seisukohal asub ka Riigikohus (vt. Riigikohtu adm.-osak. t. Nr. 247-II — 1932, Riigikohtu trükitud otsused 1932. a. Nr. 20 ja J. Valge, Riigikohtu administratiiv-osakonnas 1932. a. lahendatud küsimusi).

Küsimus 2. Kas ametnik on õigustatud pensioni saama, kui ta vabastati koosseisude vähendamise tõttu ja arstlik komisjon hiljem tunnustas, et ta põeb haigust, mis takistab teenistuse jätkamist?

Vastus 2. Selle kohta Riigikohus on võtnud mitmel korral seisukohta. • Toome allpool kokkuvõetult kaks Riigikohtu seletust. Kui ametnik vabastati riigiteenistusest koosseisude vähendamise puhul, mitte haiguse tõttu, siis ei ole ta õigustatud pensioni saama Riigi- ja omavalitsuste teenijate pensioni seaduse § 8 alusel, olgugi et arstlik komisjon pärast riigiametniku riigiteenistusest vabastamist tunnustas, et haigus takistab teenistuse jätkamist. Pensionisead. § 8 väljendatud eeskiri, et pensioni väljateenimise aeg lüheneb isikutel, kes seaduslikus korras tõeks tehtud haiguste tõttu vabastatakse teenistusest, on selge ja ei ole põhjust seda normi laiendada teiste Pensioniseaduses mitte-nimetatud juhtude peale (Riigikohtu adm.-osak. t. Nr. 341-II ja 342-II — 11. ja 15. märtsist 1932). Vähem kui 25 aastat pensioniõiguslikus ametis teeninud isikud võivad Riigi- ja omavalitsuste teenijate pensioni seaduse § 8 järgi pensioni saada üksnes juhul, kui nad on vabastatud ametist seaduslikus korras tõeks tehtud haiguste tõttu Pensionisead. § 46—54 ettenähtud korras Riigiteenistuse seaduse § 39 p. 2 lit. b põhjal. On ametnik vabastatud ametist koosseisude koondamise tõttu, siis ei ole hilisemal pensionikomisjoni poolt toimetatud arstlikul ülevaatusel enam tähtsust niisuguse ametniku pensioniõiguste küsimuse määramisel (Riigikohtu adm.-osak. t. Nr. 667-II — 29. novembrist 1932). Iseasi on, kui ametnik vabastati riigiteenistusest haiguse tõttu ja arstlik komisjon alles hiljem, s. o. pärast riigiteenistusest vabastamist tegi kindlaks, et ametnik tõesti ei saa haiguse tõttu teenistust jätkata. Selle kohta seletab Riigikohus (adm.-osak. t. Nr. 211-II — 22. märtsist 1932): Pensioniseaduse § 8 järgi lüheneb pensioni väljateenimise aeg ja suureneb pensioni määr isikuil, kes seaduslikus korras tõeks tehtud haiguste tõttu vabastatakse teenistusest. Sama seaduse § 9 järgi peavad haigused, mis õigustavad pensioni väljateenimise aja lühendamist, olema niisugused, mis teenistuse jätkamise teevad võimatuks. Haiguse puhul vabastatavad

isikud vaadatakse Pensionisead. § 47 põhjal üldiselt arstlikult läbi enne teenistusest vabastamist, ning üksnes juhul, kui arstlik komisjon leiab, et läbivaadatu ei suuda jätkata teenistust, antakse pensioni nõudmisele käik § 53 kohaselt. Kui riigiametnik vabastatakse teenistusest tervislikel põhjustel, kuid ilma et tema oleks enne riigiteenistusest vabastamist arstlikult läbi vaadatud, tuleb ametniku pensioni nõudmise puhul teda arstlikult läbi vaadata lasta juba pärast riigiteenistusest vabastamist. Kõige selle juures on tähtis, et riigiametnik tunnustatakse arstliku komisjoni poolt haiguse tõttu kõlbmatuks just sellele ametile, millest ta haiguse tõttu vabastati. Raudteepolitsei konstaabli K. J. pensioni asjas seletas Riigikohus selle küsimuse kohta kokkuvõetult järgmist (Riigikohtu adm.-osak. t. nr. 762 II — 29. novembrist 1932): K. J. vabastati ametist parandamata haiguse tõttu, mis takistab ametikohuste täitmist. K. J. pensioninõudmise puhul vaatas teda üle arstlik komisjon, kes leidis et K. J. võib teenistust jätkata ja ei ole kaotanud tööjõudu. Pensioni peakomisjon leidis, et K. J. on haige ja põeb konstitutsionaalset neurasteeniat, mis ei olene teenistusest, et haigus on parandatav ja ei takista teenistuse jätkamist, kuid et K. J. pole kõlvulik politseiteenistusse. Selle otsuse tõttu lõpetati K. J. pensioni määramise asi põhjendusel, et K. J. ei ole kaotanud Pensioni peakomisjoni otsuse kohaselt teenistuse jätkamise võimalust haiguse tõttu. Riigikohus tühistas selle otsuse ja saatis asja Haridus- ja Sotsiaalministeeriumile uueks otsustamiseks järgmisil kaalutlusil: K. J. vabastati ametist parandamata haiguse tõttu, s. o. Riigiteenistuse sead. § 39 p. 2 lit. b põhjal. Kuigi K. J. ametist vabastamine toimus enne, kui ta oli pensionikomisjoni poolt tööjätkamise võimalikkuse suhtes läbi vaadatud, leiti siiski hilisemal asja läbivaatamisel Pensioni peakomisjonis, et K. J. oma haiguse tõttu ei või jätkata politseiteenistust, millest ta just vabastatigi Riigiteen. sead. § 39 p. 2 lit. b põhjal.

Küsimus 3. Kas kaitseväelasele natuuras ette antud varustuse väärtus tuleb pidada kinni pensionist?

Vastus 3. Kaitseväelaste ja nende perekondade pensioni sead. § 4 järgi võetakse pensioni määramisel aluseks kaitseväelase teenistuse eest saadud aastane palk rahas ja natuuras (riidevarustus, korter, küte, söögikeetmine, valgustus jne.) ühes selle juurde arvatud kõigi alaliste lisatasudega. Sellest nähtub, et kaitseväelasile natuuras antav varustus loetakse Kaitseväelaste ja nende perekondade pensioni seaduse järgi palgaks ja selle varustuse rahaline väärtus võetakse pensioni arvutamisel aluseks ühiselt rahalise palgaga. Kui pensionile läinud kaitseväelane on saanud palga ette, s. o. kui temale on palk makstud ette ka selle aja eest, mil ta juba pensionil on, siis on loomulik, et ettemakstud palk tuleb pensionist pidada kinni, sest sama seaduse § 11 järgi ei ole kellelgi õigust saada ühel ja samal ajal pensioni riigikassast ja ühtlasi ka palka teenistuse eest, mis annab õiguse pensioni saamiseks samast allikast (arvatud välja samas paragrahvis ettenähtud erandid). Kuna aga kaitseväelasile natuuras antav varustus loetakse palgaks, siis peab järeldama, et ka

natuuras ette antud varustuse väärtus tuleb pidada kinni pensionist. Muu seas ei saa siin kohaldada Kaitseväe kraamiga varustamise seadlust ja eriti selle seadluse § 57 ja 59, sest Kaitseväe kraamiga varustamise seadlusega ei ole muudetud Kaitseväelaste ja nende perekondade pensioni seaduse eeskirju.

S. H. Küsimus 1. Kas veeühisuse liige peab algatama oma vabastamist liikme kohustest peakoosoleku kaudu?

Vastus 1. Veeühisuste seaduse (RT 195/196 — 1925) § 32 ja 41 ei saa järeldada, et ühisuse liige peab algatama enese vabastamist liikme kohustest ja õigustest üksnes peakoosoleku kaudu ja et veekomisjonis võib asi arutusele tulla üksnes kaebuse teel peakoosoleku otsuse vastu. Veeühisuste seaduse § 32 sõnastuse järgi võib liige astuda ühisusest välja peakoosoleku nõusolekul, või oma nõudel vabastatud saada maakonna veekomisjoni poolt liikme kohustest ja õigustest, kui selgub, et ühisus ei anna temale tulu. Veeühisuste sead. § 32 ei näe ette, et veekomisjon võib ühisuse liikme vabastada liikme kohustest kaebuse teel peakoosoleku otsuse vastu, kui see ei ole vabastanud liiget liikme kohustest, vaid lausub, et veekomisjon otsustab küsimuse ühisuse liikme nõudel. Veeühisuste seaduse § 32 sõnastuse järgi võib ühisuse liige säärase nõudega esineda otseselt maakonna veekomisjonile.

Küsimus 2. Kas riikliku toetuse määramisega Põllutööministeerium vabaneb veeühisuse liikme kohuste kandmisest?

Vastus 2. Selle kohta on Riigikohus seletanud kokkuvõetult järgmist (adm.-osak. t. nr. 465 I ja 552 I — 8. aprillist 1932, Riigikohtu trükitud otsused 1932. a. nr. 13): Veeühisuste seaduse (RT 195/196 — 1925) § 35 põhjal võtab ühisuse kuludest osa iga liige vastavalt talu suurusele, mis ühisuse ettevõtte annab, ning sama seaduse § 40 järgi maksab ühisuse liige kõik maksud ühisuse kasuks peakoosoleku poolt määratud tähtajaks. Veeühisuste seadus ei tee mingisuguseid erandeid veeühisuste liikmete vahel liikme kohuste kandmisel selle järgi, kas liikmeteks on eraasutused ja -isikud või riigi- ja omavalitsusasutused. Iga ühisuse liige peab täitma temal lasuvad kohused ühisuse vastu ühisuse piirkonda kuuluvate maaalade järgi. Seepärast, kui riikliku toetuse määramisel ja lepingus ei ole nähtud ette tingimust, et riikliku toetuse määramisega Põllutööministeerium vabaneks veeühisuse liikme kohuste kandmisest, ei või ministeerium nende kulude kandmisest vabaneda. Riikliku toetuse määramine iseenesest Põllutööministeeriumi veel ei vabasta sellest kohusest, nagu otseselt nähtub Riiklikkude maaparandustööde täitmise ja krediidi tarvitamise kohta antud juhtnõuoride (RT 35 — 1930) § 9, kus on öeldud, et peale toetuse tasutakse veeühisusele riiklike summadest ka riigi kui veeühisuse liikme osamak.

S. v-s. Küsimus. Kas valla piires elutsevad piirivalvurid kuuluvad isikumaksustamisele?

Vastus. Kaitseväeteenistuse seaduse (RT 43 — 1926) § 35 ja 36 põhjal on kaitseväes teenivad kaitseväelased teenistusaja kestel vabastatud kogukonna heaks võetavast isikumaksust. Üksiku piirivalve korpuse seaduse (VSK VI k., 1910 väljaanne) § 95, 98

ja 100 järgi ning Vabariigi Valitsuselt kinnitatud piirivalve koosseisu järgi loetakse piirivalvurid kaitseväeteenistuses olevaiks üleaja-teenijaiks. Piirivalve eelarve avaldamine allub samadele reeglitele nagu kaitseväe omagi, piirivalvurite alluvus kaitseväekohtutele on samasugune nagu teistelgi kaitseväelastel, piirivalvurite sise- ja välisteenistuse suhtes maksab samasugune kord nagu harilikude kaitseväelaste suhtes, aukraadides ülendamine sünnib täpselt nii nagu kaitseväeski jne. Sellest kõigest tuleb järeldada, et piirivalvet peab lugema kaitseväeosaks, mis erineb harilikust kaitseväeüksusest vaid seetõttu, et tema on seatud alluvusse Siseministrile, mis aga asja ennast ei muuda. Kuna piirivalvurid loetakse kaitseväeteenistuses olevaiks, on nad järelikult vabastatud ka vallaomavalitsuse heaks võetavast isikumaksust, samuti nagu teised kaitsevälased teenistuse kestuse ajal (vt. Siseministeeriumi omavalitsuste osakonna seletus Saare aj. maavalitsusele 3. oktoobrist 1934 nr. 1158). Riigikohtu otsus ses küsimuses puudub veel, kuna üksikud jaoskonnakohtunikud on asja lahendanud nii nagu eelpool tähendatud.

A. S. Küsimus 1. Kas on kohustatud naturaalkohustuse korras parandama avalikke teid: 1) vana ja tööjõuetu hoolealune, kellel on valla piires oma hütt ja $\frac{1}{4}$ vakamaad peenramaad, 2) maal asuv tarvitajate ühisus, kes maksab teedekapitali heaks maksu Maanteede sead. § 30 p. 2 (RT 48 — 1930) alusel, kui nimetatud ühisusel on oma maja ja seal juures $\frac{3}{4}$ ha harimata maad, ja 3) seltskondlik organisatsioon maal, kellel on oma seltsimaja ja selle ümber tükike maad?

Vastus 1. Maanteede sead. § 25 järgi jaotab vallavolikogu teesid üksikute naturaalkohuslaste vahel. Naturaalkohuslaste jaotamisel võetakse aluseks (§ 25) põllumajanduslikult kasutatavate kinnisvarade maksuüksuste summad. Põllumajanduslikult kasutatavaks üksuseks tuleb lugeda kõik maaüksused, mis Väljaspool linnu ja aleveid asuvate kinnisvarade hindamise sead. (RT 27 — 1923 ja 57 — 1930) alusel kuuluvad hindamisele maksustamise sihiga ja on hinnatud puhtakasurublade alusel. Sealjuures ei ole tähtis, kas selle maatüki pealt tegelikult maksu võetakse Maal asuvate kinnisvarade maksuseaduse alusel, või on ta sellest vabastatud. Seepärast kuulub naturaalkohustuse alla: 1) hoolealune, kui tal on valdusel puhtakasurublade alusel hinnatud põllumajanduslikult kasutatav maa; 2 ja 3) tarvitajate ühisus ja seltskondlik organisatsioon, kui neil on valdusel põllumajanduslikult kasutatav ja puhtakasurublade alusel hinnatud maa-ala. J. K-t.

Küsimus 2. Kas parandavad maal teid naturaalkohustuse korras ainult põllumajanduslikult kasutatavate kinnisvarade omanikud või ka teiste kinnisvarade omanikud?

Vastus 2. Teede paranduse kohustus on ainult põllumajanduslikult kasutatavate maa-alale valdajail (Maanteede s. § 25).

Küsimus 3. Kas küsimuses 1 nimetatud kinnisvarad loetakse põllumajanduslikult kasutatavateks kinnisvaradeks, või kuuluvad need Maanteede s. § 30 p. 1 nimetatud kinnisvarade sekka, mis ei

kuulu naturaalkohustuste alla, vaid maksavad teedekapitali heaks maksu juhul, kui kinnisvara suurus ületab 35 puhtakasurubla?

Vastus 3. Põllumajanduslikult kasutatavad maa-alad kuuluvad naturaalkohustuse alla vaatamata sellele, et ettevõtte kuulub miksustamisele Maant. sead. § 30 korras, kuid neid võib naturaalkohustusest vabastada sama seaduse § 31 jj. alusel. J. K-t.

E. v-s. Küsimus 1. Missuguses järjekorras kantakse esimesest abielust sündinud lapse erileheküljel ema perekonnanimed, kui ema enne lapsele erilehekülje avamist abiellus teiskordselt?

Vastus 1. Lapse erileheküljele märgitakse esimeses lahtris (vt. vormid RT 50 — 1935, art. 484) tema ema perekonnanimi kujul, nagu ema seda kandis lapse sündimisel, ja ema vallaspõlve perekonnanimi, kuna perekonnanimed, mida ema hakkas hiljem kandma, ei kanta lapse erileheküljele perekonnaregistris; nii et käesoleval juhul ema teiskordse abiellumise tõttu saadud uus perekonnanimi ei tulegi lapse erileheküljele.

Küsimus 2. Mida tuleb lugeda aluseks enne 1926 sündinud lastele erilehekülgede avamisel: kas võimalikult saadud väljavõtte perekonnaraamatust laste isa ja tema perekonna kohta või selle väljavõtte alusel avatud isa erilehekülg?

Vastus 2. Aluseks enne 1926 sündinud lastele erilehekülgede avamisel perekonnaregistris on kõigepealt laste sündimistused; ainult nende puudumisel ja kui neid pole võimalik saada (näit. põhjusel, et laps sündis Venemaal), võib erilehekülje avamisel leppida küsimuses mainitud väljavõttega koguduse personaalraamatust. Isale avatud erilehekülg ei ole aluseks lapsele erilehekülje avamisel perekonnaregistris ülestõstetud küsimuse mõttes.

S. S. Küsimus. Kas perekonnaseisuametnikud võivad nõuda kodanikult postikulu dokumentide nõutamisel perekonnakirjade korraldamiseks nime eestistamise puhul?

Vastus. Perekonnanimede ja nimede eestistamise ja halvakõlaliste või -täenduslike eestipäraste perekonnanimede muutmine on riiklik ja rahvuslik aktsioon. Sellest lähtudes on: 1) perekonnanime ja nime eestitada või halvakõlalise, resp. halvapäendusliku eestipärase perekonnanime muuta soovijad vabastatud perekonnanime ja nime harilikku muutmise puhul riigi heaks võetavaist maksudest (perekonnanime ja nime muutmise registreerimise maks, tempelmaks, kuulutamise kulu Riigi Teatajas) ja 2) tunnistuste nõutamine, mis on vajalikud perekonnanime ja nime eestistamiseks või halvakõlalise või -täendusliku eestipärase perekonnanime muutmiseks, on tehtud ametlikuks. Arvestades seda, omavalitsuste ega koguduste perekonnaseisuametnikud ei ole õigustatud kodanikelt nõudma lisatasu postikulude, kantseleikulude, vahetalituskulude jne. näol, kui neid dokumente nõutakse omavalitsuste perekonnaseisuametniku kaudu ja vastavas kirjas on märgitud, et need dokumendid on tarvilikud perekonnanime või nime muutmiseks R. Teatajas nr. 21 — 1935 avaldatud Perekonnanimede ja nimede eestistamiseks tarvilikkude perekonnaseisudokumentide väljaandmise määruse kohaselt.

L. R. Küsimus. Missuguseid andmeid tuleb esitada ja kulusid kanda nime muute märkimiseks kinnistusraamatus?

Vastus. Senine kinnistusjaoskondade ülemate ja notarite tegevus sel alal on väga erinev. Mõned kinnistusjaoskondade ülemad jätavad perekonnanime või nime muutnud kodaniku avalduse, märkida vastav muude kinnistusraamatusse (II jagu 1. lahter), rahuldamata, kui perekonnanime või nime toimunud muutmise tõestamiseks tehakse avalduses ainult viide Riigi Teataja Lisale, kus on kuulutatud perekonnanime või nime muutmise otsus, nõudes vastava otsuse esitamist, mis jäetakse kinnistusjaoskonda asjatoimetuse juurde. Mitmes kinnistusjaoskonnas võetakse toimetusega seoses olevailt avaldusilt tempelmaksu tavalises korras ning määral, ükskõik kas on tegemist hariliku perekonnanime või nime muutmisega või eestistamisega, resp. halvakõlalise eestipärase perekonnanime muutmisega. Mõnikord võetakse kõnesolevas asjas tasu kinnistusjaoskondadele esitatavate avaldiste allkirjade notariaalse tõestamise eest Notaariuste tasu taksi (RT 110 — 1924) p. 5 a ja 5 b määrade järgi, mistõttu perekonnanime või nime muute märkimine kinnistusraamatusse läheb kalliks, mis eriti silma torkab perekonnanimede ja nimede eestistamise puhul, missugune toiming on üldiselt nagu teada väga lihtsaks tehtud ja kulusid sootuks vabastatud. Et panna maksta ühtlane kord kõnesolevas asjas ja saada kätte ühtlane ning õige vastavate seaduste tõlgendamine, andis Kohtuminister ringkirjaga 20. juulist s. a. nr. 739 ringkonnakohtu esimeestele korralduse seletada kinnistusjaoskondade sekretäridele ja notaritele järgmist: 1) Kui taotletakse Perekonnanimede korraldamise seaduse (RT 91 — 1934) alusel perekonnanime või nime muute sissekandmist kinnistusraamatusse, siis tuleb pidada taotleja perekonnanime või nime toimunud muutmise tõestamiseks küllaldaselt taotleja avaldises tehtud viidet Riigi Teataja Lisa sellele numbri-le, milles on kuulutatud välja taotleja endise perekonnanime või nime muutmise otsus; 2) kõnesoleval avaldisel leiduva taotleja allkirja notariaalse tõestamise eest on õigus võtta tasu Notaariuste tasu taksi (RT 110 — 1924) p. 5 d järgi, s. o. 2 krooni suuruses, mitte aga sama taksi p. 5 a ja 5 b alusel; 3) kui on tegemist perekonnanime või nime eestistamisega või halvakõlalise või halvatähendusliku eestipärase perekonnanime muutmisega (Perekonnanimede korraldamise seaduse, RT 91 — 1934, § 1), siis kõnesolevas asjas esitatav avaldis kinnistusjaoskonnale, avaldisel leiduva taotleja allkirja tõestamine, avaldisega koos esitatavad lisad ning kinnistusjaoskonnast väljaantav ärakiri kinnistusjaoskonna ülema otsusest, samuti vastav tunnistus on tempelmaksuvabad Perekonnanimede korraldamise seaduse § 3, 4 ja 16 muutmise seaduse (RT 30 — 1935) § 4 ja Tempelmaksu tariifi (RT 45 — 1928) nr. 2 erandi 1 ning nr. 11 p. A erandi 3 põhjal. Selle Kohtuministri ringkirjaga on seega lahendatud kõik lahkarvamused perekonnanime või nime muute märkimise alal kinnistusraamatusse.

D. P. Küsimus. Kuidas kantakse nime muude sünni- ja perekonnaregistrisse?

Vastus. Kui perekonnaseisuametnik kannab sünniakti märkuse isiku perekonnanime või nime muutmise kohta, teeb ta ühtlasi vastavad täiendused sünniregistri tähestikus. Kui isiku perekonnanime algtäht on jäänud perekonnanime muutmise järel endiseks, siis on otstarbekohane tähestikus endine perekonnanimi paigutada klambritesse ja selle üle kirjutada uus perekonnanimi. Kui aga perekonnanime algtäht on perekonnanime muutmisega muutunud, tuleb uus perekonnanimi (ja nimi) kanda sisse uue tähe all ja nimelt selle aasta tähestikku, millal isik on sündinud. Kui selleks tähestikus ei ole enam vaba rida, tuleb see märkida vahereale. Tulevikus aga tuleb sünniregistri tähestikus iga uue aasta esimese kande ette jätta niisuguste juhtude jaoks mõned read vabaks. — Terve perekonna kohta tehtud perekonnanime muutmise otsus märgitakse perekonnaregistri nende lehekülgede märkuste lahtrisse, müssuguseid otsus puudutab, kusjuures perekonnanime muutmise märkuse redaktsioon võib olla lühem või pikem, rippuvalt sellest, kui palju antud leheküljel on märgitud isikuid, keda otsus puudutab. Nii näiteks, isa leheküljel märgitakse otsus täielikult, kuna tema lapse erileheküljel jäetakse märkusest välja tema vendade ja õdede nimed, kes küll otsuses eneses on nimetatud, kuid antud leheküljel ei esine. Selle põhimõtte järgi tuleb ka talitada perekonnanime muutmise märkuse sissekandmisel abieluregistrisse ja sünniregistrisse. Nii märgitakse abieluakti ainult abikaasade perekonnanime muutmise, sünniakti aga lapse ja tema vanemate perekonnanime muutmise. Vanemate teisi lapsi, kelle perekonnanimi ka on muudetud sama otsusega, siin pole vaja nimetada. Lapse sünniregistrisse kantava märkuse näide: „Tsooru valla perekonnaseisuametniku otsusega 4. märtsist 1935 määrati Jüri Sandbockile, tema abikaasa Magdaleenale ja tütre Hilja-Maretile uueks perekonnanimeks „Salumaa“. 16. apr. 1935. P. Teder, perekonnaseisuametnik.“ — Aktiaramatuisse ja perekonnaregistrisse nende märkuste kandmiseks ei ole soovitav kasutada templeid, nagu seda olevat praktiseerima hakanud mitmed perekonnaseisuametnikud, sest templiga vajutatud kiri ei ole küllalt püsiv ja võib aja jooksul valguse mõjul täiesti kaduda.

P. S. Küsimus 1. Kas iga nimemuutmise otsusest tuleb saata ära kiri Kohtuministeeriumile?

Vastus 1. Perekonnanimede ja nimede korraldamise määruse (RT 102 — 1934) § 4 p. 4 põhjal saadab omavalitsuse perekonnaseisuametnik otsuse ära kirja Kohtuministeeriumile sellekohaste märkuste tegemiseks karistusteadetes, kui sooviavaldaja on karistatud. Sellest on paljud omavalitsuste perekonnaseisuametnikud nii aru saanud, nagu tuleks vastav ära kiri ainult siis saata Kohtuministeeriumile, kui perekonnanime või nime muutnud kodanik on eelkaristatud. See on kõnesoleva paragrahvi kitsas ja ebaõige tõlgendamine. Ära kiri tuleb Kohtuministeeriumile saata igal juhul, kus tarvilikud märkused kantakse karistusteadetesse, kui sooviavaldaja on karistatud, nii et viimane lause käib Kohtuministeeriumi, mitte aga omavalitsuste perekonnaseisuametnikkude kohta. Pealegi on omavalitsuste perekonnaseisuametnikel ainult teada juhtumid, mis on

kantud nendele saadetavatesse, trükitud raamatutesse, kuna neil teada pole juhtumitest, mis veel raamatutesse kandmata (vt. ka Siseministeeriumi üldosakonna ringkiri 25. juulist s. a. nr. 1341 ajutistele maavalitsustele ja 24. juulist s. a. nr. 1341 linnavalitsustele).

Küsimus 2. Kas tuleb nimemuutmiste jaoks sisse seada eriline lauajuhend?

Vastus 2. Seda sundust kuskil pole ette nähtud ja see on vaid otstarbekohasuse küsimus. Otstarbekohane aga on, eriti siis, kui on tegemist rohkearvulise muutmisega, sisse seada eriline ühine lauajuhend üldise vormi järgi perekonnanimede ja nimede muutmiste jaoks. Sellest lauajuhendist saab kergesti kätte kõiksuguseid andmeid perekonnanimede ja nimede muutmiste kohta, mis muidu tülikamad otsida, eriti siis, kui toimetused ise on vastavalt Perekonnanimede ja nimede korraldamise määruse (RT 102 — 1934) § 26 saadetud Siseministeeriumile. Eriline juhend võimaldab ka kergesti kokku seada võib olla kord vajaminevaid statistilisi andmeid. Siseministeeriumis igatahes peetakse kõnesolevate toimetuste jaoks eriline lauajuhend.

L. M. Küsimus. Kas võib nime muutmise puhul parandada välispassi?

Vastus. Selle kohta on Politseivalitsus 8. ja 22. juulil s. a. nr. 428-P all saatnud ringkirja kõikidele prefektidele ja politseikomissaridele ja üldosakond 24. juulil s. a. nr. 1334 all saatnud ringkirja kõigile ajutistele maavalitsustele. Neid parandusi politseikomissarid ja omavalitsused ei saa teha (punase või musta tindiga passiomaniku endise perekonnanime või nime mahatõmbamine ja uue perekonnanime või nime asemele kirjutamine). Sarnased parandused välispassides ei ole kooskõlas rahvusvaheliste passikonventside otsustega ja võivad tekitada arusaamatusi välismaa ametiasutustes, samuti muidugi ka meie välisesindustes. Seetõttu tuleb politseikomissaridel või vastavatel omavalitsustel juhtida vastavate kodanikkude tähelepanu sellele, et kes neist soovivad välispassidel oma perekonnanime või nime parandada, peavad esitama vastava tempelmaksustatud sooviavalduse ühes ühe päevapildiga ja passiblanketi maksuga (50 senti) Politseivalitsusele otseselt või vastava politseikomissari kaudu, kus vana passi asemele antakse uus, kuna aegunud välispassid jäävad Politseivalitsuse passitoimkonda. Avaldus on tempelmaksuvaba, kui kodanik on eestistanud oma vööräpärase perekonnanime või nime või muutnud oma eestipärase perekonnanime tema halva kõla või labase või halva tähenduse tõttu (Perekonnanimede korraldamise seaduse, RT 91 — 1934, § 1), kusjuures aga need kodanikud ei ole vabad eeltähendatud passiblanketi maksust.

Väljaandja: *Siseministeeriumi Administratiivala Kirjastus.*

Vastutav toimetaja: *O. Angelus.*

Pange kord tähele

kui paljud inimesed jätavad hooletusse oma hambad, ja siis näete, kui meeldiv on suu valgete hoolitsetud hammastega. Võite omandada puhtad hambad, kui igapäevaseks hambapuhastamiseks tarvitate **Chlorodont-hambapastat**. Saadaval igal pool.

A-S. OSKAR KILGAS

Vabrik — Tallinnas

Valmistame kõrgeväärtuslikke:

moodsaid villaseid ja siidkleidiriideid;
parimaid eesti cotton-sukki, musterdatud
sokke, praktilisi interlokk trikoo-pesu, igasuguseid
pitse, paelu jne.

Müük üle maa!

Tarvitage sügishooajal

T-ü. „KUDUR’i“

siid- ja villaseid kvaliteetriideid

SAADAVAL ÜLE MAA

T-ü. „KUDUR“

Tallinn, Veerenni 29. Telef. 467-59

*Laskeriistade
töökoda*



K. Koppelmann, Tallinn, V. Karja tän. 3

Tervist hoovab
SAKU õllest!

„*Aips*“

suka-, pitsi-, kummipaela-, trikoo- ja trikoo-
pesu vabrik.

Om. A. J. Poleschuk, Tallinn, Tondi 27. Tel. 460-89
Ladu samas avatud kella 8—17

DUNLOP

auto-, mootorratta-, jalgratta-
kummid

saadaval kõigis osakondades

J. PUHK & POJAD, Tallinnas.

I j. hotell-restoran „PARK“ (Staadioni kõrval)

Alati saadaval puhtad mugavad
kabinetid ja **numbritoad.**

Köök tuntud headuses. — Korralik teenimine.

ORIENT populaarseim paberossisort
valmistatud idamaa tubakatest.

„Estonia“ Valge saal

Igal õhtul suur eeskava.
Muusika algus kell 9 õhtul.

Suurim karusnahkade ladu Eestis

K-m. ABRAMSOHN, Viru tän. 5. Tallinn.

Oma parkimise ja värvimise tööstus. Müük suurel ja väikesel arvul. Hooajaks laos alati saadaval meester, talimütsid ja naister, muhvid ja boad.

Siiditööstus „Tekstilana“

Valmistame tuntud kõrges headuses igasugust voodiriiet, siidist ja poolsiidist, ning igasugust kleidiriiet

Vabrik: Siimoni tän. 1. Telef. 462-09.

Toornaha ümber-
töötamise tööstus

H. CITRON

Tallinn, Tulika tän. 11 (end. Mayeri vabrik). Tel. 468-71.

Ehitusäri **R. TREUBECK,**

Tallinn, Kaupmehe tän. 19. Telef. 460-44.



Klaas-, portselaan- ja teised majatarbed

A-s. D. Mirvitz ja Pojad

TALLINNAS

TARTUS



Piirituse Puhastamise Vabrikute O-ü.
Tallinna Viinavabrik

Merepuiestee 15. Telefon 304-26.

NAPSID, LIKÖÖRID, KONJAKID. — PARFÜMEERIA.

Joh. Klausen,

Tallinn, Dunkri tän. 3.

SOOVITAN MOODSAID
TAPEETE ja PILDIRAAME
odavate hindadega.

A.-s. Tallinna Liimi & Kunstväetise Tehas end.
Tofer.

Tallinn, Kadaka tee 8, telefon 435-31.

VALMISTAB: kondiliimi, nahaliimi, kondijahu loomatoiduks, põllurammuks.

A-S. MERCATURA, Tallinn, Vene tän. 1. Telef. 436-85.

*Komisjonilaod: B. J. R. Ko. „Quadrat“ kalossid ja botikud.
The Riga Textil Mills ltd villane lõng.*

Mantli-, kostüümi-, ülikonna- ja palituriideid parimatest kodu- ning välismaa vabrikutest. Villased ja puuvillased lõngad suures valikus.

Ufmer & Schmidt.

Tallinn, Pikk tän. 10. Telefon 448-67.

J. HÜLB, Tallinn.

Masinafabriku KARL KRAUSE, Leipzig, ainuesindus.

Soovitab trükikodadele:

igasuguseid rotatsioontrüki-, raamatutrüki-, sügavtrüki-, offsettrüki-, kivi-
trüki- ja ladumismasinaid. Stereotüüpia- ja tsinkograafia-aparaate ja
abinõusid. Raamatukõitmise ja karbitööstuse sisseseadeid. Ainult kõrge
väärtusega masinaid, korralik teenimine ja asjatundlik nõuanne.

Maakri tän. 22, k. 9. Telef. 308-09.

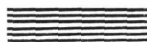
VÄÄRTMETALLASJADE JA MÄRKIDE TEHAS

Roman Tavast

Meie valmistame võistlemata headuses
auhindu, kingitusesemeid ja märke
hõbedast, kullast ja muist metallest.



Tallinn, V. Roosikrantsi tän. nr. 6. Telefon 452-79.



Tarvitage ainult

Milvi

HAMBAPASTAT

Hiiglatuubi hind 33 senti

A.S. Ephag, Tallinn

*Elegantne daam
kannab igal hooajal ainult*

„SIMPLEX“ KINDAID

A/S.

„KINDAVABRIK SIMPLEX“

Tallinn, Püri t. 3, telef. 448-19

K O D U M A A L T U N T U I M A D

ÖLILAKID
ja
EMAILVÄRVID



O. H. Graf

PIIRITUSELAKID
ja
POLITUURID

E. Jürgens

Tallinna Juudi Ühispank

Tallinn, Vene tän. nr. 6.

Telefon 448-25.

Coimetab kõiki pangaoperatsioone sise- ja välismail.

Rahasaatmine Nõukogude Venesse.
Speditsioon, transport, kinnitamine.

Artur-Karl Herodes

Tallinn, Vana Viru tän. 3.

Telefon 450-11.

Alaline suurladu:

tapeete, tammeparketti, ahjupotte.

Metahi põranda- ja seinaplaate,
„Dermas” põrandate valmistam. kivi-
puu-asbestmassist.

O-ü. E. Sporleder

Tallinnas.

Telefon.: 457-16 ja 457-17.

Speditsioon

Süte ja koksi import.

KOHVIK JA
KONDIITRIÄRI

H. FEISCHNER

TALLINN.

HARJU 45. TELEF. 445-00.

G. Birk'i

riidevärvimise ja keemilise puhastuse tööstus.

Omanik: Karl H. Dethloff.

Tallinn, Maakri 23, telef. 307-07.

Ülikondade, kleitide, palitute, siidriiete jne. keemiline puhastamine. Maa-
kangaste värvimise kui ka puhastus-
tööde hinnad alandatud

EESTI NÖÖBITÖÖSTUS

„MERKUR“

TALLINN, S. TARTU 69.

TELEFON 306-74.

*Valmistab kodumaa kunstsarvest iga seltsi naiste ja meeste
nööpe suures ja maitserikkas väljavalikus.*

Tallinna Linnapank

Tallinn, S. Karja tän. 17



Toimetab kõiki
pangaoperatsioone sise- ja välismaal.



Kirjutusmasinad ROYAL
Arvutusmasinad FACIT
Liitmismasinad DALTON
Paljundajad ELLAMS ja
nende tarbed.

V-d Loun & Schitikov

Tallinn, Niguliste 18, tel. 434-37

Naha- ja
karusnahatööstus

Vennad A. & R. Hoff

VABRIK:

Viljandis, Jaama 8.

LADU:

Tallinnas, Vene 13.



SOOVITAME OMA

VABRIKU

karusnahkade osakonnast:

kodu- ja välismaa karusnahku,
karakul, skunks, kanguru, opos-
sum ja kõiksugu imitatsioone,
nagu nugis, murmel, nutriett,
oposett jne. jne.

Müük ainult suurel arvul.

Meie valmistame parimast kodumaa linast.

pleegitud ja pleekimata käterätikuriiet, laua-
pesuriiet, voodipesuriiet, kleidiriiet jne. jne ;
heegeldamis-, kingsepa-, käsi- ja masinaniiti,
voodiesiseid vaipu, pörandariiet jne. jne

Narva Linaketramise Manufaktuur

Kontor: Tallinn, Jaani 11, tel. 442-33, 442-34.

ŠOKOLAADIVABRIK

A-s. Ginovker & Ko

TALLINN

**KINNITUSSELTS
„TALU“**

Tallinnas, Estonia pst. 27, (Estonia teatri vastas). Tel. 459-07 ja 459-09

T O I M E T A B :
tule-, elu-, õnnetusjuhtumite-,
tööliste-, murdvarguste-, kodu-
loomade-, rahe- ja klaasi-
KINDLUSTUSI

PEAAGENTUURID :

Tartu, Promenaadi 6, kõnetr. 8-05
Rakvere, Laada 12, kõnetr. 1-08
Viljandi, Tartu 7, kõnetr. 1-93
Jõhvi, Narva 5
Paide, Tallinna 22, kõnetr. 74
Tapa, Kesk 3
Petseri, Võru 3
Võru, Vabaduse 11
Valga, Vabaduse 2

Esindajad igas linnas ja vallas

M. Mirvitz

TALLINN

**Spetsiaal-majatarvete
engros-äri**

Ladu: Vana Sadama tänav 11
Korter: Lai tän. 34. Telef. 442-64

M. Alperovitsch & Ko

**Majatarvete, tapeetide,
riidevärvide ja
ahjupottide ladu**

Tallinn, V. Roosikrantsi 5
Telefon 452 - 98

E. DELSKY

Tallinn, Maakri 4, tel. 311-90

Müük suurel ja väikesel arvul

Suurim ladu mütse, kübaraid ja muid pudu-
ning moekaupu igasuguses hinnas.

Karusnahku suures valikus.

Odavaimaid ostukohti Tallinnas.

Kuulutage ajakirjas

„Eesti Politsei“!

PUDUKAUBA LADU
F. Braschinsky & Pojad

Väike Karja 12, telefon 436-90.

Soovitab mitmesugust pudukaupa.



**Mehaaniline
soopaparandus**

ja kiir-tallutamistöökoda.

Tallinn, S. Karja 2, tel. 445-67.

Linoleum
Kunstnahk
Vahariie

S. KULL, Tallinn

Vana Posti 8,
telefon 437-57.

Whishaw Ltd.

Tallinn, Narva mnt. 58.

EKSPORT:

lina ja linaseeme.

IMPORT:

kanep, sisal jne.

Külastage
meie jalaõude äri

Raudnahk
Tallinn

Noorte Punase Risti nahatöökoda.

Tallinn, Niguliste 12. Telefon 432-73.

Soovitame kunstimaitselisi nahktöid:

albumeid, kirjamappe, karpe, käekotte jne.

Eriti soodsad kingituseks ja mälestusesemeiks.

Tellimised täidetakse kiirelt.



**A
S H^Y Moser & K^o**

PIKK TÄNAV 19, TELEFON 437-47

Soovitab rikkalikus valikus tasku- ja käekelli maailma-kuulsa H-y MOSER & C-ie vabrikust Le Locle Schweiz. Seina-, laua- ja äratuskelli. Kette ja käevõrusid, kuld- ja hõbeasju. Parimat rootsi kristalli.

Jällemüüjatele meie oma kelli müügiks ei anna, mispärast neid saab ainult meie juurest.

I L M U S

TELEFONIVÕRGU ABONENTIDE NIMEKIRI 1935

Saadaval parimates raamatukauplustes. HIND KR. 2.—

KEEMIA TÖÖSTUS TH. TIJLMANN

Tallinn, Tulika tän. 11. Telefon 431-52

Soovitab: Kingakreemi „BONZO“, veesaapamääret „HÜLGE“

M. MÄNNIL & Ko

Tallinn, Pikk tänav 13 * Telefon 431-49

Soovitab laskemoona ja jahitarbeid.

A.-S. Briti-Eesti Metsatööstus

(BRITISH ESTONIAN TIMBER Co, Ltd.)

LAUA EKSPORT.

TALLINN, ESTONIA P. 15-1.
TELEFON 469-51, 469-57

A.-S. „EESTI-AGA“

JUHATUS: VENE TÄNAV 11-A, TELEFON 441-33

TEHASED: PÕHJA 5, MUINISADAM, TELEFON 439-96

ERIALA: hapniku ja atsetüleengaasi valmistamine ja kõigi nende gaasidega seotud seadete ja aparatuuride müük, näiteks: šveisimis-aparaadid ja materjalid, tule tornide, vedurite jne valgustusseaded. Rootsi karbiit, mark „Ljunga Stjärn“ igasugus. tükkides laos alati saadaval.

METALLIDE ŠVEISIMISE KOOL

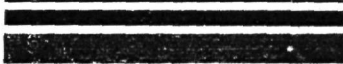


**KREENHOLMI PUUVILLASAADUSTE
MANUFAKTUURI OSAÜHISUS**

A S U T A T U D 1857 A.

VABRIK: KREENHOLM,
NARVA KAUDU

VALITSUS: TALLINN,
PIKK 68, TELEF. 426-63



E. K. T.



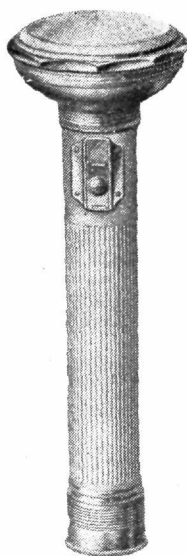
Elegantne daam – Elegantne riietus.

Meie varustame Teid

- m a n t l i,
- k l e i d i,
- v o o d r i,
- t r i k o o r i i d e,
- t r i k o o p e s u g a,

j. n. e.

A/S. „Rauaniit“



Tugevajõulisi käsiprojektoreid, taskulambi
kesti, pirne, patareisid jne. jne.

Vene elektrilampe igas suuruses,
eriti odava hinnaga, pakub

Joh. Freybach

Tallinn, V. Karja 8.



NÕUDKE KODUMAA KAUPU!

KAUBANDUS - TÖÖSTUS AKTSIASELTS

„Kreenbalt“

Tallinn, S. Karja 13, telef. 425-14
Postkast 346. Telegr. aadr.: „Kreenbalt“, Tallinn

Järgmiste kodumaa tekstiilvabrik. müügikeskoht ja pealadu:
Balti Puuvilla Ketramise ja Kudumise Vabriku A-S.
Kreenholmi Puuvillasaaduste Manufaktuuri O-Ü.
Sindi Kalevivabriku Ühisus, end. Wöhrmann & Poeg
Eesti Niidivabriku Ühisus
Kõigi ülalnimetatud vabrikute saaduste en-gros müük.

NÕUDKE KODUMAA KAUPU!



Kodumaa vabrikute riidekauplus

ERMAN RÕIVAS

Tallinn, Estonia puiest. 11, kõnetr. 304-80

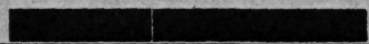
Alati hooaja uudised. ● Müük suurel ja väikesel arvil.

Graafiline asutis

„Sigra“

Tallinn, Toompuiest. 10, tel. 435-88

VALMISTAB KÕIKSUGU
KIVITRÜKITÖID
KORRALIKULT, ASJATUNDLIKULT JA
ODAVATE HINDADEGA





Inglise

O.-K. Supreme
mootorrattaid

B. Sabsay & Ko.

Tallinn, S. Karja 16. Tel. 435-72

Keila |
Villaketramis- & Kudumistööstus

Valmistab igasuguseid meesterahva ja naisterahva
mantli- ja ülikonnariideid
kõrges kvaliteedis

KONTOR JA LADU: TALLINN, SOO 27

EESTI ELEKTRI SELTS P.V.

AEG

TALLINN, RAEKOJA PL. 4. TEL. 428-15